

Јавно предузеће
„Палић – Лудаш“

**ПЛАН УПРАВЉАЊА ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ
ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „КАЊИШКИ ЈАРАШИ”
ЗА ПЕРИОД 2024 – 2033. ГОДИНЕ**

Палић, јануар 2024. године

САДРЖАЈ

УВОД (2)

1. Главне природне и створене вредности, природни ресурси (5)
2. Оцена стања животне средине (8)
3. Преглед активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања ПИО „Кањишки јараши“ (10)
4. Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја (13)
5. Анализа и оцена услова за остваривање наведених циљева (15)
6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности (19)
7. Приоритетни задаци научно-истраживачког и образовног рада (22)
8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора (24)
9. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта (32)
10. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја (35)
11. Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности (39)
12. Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности (41)
13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности његове реализације (43)
14. Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења (54)

ПРИЛОЗИ (91)

I УВОД

2023. године Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ стављен је под заштиту Одлуком о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ” број 35/2023). Према Одлуци, заштићено подручје **обухвата површину од 3.472,17 ха + 5.418 ха заштитне зоне**. Припада II категорији заштите, као природно добро од као заштићено подручје од покрајинског значаја. Према класификацији Међународне уније за заштиту природе (IUCN) потпада у IV категорију – **Подручја управљања стаништима и врстама** (Habitat and species management area). Ово подручје има и међународни значај, као **Међународно значајно подручје за биљке** (IPA - Important Plant Area) и **Међународно значајно подручје за птице** (IBA Important Bird Area) – Суботичка језера и пустаре (RS002IBA) укључено је као део Северобачког региона значајног по својој богатој орнитофауни. **За Управљача заштићеног подручја одређено је Јавно предузеће „Палић – Лудаш“** које се стара и о осталим заштићеним природним добрима на подручју општине Суботица и делом општине Кањижа.

Основна вредност подручја је то што обухвата највећи комплекс слатинских пашњака на десној обали реке Тисе и највећу очувану просторну целину слатина у Бачкој са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације. Као последице географског положаја, на подручју Кањишких јараша делују посебни климатски и хидролошки услови који стварају и трајно одржавају јединствени комплекс слатина са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, а у саставу флоре присутни су и панонски ендеми и субендеми. Панонске слатине се, због ограниченог распрострањења, специфичности и рањивости, убрајају у станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европи. Разноврсна структура биљног покривача, неопходна за опстанак угрожених врста одржава се традиционалним пашарењем. Домаће животиње, као саставни делови ланаца исхране, обезбеђују кључне ресурсе за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу водоземаца, гмизаваца и птица. Простор Кањишких јараша је репрезентативни пример културног предела, чија је карактеристична структура настала интеракцијом природних процеса слатинских пустара и традиционалног сточарства. Пустарски пејзаж слатина, оивичен косином Бачког лесног платоа и традиционалним салашарским комплексима, заслужује заштиту не само као типичан пример панонских пустара, него и као саставни део природне и културне баштине региона и значајна основа локалне туристичке понуде.

Од великог значаја за подручје је близина и веза (преко еколошких коридора) са другим заштићеним подручјима у региону Кањиже и Суботице, што га чини неодвојивом целином са будућим заједничким прекограничним природним добром са Републиком Мађарском, која одмах са друге стране границе има своја заштићена природна добра – делове Националног парка „Кишкуншаг“.

Досадашњи развој функција заштите природних вредности у периоду од доношења Одлуке о заштити Предела изузетних одлика је био врло скроман, будући да је реализован само Годишњи програм управљања овим заштићеним подручјем за 2023. годину (од септембра до децембра месеца 2023. године).

Управљач има решено питање смештаја (боравка и рада запослених) у Визиторском центру „Лудаш“, добро је опремљен и постоји велики потенцијал и нове могућности на пољу развоја еко – туризма; затим, кроз укључивање невладиног сектора – за реализацију пројеката активне заштите природе и за многе друге развојне активности кроз сарадњу са локалним становништвом.

Међутим, велики број проблема је у основи и присутан је у континуитету. У недостатке система заштите природних добара се убраја:

- недовољно јасни и системски нерешени власнички и кориснички односи у коришћењу земљишта, што онемогућава обезбеђивања накнада од коришћења заштићеног подручја у циљу финансирања активне заштите природе
- неуједначен и недовољан начин финансирања Управљача за спровођење свих прописаних функција
- недовољан број запослених чувара, рибочувара и стручних сарадника услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору – до даљњег
- неусклађеност статуса заштите и коришћења ресурса и јавних добара (вода, земљиште)

Поред ових системских проблема, ту су и конкретни проблеми:

- проблем количине воде која долази речицом Киреш – све веће исушивање Кањишких јараша, смањивање нивоа подземних вода и аридизација у целом региону (укључујући и суседну Мађарску, одакле нам долази речица) доводи до проблема снабдевања водом;
- проблем уређивања вода у непосредном окружењу којим се подручје Предела константно одводњава, што угрожава бројне биљне заједнице и строго заштићене и заштићене врсте чија су ово једина станишта у нашој земљи;
- проблем контролисања посетилаца, риболоваца и излетника који се не придржавају правила (бацање смећа, уништавање излетничких места, вожња моторима и возилама итд.)
- кршење забране уништавања микрорељефа слатинских ливада и пашњака.

Непосредни основ за доношење Плана управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, као и оквир за његово спровођење је Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – испр. и 14/16 и 95/2018 – др. закон и 71/2021), сагласно Изменама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – исправка, 14/2016, 95/2018 – други закон и 71/2021) – чланови 51, 52, 53 и 54, као и Одлука о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ“ број 35/2023) који обрађују следеће садржаје:

- Циљеве, приоритетне задатке и активности на спровођењу режима заштите
- Заштиту аутохтоних екосистема, заштиту и унапређивање природних реткости (заштићених и строго заштићених врста флоре и фауне) као и остале флоре и фауне, односно укупног и специфичног биодиверзитета
- Биолошки мониторинг
- Регулисање површинских и подземних вода и водног режима
- Научно-истраживачку активност
- Културну и васпитно – образовну активност
- Информативно – пропагандну активност
- Туристичку, рекреативну и друге активности

Као подлога за израду Плана управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, коришћени су:

- Студија са предлогом за заштиту природног добра „Кањишки јараши“ као предео изузетних одлика (2017.)
- Одлука о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ“ број 35/2023)

- Решење о условима заштите природе Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, број: 140 – 501 – 1084/2023 – 04 од 31.10.2023. године за израду Плана управљања ПИО „Кањишки јараши“ за период 2024 – 2033. године
- Материјал за израду Просторног плана подручја посебне намене „Кањишки јараши“ одржан у периоду од 06.07. до 20.07.2024. године
- Искуства управљача на доношењу планова управљања за друга заштићена подручја којима управља, као и дугогодишња сарадња са Покрајинским заводом за заштиту природе и Покрајинским заводом за урбанизам

Посебан допринос у том смислу пружају искуства размењена са управљачем Националног парка „Кишкуншаг“ из Кечкемета (Мађарска), с обзиром да се Предео надовезује на део будућег заједничког прекограничног заштићеног природног добра у сливу речице Киреш (Körös-ér Tájjvédelmi Körzet).

Досадашња искуства, проблеми, смернице и циљеви дефинисани у наведеним документима, а нарочито Студијом, која је била подлога за проглашење природног добра, представљају основу и оквир за доношење овог Плана. С друге стране овај План, представља обавезујући елеменат и полазиште приликом доношења урбанистичких и евентуалних гранских програма (водопривредне и друге основе) и разних других аката.

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ КАО И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

Предео изузетних одлика “Кањишки јараши” представља највећи очувани комплекс слатинских пашњака на десној обали Тисе. Као последице географског положаја, на подручју Кањишких јараши делују посебни климатски и хидролошки услови који стварају и трајно одржавају јединствени комплекс слатина са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, а у саставу флоре присутни су и панонски ендеми и субендеми. Панонске слатине се, због ограниченог распрострањења, специфичности и рањивости, убрајају у станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европи.

Заштићено подручје се налази на југоисточној граници Суботичко – Хоргошке пешчаре, где су присутна земљишта прелазног карактера, чиме се повећава разноврсност станишних типова и врста. На највишим деловима терена су очувани остаци степске вегетације, а дубоки канали представљају заменска станишта врстама Тиских мртваја, чији број је драстично смањен регулацијом реке. Њиве и канали служе за исхрану или чак за размножавање бројним врстама, повећавајући расположиве ресурсе њиховим популацијама. Традиционално пашарење одржава повољну, разноврсну структуру биљног покривача, неопходну за опстанак угрожених врста. Учешћем домаћих животиња у ланцима исхране обезбеђени су кључни ресурси за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу за водоземце, гмизавце и птице. Заштићено подручје се налази на источном европском миграционом путу птица и има улогу важног станишта за одмарање, исхрану и зимовање птица. Припада подручјима са највећим броја птица у Србији: забележено је око 235 врста птица, од којих се 99 врста гнезди на овом подручју. Највредније гнездилице отворених станишта су ноћни потрк (*Burhinus oedicnemus*), црвеноноги прудник (*Tringa totanus*) и црнорепа муљача (*Limosa limosa*), а од врста везаних за појаву стабала и шумарака сива ветрушка (*Falco vespertinus*) и модроврана (*Coracias garrulus*). Многе врсте птица су значајне у националним и међународним размерама, као ретке и угрожене врсте. Поред 203 врста строго заштићених у Србији, 90 врста се налазе на СПЕС листи (врсте значајне за заштиту у Европи) а 66 врста је на списку Додатка I Директиве о птицама, што их опредељује као врсте на основу којих се номинују Натура 2000 подручја. „Кањишки јараши“ су уврштени у границе међународно значајног подручја за птице у Србији - Important Bird Area, под називом „Суботичка језера и пустаре“ RS002.

Главне природне и створене вредности заштићеног подручја ПИО „Кањишки јараши“:

Аутентичност (изворност)

Аутентичност се огледа у очуваности типичних и специфичних вредности изворне природе. Заслањене депресије на речним терасама су типични елементи предела Панонске низије. Присуство карактеристичних биљних заједница, као и панонских ендема и субендема у саставу флоре указује на чињеницу да цео комплекс припада исконским, примарним панонским слатинама. Фрагменти исконске степске вегетације на узвишењима припадају малобројним остацима овог станишног типа који је некада доминирао на лесним висоравнима и на вишим деловима лесних тераса. Специфичност слатина се огледа у посебним климатским и хидролошким условима под којима настају, због чега је њихово географско распрострањење у Европи веома ограничено. Постојање панонских ендема упућује на значајну старост слатинских станишта. Палео-еколошки подаци указују на присуство заслањених земљишта старих око 30 000 година, као и на континуитет постојања слатина током последњих 12 000 година у централном делу Панонског региона.

Микрорелјеф слатина који настаје ерозијом површине заслањеног земљишта, свакако припада најспецифичнијим геоморфолошким елементима Панонског региона. Висинске разлике од неколико десетина центиметара између дна усечених слатинских жила и неоштећене површине стварају значајне разлике у хидролошком режиму и заслањености земљишта, условљавајући мозаичан распоред слатинских биљних заједница. Стрми усеци којима су слатинске жиле оивичене, такође представљају специфичан тип слатинских микростаништа. Заслањеност земљишта и воде, велике осцилације водног режима и температуре стварају екстремне услове, под којима су настале животне заједнице специфично адаптираних врста. Биљне заједнице халофита (врсте заслањених станишта) поседују јединствену физиономију и фенолошке карактеристике, нарочито на стаништима која су на почетку вегетационог периода плаљена, а до краја лета се исушују. Због специфичности, рањивости и ограниченог географског распрострањења, слатине представљају станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европској Унији.

Репрезентативност

Подручје Кањишких јараша са очуваним спектром заслањених станишних типова и богатства врста представља репрезентативан пример панонских слатина и највећу просторну целину слатина у Бачкој. Централни део ових слатина формира пустару величине око 3000 ha, за коју се везују остаци станишта који се налазе у мозаику обрађених површина. Очуване традиције коришћења слатина омогућују опстанак дивљим врстама везаним за пашњаке. Испаша одржава различите структуре биљног покривача, неопходне за опстанак угрожених врста, као што су текуница и птичје врсте слатинских пашњака. Учешћем домаћих животиња у ланцима исхране обезбеђени су кључни ресурси за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу за водоземце, гмизавце и птице. Домаће животиње постале су кључне врсте (keystone species) ових екосистема, замењујући изумрле крупне биљоједе. Орнитолошка вредност подручја посебно се огледа у броју ретких и угрожених врста. Многе врсте птица значајне су у националним и међународним размерама, што је исказано њиховим присуством на одговарајућим листама, правилницима и конвенцијама: поред 203 врста строго заштићених у Србији, 90 врста се налазе на СПЕС листи (врсте значајне за заштиту у Европи) а 66 врста је на списку Додатка I Директиве о птицама, што их опредељује као врсте на основу којих се номинују Натура 2000 подручја. „Кањишки јараши“ су уврштени у границе међународно значајног подручја за птице у Србији - Important Bird Area, под називом „Суботичка језера и пустаре“ RS002. Подручје је репрезентативни пример културног предела, чија је карактеристична структура настала интеракцијом природних процеса слатинских пустара и традиционалног сточарства. Овај јединствени комплекс природних, делимично измењених и антропогених станишта омогућује опстанак бројним птичјим врстама које су угрожене нестанком својих природних станишта услед повећања пољопривредне производње.

Разноликост

Географски положај подручја условљава разноврсност предеоних елемената и геоморфолошких облика: руб Бачког лесног платоа са запада, најјужнији фрагменти пешчарских станишта на северу и остаци речног рељефа у централном делу обогаћују наизглед монотону пустару. Разноликост станишта, условљена прелазним типовима земљишта, присуством пале-речног рељефа и микро-рељефом слатина, испољава се у карактеристичном диверзитету биљног покривача, од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, који је обогаћен остацима лесних степа, очуваних на највишим деловима терена. Заштићено подручје обухвата и рубне делове пешчаре чиме се повећава број врста и станишта. Дубоки канали представљају заменска станишта врстама Тиских мртваја, чији број је драстично смањен регулацијом реке. Због екстремних животних услова, флористичка разноврсност слатина је ниска, али мозаична структура вегетације, присуство канала и полуинтензивно обрађених њива ствара разноврсне комбинације станишта на нивоу предела. Бројне птичје врсте користе ресурсе околних антропогених станишта, као што су риљаци и обрађене површине. Станишна и предеона разноврсност условљавају висок диверзитет животињских врста, нарочито птица.

Интегралност екосистема

Интегралност екосистема, односно функционално јединство, остварује се на четири нивоа: **Први ниво** је природни комплекс слатинских заједница, чију структуру условљава слатински микрорељеф, односно различити режими воде и заслањености земљишта унутар овог микрорељефа. Испољава се присуством широког спектра биљних заједница. **Други ниво** је интегралност природних и антропогених компонената животних заједница пашњака. Већина врста ових животних заједница, у одређеним фазама или током читавог свог живота, директно или индиректно зависи од редовне испаше слатинских пашњака. Крупни биљоједи су нестали из нашег региона пре неколико миленијума, а њихово место су преузеле домаће животиње. Оне представљају кључне врсте травних станишта, како због утицаја на динамику и структуру вегетације, тако због својих улога у кружењу материје. Кошење, као посебан облик људског утицаја само делимично замењује природни утицај испаше, али ствара повољне услове за ретке биљне врсте које не подносе интензивну испашу. Традиционална испаша на кошаницама крајем лета обогаћује ове животне заједнице врстама које зависе од ресурса или дистурбација створених испашом, а смањени притисак од испаше омогућује опстанак и осетљивих биљних врста. **Трећи ниво** је интегралност природних и антропогених станишних типова чији просторни распоред и начин коришћења омогућује дивљим врстама, првенствено птицама, приступ ресурсима пољопривредних површина. Антропогене површине, као што су њиве и канали (укључујући и рибњак у заштитној зони), служе за исхрану или чак за размножавање бројним врстама. Повећање расположивих ресурса има посебан значај за време миграција, када се птичја јата хране у испражњеним рибњацима или на остацима усева. **Четврти, предеони ниво** интегралности подручја је повезаност са околним просторним целинама значајних за очување биолошке разноврсности. Просторна и функционална повезаност се остварује помоћу делимично очуваних, дисконтинуираних (испрекиданих) еколошких коридора ливада и пашњака који повезују Кањишке јараше са СРП „Селевењске пустаре“. Мелиоративни канали и канализовани ток Киреша повезују Кањишке јараше са суседним заштићеним добрима и подручјима Натура 2000 мреже у Мађарској, као и са међународним еколошким коридором реке Тисе.

Пејзажна атрактивност

Пејзажне вредности се односе пре свега на атрактивност подручја у целини, али појединачни детаљи такође имају значајну естетску вредност. Доминантну визуелну целину подручја чини карактеристичан пустарски пејзаж слатина, који је највише очуван на централном делу слатинског комплекса. Мозаик слатинских заједница, чије боје се непрестано мењају од априла до септембра, представља јединствену карактеристику панонских слатина.

Посебно се истиче пејзажна атрактивност косине Бачког лесног платоа, која доминира над простором. Северни и источни део подручја приказује пејзажне карактеристике традиционалног салашарског подручја. Ове карактеристике заслужују заштиту не само као делови културне баштине локалног становништва и региона, него и као саставни делови локалне туристичке понуде. Визуелну разноврсност повећава присуство палеомртваја и речних греда, чија се визуелна атрактивност може повећати ревитализацијом станишта. Такође постоји потреба за уређењем и ревитализацијом карактеристичних предеоних елемената који стварају визуелну целину са заштићеним подручјем, као што су сурдуци на рубу лесног платоа и хумке међу њивама.

2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Заштићено подручје Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ представља највећи комплекс слатинских пашњака на десној обали Тисе и највећу очувану просторну целину слатина у Бачкој. Као последице географског положаја, на подручју Кањишких јараша делују посебни климатски и хидролошки услови који стварају и трајно одржавају јединствени комплекс слатина са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, а у саставу флоре присутни су и панонски ендеми и субендеми.

Панонске слатине се, због ограниченог распрострањења, специфичности и рањивости, убрајају у станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европи. Разноврсна структура биљног покривача, неопходна за опстанак угрожених врста одржава се традиционалним пашарењем. Домаће животиње, као саставни делови ланаца исхране, обезбеђују кључне ресурсе за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу водоземаца, гмизаваца и птица. Припада подручјима са највећим бројем птица у Србији. Забележено је око 235 врста птица, од којих су 203 врсте строго заштићене у Србији. На овом подручју се гнезди 99 врста. Највредније гнездилице отворених станишта су ноћни потрк (*Burhinus oedipnemus*), црвеноноги прудник (*Tringa totanus*) и црнорепа муљача (*Limosa limosa*), а од врста везаних за појаву стабала и шумака сива ветрушка (*Falco vespertinus*) и модроврана (*Coracias garrulus*). Слатински комплекс се налази на источном европском миграционом путу птица и има улогу важног станишта за одмарање, исхрану и зимовање. „Кањишки јараши“ су уврштени у границе међународно значајног подручја за птице у Србији – Important Bird Area, под називом „Суботичка језера и пустаре“ RS002 и као таква припада потенцијалним Натура 2000 подручјима. Подручје обезбеђује животне услове за водоземце од европског значаја, као што су црвентрби мукач (*Bombina orientalis*) и жаба чешњача (*Pelobates fuscus*). Од сисара су најзначајније текуница (*Spermophilus citellus*), чији опстанак зависи од традиционалног коришћења пашњака и видра (*Lutra lutra*), чији опстанак омогућује систем мелиоративних канала.

Простор Кањишких јараша је репрезентативни пример културног предела, чија је карактеристична структура настала интеракцијом природних процеса слатинских пустара и традиционалног сточарства. Пустарски пејзаж слатина, оивичен косином Бачког лесног платоа и традиционалним салашарским комплексима, заслужује заштиту не само као типичан пример панонских пустара, него и као саставни део природне и културне баштине региона и значајна основа локалне туристичке понуде.

3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Природно добро се налази усред подручја интензивне пољопривреде, па је динамика природних система оштећена, а процеси деградације су присутни на свим субјединицама. Данас су на овом природном добру, као и на осталим заштићеним подручјима, све разноврсније делатности које директно, или индиректно угрожавају опстанак заштићених врста и укупне природне вредности.

Фактори угрожавања:

Измене природног водног режима

Регулација вода чији је главни циљ одводњавање површина под утицајем унутрашњих вода, као и радови којима се тежи одвођењу поплавних вода Киреша и малих, привремених водотокова у што краћем року (приликом чега није планирано задржавање воде на подручјима слатина и пашњака), мења основне особине земљишта и води ка деградацији и нестанку влажних станишта. Смањени ниво подземних вода и измењена динамика годишњих осцилација доводи до раслањивања слатина угрожавајући најспецифичније и највредније типове станишта ових подручја (Göri&Karocsi, 2005, Molnár&Borhidi 2003). Због утицаја подземних вода које стижу са пешчаре и поред изграђеног система за одводњавање долази до плавлеења нижих делова терена у изразито влажним годинама. Из овог разлога парцеле, које су у влажним годинама под утицајем повишеног нивоа подземних вода, не могу се претворити у квалитетне обрађене површине, због чега се и даље користе као ливаде и пашњаци. Како се парцеле под утицајем мелиоративних канала исушују у ранијој фази вегетационог периода у односу на природно стање, смањује се продукција биомасе. На тај начин, резултат мелиорација је смањена продуктивност слатина коју прати и деградација животних заједница ових станишних типова.

Деградација и губитак одговарајућих влажних станишта представља основни фактор угрожавања опстанка батрахо – и херпетофауне на овом подручју. Због тога највећу пажњу треба посветити очувању влажних станишта и њиховом повезивању коридорима. Стање популација свих врста водоземаца у директној је вези са стањем влажних станишта (акватичних биотопа) који су им неопходни за нормално одвијање животних циклуса, односно за полагање јаја, излегање ларви (нпр. пуноглаваца), и одвијање метаморфозе из ларвеног у адултни облик. Поремећај водног режима птицама нарушава основне животне ресурсе за исхрану, гнезђење и одмор. Мрежа постојећих мелиоративних канала исушује плитке депресије, које представљају важна станишта за гнезђење. То је додатно погоршано све несталнијом климом и појавом изузетно сушних пролећа и лета. Последица тога је да се неке врсте, као што су патка кашикара (*Anas clypeata*), властелица (*Himantopus himantopus*) и барска шљука (*Gallinago gallinago*), гнезде само током изразито влажних сезона. Велике варијације у броју гнездећих парова црнорепе муљаче (*Limosa limosa*) и црвеноногог спрудника (*Tringa totanus*) се дешавају услед дејства овог фактора. За разлику од гнезђења, пролећна сеоба птица није толико погођена одводњавањем, будући да су услед велике количине падавина у рано пролеће баре и влажне ливаде пуне воде.

Ток Киреша (Кереша) је такође регулисан и прикључен каналској мрежи у склопу Хидросистема ДТД. Корито водотока низводно од рибњака је измештено у канал, који је знатно шири и дубљи од природног корита (Nováky, 2002). Водостај у овом водотоку стога не осцилира у складу са природном динамиком, већ је вештачки. Промене у водостају су првенствено дириговане – управљањем водним режимом каналске мреже, Палићког и Лудашког језера, а значајан утицај имају и воде које се испуштају са градског пречистача Суботице, са пречистача воде насеља Палић, као и воде из рибњака током излова. Тиме се добијају високе воде у кориту у јесен, када је природни водостај изузетно низак. Ово има негативан утицај и на ихтиофауну подручја. Некадашња ихтиофауна карактеристична за плитке воде овог подручја (златни караш, чиков, лињак, вијун и др.) је користила водоток Кереша као еколошки коридор између Тисе и Лудашког језера. Изградњом каскада и устава водоток је изгубио својство коридора за водене организме, наведене рибље врсте су нестале, пошто су и квалитет и квантитет воде знатно погоршани, а изгубљена су и некадашња подручја на којима се вршио мрест. Данас у водотоку доминирају алохтоне и инвазивне врсте (сребрни караш, бели толстолобик, брадавичарка, цверглан, сунчаница, главоч тркач), које потичу из рибњака, а које су у Киреш доспеле испуштањем воде приликом излова.

Рибњак „Капетански рит“

На западној страни заштићеног подручја, у **заштитној зони** налази се рибњак приватног власништва под називом „Капетански рит“. Периодично испуштање отпадних вода богатих азотом, фосфором, тешким металима из хране и лекова и суспендованим материјама у еколошки коридор доводи до промене физичко – хемијског квалитета воде и седимента Кереша. Приликом узгоја рибе долази до емисије следећих материја у животну средину: отпадне воде из рибњака, чишћења базена, санитарне и техничке отпадне воде. Приликом излова рибе на рибњаку, током јесени, врши се испуштање воде из рибњака у водоток Кереш. Том приликом у водоток доспевају велике количине седимента из рибњака (настају услед примене техничко – технолошких рибњачких мера), и могу да садрже различите материје (једињења богата азотом и фосфором, тешки метали из хране и лекова као и суспендованем материје) које су штетне и неповољно утичу на екосистем Кереша. То практично значи да је крајњи реципијент угрожен са аспекта физичко – хемијског квалитета излазне рибњачке воде. Велика количина хранљивих материја изазива еутрофикацију. Долази до смањења кисеоника и провидности, угинућа риба, нагомилавању муља. Утицај рибњака на структуру рибеље заједнице и на аутохтону ихтиофауну Кереша је такође евидентан. Приликом испуштања воде из рибњака велика количина ситне коровске рибе, претежно интродукованих, инвазивних рибљих врста, доспева у водоток. Овакав вид посредног порибљавања допринело је ширењу и пренамножавању врста као што су сребрни караш (*Carassius gibelio*), бели толстолобик (*Hypophthalmichthys molitrix*), амурски чебачок (*Pseudorasbora parva*), цверглан (*Ameiurus nebulosus*), сунчаница (*Lepomis gibbosus*) и главоч тркач (*Neogobius gymnotrachelus*). Најзначајније су оне које се хране икром и млађи других рибљих врста, као и јаја и ларве водоземаца: бабушка, сунчаница (*Lepomis gibbosus*) и брадавичарка. Имају изузетно негативан утицај на популације аутохтоне ихтиофуне, могу их готово истребити у једном воденом екосистему (Wolfram – Wais et. al., 1999).

Водни режим у рибњаку, који је подређен производњи рибе, значајно утиче и на птице. У највећој мери им одговара, тако да је рибњак важно гнездилиште и миграторна станица птица. Ипак, дешава се да прерано и нагло упуштање или испуштање воде наруши већ започето гнезђење. Такође, паљење трске, као редовна мера у већини екстензивних шаранских рибњака, уништава место за гнезђење, у понеким случајевима и сама легла. Из тих разлога, кашичар (*Platalea leucorodia*) и сабљарка (*Recurvirostra avosetta*) су овде само повремене гнездарице.

Уништавање и фрагментација станишта

Фрагментација станишта је највише изражена на северном делу и уз источну границу заштићеног подручја, где се пашњаци смењују са обрађеним површинама. Преоравањем речних греда уз палеомртваје, уништен је највећи део степских станишта и формирана су острвца (енклаве) обрађених површина унутар слатинских пашњака. Осим самог губитка станишта, присуство и рад пољопривредних машина узнемиравају птице и сисаре и могу уништити њихове пологе и легла на тлу. Са аспекта заштите природе, обрађене површине треба да сматрамо као изворе негативних утицаја које се манифестују на природним стаништима као ефекат руба (Saunders et. al., 1991). Скоро равномерна расподела ових енклава ствара изразито неповољну ситуацију на средњем делу природног добра која, по величини и облику заштићеног подручја, може да поседује карактеристике станишта „унутрашњег типа“. Због загађења и дистурбација која потичу са енклава обрађених површина, скоро цела површина Кањишких јараши треба да се сматра као „рубно станиште“, изложено бројним негативним утицајима. Преоравање највиших и најсувљих делова простора је драстично смањило животни простор текуница (*Spermophilus citellus*). Изолација преосталих станишта узрокује функционално-репродуктивну изолацију популација текунице (Ilse et al., 2002), због чега је повезивање изолованих станишта од кључне важности за опстанак ове врсте. Веза између фрагментисаних станишта могућа је једино унапређењем постојећих или ревитализацијом уништених еколошких коридора. За формирање еколошких коридора је потребно проценити предео преко еколошких профила дате врсте (Sluis&Bloemmen, 2004). Еколошки профил садржи информације о екологији врсте, захтевима станишта и карактеристикама ареала. Како за ову

врсту нема довољно података тешко је дати процену потенцијала врсте као и просторну анализу, што би могло послужити за формирање коридора.

Према van Swaay et al. (2010) и Cuttelod et al. (2010) популације врста вилинских коњица и других водених инсеката су највише угрожене од стране интензивне пољопривреде и урбанизације. Врсте убрзано нестају, посебно у равничарским пределима где су урбанизација и експлоатација земљишта у сврху пољопривреде најјаче изражени. Преоравање и обрада земље на травним стаништима мења структуру вегетације и смањује хранивене ресурсе сивим ветрушкама (*Falco vespertinus*), модровранама (*Coracias garrulus*) и сивим сврачцима (*Lanius minor*). Врстама које се гнезде у на тлу, попут степске трептељке (*Anthus campestris*) и ћурликовца (*Burhinus oedipnemos*), смањује се и гнездећи и хранивени простор. Уз то, уколико се у мозаичном пределу користе и њиве и ледине, постоји ризик њиховог узнемиравања и страдања услед пољопривредних радова. Формирањем обрађених површина у обалном појасу влажних станишта која се налазе у депресијама палеомртваја, уништена су кључна станишта водоземаца. Већина врста водоземаца који живе на овом подручју (мали мрмољак, гаталинка, црвенотрби мукач, обична чешњарка, зелена крастача и шумска жаба) бораве у воденој средини само током кратке сезоне парења, док остатак године проводе на околним терестричним локалитетима, где се хране и где проводе зиму у хибернацији. За њихов опстанак је веома значајна и шира приобална зона око водених биотопа. Она такође представља једино место где све присутне врсте гмизаваца (било да су више везани за воду као барска корњача и белоушка или да нису уопште везани за воду) могу успешно да положе јаја, и једино место где могу да презиме. Неправилности у коришћењу државног земљишта омогућују преоравање слатинских пашњака ради добијања субвенција, што доводи до смањења површине исконских слатинских станишта и њихово претварање у парлоге. На подручју Кањишких јараша на више места је запажено значајно повећање ораница на рачун суседних пашњака. Резилијенција слатина зависи од степена заслањености, што значи да је у случају јаче заслањених типова станишта спонтана ревитализација релативно успешна. Највише су угрожене благо заслањене површине, погодне за гајење култура толерантних за повећане количине соли. Због лимитиране продуктивности ових земљишта, њихова обрада траје свега неколико година, после неколико година након чега их остављају као парлоге, при чему се стварају деградиране травне површине.

Фрагментацију станишта повећавају и локални путеви, који повезују насеља уз западну границу заштићеног подручја са Кањижом, представљајући баријеру за мање покретљиве, ситне животиње. За бројне врсте прелаз преко асфалтираних путева је успешан само у случају изузетно повољних околности (нпр. ситне жабе могу да прелазе саобраћајнице у случају незнатне фреквенце саобраћаја, под условом да је влажност ваздуха и земљишта довољно висока). Изолација станишта, као последица фрагментације, код водоземаца и гмизаваца доводи до инбридинг депресије и смањења генетске варијабилности у малим, изолованим популацијама, што води ка смањеној адаптивности на промене у окружењу, и на дужи рок ка смањењу вијабилности популација и до изумирања на локалном нивоу (Green, 2003.). Све врсте водоземаца се, после завршене метаморфозе, у јувенилном стадијуму, селе и траже нова станишта. Метапопулације чије је станиште фрагментисано и чији репродуктивни центри нису повезани, много су чешће и интензивније суочене са нестајањем локалних популација, у поређењу са метапопулацијама чије су локалне популације просторно повезане и у којима се проток генетичког материјала несметано одвија

Утицаји пољопривреде

Традиционално коришћење слатинских пашњака је у складу са природном динамиком травних станишта на којима крупни биљоједи имају кључну улогу. Нестанком крда бизона, дивљег говечета и осталих дивљих врста из Панонског региона, ову улогу су преузела стада домаћих животиња. Поред утицаја на вегетацију, гажењем стоке настају микростаништа неопходна за опстанак неких птица и бескичмењака које су везане за ниску вегетацију и за присуство мањих голих површина. Међу њима је и текуница (*Spermophilus citellus*), чији опстанак зависи од очувања пашњака и пашарења, јер је прилагођена травним површинама на

којима је вегетација ниска током целе године, чиме се објашњава одсуство ове врсте са кошаница.

Поред текуница и неке птичје врсте (нпр. вивак и ћурликовац) су везане за станишта покривена ниском травом и са присуством мањих огољених површина. За одржавање пашњака са ниском вегетацијом испаша овцама је оптимална јер оне равномерно „сецају“ траву, остављајући ниску стрњику. Краве кидају траву у већој мери, поред тога и њихово гажење има већег утицаја на вегетацију, што може да изазове и деградацију влажних пашњака. Животне услове бројним врстама обезбеђује присуство домаћих животиња на пашњаку, јер су за њих везани не само њихови паразити, него и врсте које се у одређеној фази живота хране њиховим изметом, као што су нпр. ларве мува и балегара. На измету се развијају и копрофилне гљиве (слика 47.), а њима се хране црви и разни инсекти – стварајући нове огранке у ланцима исхране. На тај начин присуство три – четири врсте крупних биљоједа, у овом случају домаћих животиња, значајно повећава број и разноврсност врста пашњака. Новија истраживања указују на чињеницу, да већа разноврсност и биомаса бескичмењака побољшава животне услове угроженим птичјим врстама, као што су нпр. вивак, црвеноноги спрудник и црнорепа муљача, о чему сведочи већи број гнездећих парова по хектару на пашњацима са већим бројем грла на испаша. Коришћење тешке механизације за кошење и за транспорт на слатинама, нарочито под условима повећане влажности, може довести до трајног оштећења вегетације и структуре земљишта. Повећана збијеност земљишта погоршава животне услове биљака, стварајући голе површине на слатинама.

По резултатима истраживања панонских кошаница (Viszkó, 2012), машинско кошење оставља нижу стрњику, одвија се знатно брже и са већом снагом у односу на ручно кошење. Брзина машинског кошења мења традиционалну временску и просторну динамику кошења. По традиционалном кошењу радови су трајали по неколико недеља, формирајући мозаик непокошених, свеже кошених и делимично обновљених травних површина у атару. Завршетак кошења на свим ливадама у року од свега неколико дана смањује вероватноћу за сазревање семена врстама које цветају за време кошења, а животињским врстама драстично смањује површине станишта повољних за исхрану и за размножавање. Машинско кошење, а нарочито примена ротационе косилице, врши хомогенизацију травних станишта, уништавајући бусенасте врсте трава и оне ситне животиње, које живе у њима или на малим узвишењима површине. Недостатак испаше и кошења условљава обрастање заслањених ливада и пашњака превисоким травом и трском, при чему број биљних врста опада, а благо заслањене површине и умерено влажне ливаде буду постепено обрасле жбунастим или дрвенастим врстама. (Kelemen, 1997). Претерана испаша и гажење доводи до деградације пашњачких површина и осиромашења вегетације, као што се то уочава на пашњацима које користи МЗ Трешњевац. Трајна деградација би условила нестанак многих врста. Пратеће активности пашарења (постављање привремених и трајних објеката за смештај чобана и стоке, кретање моторних бозила) такође имају негативне последице на популације посебно осетљивих врста, што захтева континуирану сарадњу Управљача са корисницима простора.

Интензивна пољопривредна производња и хемизација

Негативни ефекти пестицида на животну средину испољавају се услед предозирања, где уз површинско влажење и спирање по профилу земљишта, пестициди доспевају до подземних и површинских вода, улазећи у ланце исхране (Веселиновић и сар., 1995). Минерална ђубрива се акумулирају у земљишту у облику различитих нерастворивих соли. Доспевањем у воду, ове загађујуће материје изазивају брзу еутрофикацију, а употребом веће количине ђубрива могу се појавити и тешки метали у земљишту и води. Близина подземне воде искључује примену вештачких ђубрива на слатинама, због велике вероватноће загађења водних ресурса. Екстремни животни услови слатина ограничавају и могућности коришћења органског ђубрива (стајњака). Наиме, додатне количине азота повећају количину биомасе на пашњацима, али смањују отпорност биљних заједница према суши, која је редовна појава на овим стаништима. На живинарским и сточарским фармама, као и у случају пољопривредних газдинстава са већим бројем домаћих животиња, најизраженији је проблем органског загађења. Складишта стајњака

најчешће не испуњавају основне захтеве заштите земљишта и подземних вода, због чега се јавља повећање концентрације азотних једињења у подземним водама. Утицај на биодиверзитет се испољава кроз измене састава врста и губитка врста осетљивих на еутрофикацију. Највећа опасност потиче од стајњака свиња, који може да има и висок садржај цинка, кобалта и бакра, пореклом од адитива из сточне хране (Секулић и сар., 2003). Основни фактор угрожавања популационе структуре водених бескичмењака је дифузно загађење са пољопривредних површина. Пестициди и вештачка ђубрива са околних пољопривредних површина доспевају директно у воду. Редовном применом инсектицида на пољопривредним површинама бројност популације скакаваца је значајно смањена, и у европским земљама (Latchininsky, 1998). Из тог разлога, изузетно су значајна управо очувана природна станишта која могу да пруже уточиште поменутим врстама. Као класа кичмењака са израженим филопатричним, односно завичајним понашањем, водоземци и гмизавци су принуђени да, у окружењу какво је пољопривредно земљиште са великим отвореним површинама без неопходног заклона и влаге, и које је испресецано путевима, користе канале као коридоре. Ларве водоземаца, односно младе јединке које се интензивно развијају и расту, као и врсте које су генерално више везане за воду, више су и изложени утицају загађујућих материја растворених у води. Проблем плитких, забарених станишта са мало воде је што су та станишта много осетљивија на загађење, од дубљих и већих станишта са више воде. Како је у мало воде већа и концентрација загађујућих материја (пестициди, вештачка ђубрива, уље са путева, тешки метали, соли), које се спирају са околних пољопривредних површина или саобраћајница, јасно је да то има велики негативан утицај на водоземце који имају веома танку кожу, преко које делом обављају и дисање и усвајање воде. Због тога је неопходно око оваквих станишта обезбедити и ширу заштитну, бафер зону.

Подизање високог зеленила

На заслањеном земљишту не могу да опстану домаће (аутохтоне) дрвенасте врсте, па се за подизање ремиза и заштитног зеленила користе стране врсте. Неке од њих, нпр. дафина, пајасен, багрем и пенсилванијски јасен, припадају групи инвазивних биљака. Инвазивне врсте се шире спонтано, уништавајући природну вегетацију и мењајући станишта која заузимају. Због ових особина, оне представљају један од најзначајнијих фактора смањења и губитка биодиверзитета. На простору Панонског биогеографског региона, преко 50 биљних врста сматра се инвазивним (Botta-Dukát and Balogh 2008). Због све значајнијих утицаја инвазивних врста на глобалном нивоу, Конвенција о биолошкој разноврсности обавезује све потписнике (међу којима је и Србија) на спречавање ширења, или по потреби, предузимање мера за уништење инвазивних врста. Возила, обућа и одећа могу допринети ширењу семена или вегетативних делова којима се ове врсте размножавају. Врсте травних станишта прилагођене су условима пространих отворених станишта, због чега су многе од њих осетљиве, не само на фрагментацију (Heim&Báldi, 2009), него и на промену структурних особина предела, као што је подизање високог зеленила (Herzon& O'Hara, 2007, Reino, et al, 2010). Високо зеленило омогућује опстанак предатора гнезда, као што су свраке, и повећава број других грабљивица (лисице, ласице, шакал и сл.) на датом простору. Компетиција и предација од стране широко распрострањених врста антропогених зелених површина угрожава опстанак птичјим врстама које припадају темељним вредностима слатинских станишта (Herzon&O'Hara, 2007, Morgado et al, 2010). Успех гнезђења најугроженијим птичјим врстама панонских слатина знатно смањују дивље грабљивице, међу којима су лисица, јеж, твор, и сврака, као и домаће мачке и пси (Ecsedi et al., 2006). Веома је значајно очувати хомогеност травних станишта на централним деловима слатина, а подизање зеленила вршити на рубним деловима, где су и педолошки услови повољнији. Поред врста пустара, на Кањишким јарашима су присутне и ретке врсте шумо степског предела, које се хране на травним стаништима, али се гнезде на стаблима или у дупљама. Имајући у виду врло малу шумовитост региона, готово све групе стабала и шумарци на „Кањишким јарашима“ веома су важни за гнезђење птица, или као место за осматрање. На овим просторима, доступност одговарајућих места за гнезда је ограничавајући фактор за многе врсте птица које природно насељавају шумо-степску вегетацију (златоврана, сива ветрушка). Осим птицама, стабла су значајна уточишта и инсектима и сисарима. У оваквим околностима, непланска сеча дрвећа и грмља (случајеви сече багрема, дафине и сл.) погубни су, поготово за

сиве ветрушке (*Falco vespertinus*) и сиве сврачке (*Lanius minor*). Уклањање старих стабала, дрвореда или шумарака угрожава и гнезларице аграрног предела.

Сметлишта

Коришћење земљишта за одлагање отпадних материја (комуналних и индустријских) условљава деградацију састава земљишног слоја и доводи до загађења ширег окружења. Отпаци се најчешће фрагментално одлажу поред путева на зеленим површинама и пашњацима, те долази до деградације површинских и подземних вода филтратом који у себи може да садржи вирусна и бактеријска оболења. Коришћење плављене депресије између Трешњевца и Велебита за одлагање отпада директно угрожава подземне воде подручја, при чему је санација овог сметлишта приоритетна, не само због заштите заслањених станишта него и ради очувања здравља локалног становништва.

Насеља

Како се отпадне воде већ дуги низ година испуштају у водопрпусне септичке јаме (засићене после дуге употребе), несанитарно решавање проблема отпадних вода има директан утицај на квалитет земљишта и воде, односно посредно на састав заједница и биодиверзитет. Ширење грађевинског подручја насеља. Лоцирање урбаних садржаја на простору који је под утицајем поплавних или високих подземних вода, поред уништавања станишта на заузетом простору, изазива погоршање општих еколошких карактеристика ширег простора, губитак земљишта и продукције биомасе, фрагментацију станишта, губитак биодиверзитета, промену микроклиматских услова, загађивање подземних и површинских вода и земљишта. Ови утицаји су нарочито изражени када се ширење остварује исушивањем влажних подручја за развој радних зона, и то без процене еколошких последица, као што се то дешава источно од Трешњевца. Без изградње канализације, ширење радне зоне по слатинама ће угрожавати фреатску издан подручја.

Салаш

На рубовима заштићеног подручја налазе се низови салаша који имају значајне, позитивне и негативне утицаје на заштићено подручје. Становници ових салаша су власници стоке, која представља саставни део животне заједнице пашњака и регулише динамику биљних заједница. Остале домаће животиње: живина, пси и мачке врше негативне утицаје на дивље врсте. Осветљење, бука, саобраћај и загађење такође делују негативно на слатине, при чему је значајно спречити ширење салаша на новим просторима или изградњу нових објеката у централном делу слатинског комплекса.

Појавом домаћих животиња, што је претња у близини насеља и салаша, угрожене су најпре птице које се гнезде на тлу. Пси и мачке (а нарочито луталице) су у одсуству природних непријатеља веома бројне и представљају неселективне грабљивице (предатори) заштићених врста птица и сисара (Bíró et al, 2005, Hughes&Macdonald, 2013). Они сматрају својим ловиштем простор на удаљености до једног километра од насеља или салаша (Wierzbowska et al., 2012), на којем знатно смањују бројност дивљих врста (Ecsedi et al., 2006). Досадашње искуство показује да пси луталице, или чобански пси, често угрожавају строго заштићене врсте наших пашњака: вивак (*Vanellus vanellus*), пољска шева (*Alauda arvensis*) и жута плиска (*Motacilla flava*), али и изузетно ретке врсте попут велике дропље (*Otis tarda*), ћурликовца (*Burhinus oedicnemus*) и еје ливадарке (*Circus pygargus*).

Далеководи, као вештачке структуре унутар предела, могу имати и бројне негативне последице на станишта живог света и строго заштићене врсте, међу којима се истичу колизија и електрокуција крупних врста птица (Пузовић, 2007). Они се могу потпуно избећи правовременим планирањем траса и интерсекторском сарадњом.

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Основни циљ је дефинисање услова неопходних за одржавање биолошке равнотеже, односно опстанка постојећих типичних и специфичних аутохтоних екосистема који су у целини, по својим појединим компонентама, или у мозаик – комплексу са другим типовима екосистема, као тип панонског пустарског типа предела, темељна природна вредност заштићеног подручја. Тако би се на овом специфичном и ограниченом простору трајно очувале репрезентативне природне вредности и реткости Панонске низије, које у себи носе основна биогеографска обележја региона.

Истовремено је нужно, паралелно са заштитом екосистема, планирати и евентуалну реинтродукцију врста, односно рестаурација и ревитализацију појединих екосистема или њихових делова, првенствено кроз реконструкцију праве вегетације, а у циљу њиховог унапређивања и обнове, као и очувања укупног биодиверзитета. Развојни концепт подразумева и њихово коришћење у складу са принципима одрживог развоја.

Дугорочни циљеви заштите природе, очувања природних ресурса и развоја специфичних функција заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ за наредни десетогодишњи период су:

1. Заштита специфичних и посебних типова влажних, пешчарских, степских и слатинских станишта са популацијама ретких и угрожених врста флоре и фауне – одржавање континуитета радова на унапређењу стања угрожених врста и станишних типова;
2. Активна заштита екосистема, ревитализација станишта, реинтродукција врста – примена мера активне заштите природе на свим стаништима која су у процесу ревитализације; трајно уништавање популације инвазивних дрвенастих врста; заштита популације птичијих врста кроз примену мера активне заштите природе постављањем вештачких гнездилишних дупљи;
3. Повезивање са екокоридорима у окружењу;
4. Успостављање мониторинга стања екосистема, угрожавајућих фактора, ефеката мера активне заштите и утицаја дозвољених активности;
5. Усклађивање дозвољених видова коришћења природних ресурса (водопривреда, шумарство, пољопривреда) са потребама заштите и очувања природног добра и развијање принципа одрживог развоја. Усклађивање планова и основа са потребама адаптација предвиђеним климатским променама – нарочито већ постојећем тренду смањења нивоа подземних вода и већој учесталости екстремних климатских утицаја (поплаве од унутрашњих вода и сушни периоди);
6. Сарадња у оквиру националне и регионалне мреже заштићених подручја, нарочито у установљавању прекограничног заштићеног добра са Републиком Мађарском;
7. Развијање оптималне праксе у управљању и у том оквиру одговарајуће презентације специфичних природних вредности од националног и прекограничног (међународног) значаја;
8. Ажурирање базе података природних вредности подручја у циљу што ефикасније процене стања заштићеног подручја за потребе ревизије граница и режима;
9. Унапређење стања слатинских, травних и мочварних станишта екстензивном испашом и другим облицима традиционалног газдовања пашњацима, ливадама и тршћацима;
10. Развијање сарадње са локалним становништвом и другим корисницима природних ресурса, ради њиховог укључивања у спровођење активности одржавања и унапређења стања заштићеног подручја.

Управљач ће током наредног десетогодишњег периода интензивно радити на реализацији свих предвиђених дугорочних циљева заштите и развоја. Акценат ће бити стављен на заштиту

специфичних и посебних типова влажних, пешчарских, степских и слатинских станишта са популацијама ретких и угрожених врста флоре и фауне, као и на спровођењу мера активне заштите екосистема, ревитализације станишта и, делом, реинтродукције врста (пчеларице, шумска сова, модроврана). Планирано је успостављање мониторинга стања екосистема, угрожавајућих фактора, ефеката мера активне заштите и утицаја дозвољених активности, као и у сарадњи у оквиру националне и регионалне мреже заштићених подручја – посебно са представницима Националног парка „Кишкуншаг“ у Мађарској. На спровођењу осталих дугорочних циљева ће се, такође, радити у континуитету. Наставиће се сарадња са представницима Општине Кањижа, која је у протеклом периоду значајно побољшана, а посебно сегмент који се односи на коришћење државног пољопривредног земљишта. Планиран је наставак сарадње са представницима водопривреде (водопривредна предузећа и службе у Општини Кањижа) у циљу регулисање водног режима на целом подручју и усклађивање са потребама живог света у заштићеном подручју.

У наредном десетогодишњем периоду ће се радити на повезивању са екокоридорима у окружењу. За реализацију овог дугорочног циља је неопходна ревизија (концепта) заштите другог заштићеног подручја, Специјалног резервата природе „Селевењске пустаре“, тачније, измена уредбе о заштити тог заштићеног подручја. Неопходно је формирање функционалних еколошких коридора, будући да се Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ надовезује на предметно заштићено подручје и са њим чини еколошку целину.

На развијању оптималне праксе у управљању и, у том оквиру одговарајуће презентације специфичних природних вредности од националног и прекограничног (међународног) значаја, ће се радити у континуитету, кроз сарадњу са разним институцијама и управљачима у земљи и иностранству. Презентација и промоција вредности овог заштићеног подручја је стална активност управљача, кроз разне сегменте реализације годишњих програма управљања: еко кампови, радионице, предавања, презентације, стручни часописи, конференције, медијске куће и разни други видови презентације и промоције.

Управљач ће и у наредном десетогодишњем периоду наставити са вишегодишњом устаљеном праксом, коју спроводи и за већ постојећа заштићена подручја (у региону Суботице и делом, Кањиже).

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ТИХ ЦИЉЕВА

План управљања Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ по садржају обухвата двојаке задатке. Једна група задатака је реализација започетих активности (током претходне заштите и у периоду од проглашења заштићеног подручја), а друга представља најновије задатке формулисане на основу уочених потреба које ће обезбедити унапређење екосистема и биодиверзитета заштићеног подручја. То није програм активности искључиво Управљача, него је то програм свих потреба у обезбеђењу очувања вредности заштићеног подручја.

Услови за његову реализацију су:

И Финансијска подршка разрађена према субјектима који су, у складу са Законом о заштити природе, у обавези да учествују у реализацији Програма

- Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине
- Јединице локалне самоуправе – општина Кањижа и Град Суботица
- Средства од накнада за коришћење заштићеног подручја (ресурса) од стране корисника
- Заинтересовани субјекти за очување, заштиту и рационално „коришћење” природних вредности кроз донације, разне програме и пројекте
- Разни конкурси, међународни и национални пројекти (фондови)
- Министарство заштите животне средине – посредно – кроз субвенције према другим заштићеним подручјима којима управљамо, а које је прогласила Влада Републике Србије

II Дефинисање годишњих планова, на бази Плана управљања, у којима ће бити конкретизовани задаци и послови предвиђени за реализацију у текућој години, динамика њиховог извршавања и висина потребних средстава, као и извора обезбеђења ових средстава. Наглашавамо **четири главна основа** на којима ће се програмске активности остваривати:

1. Организовање, опремање, кадровско оспособљавање управљача

Имајући у виду и просторни обухват (3.472,17 ха) на коме управљач обавља своје законом прописане послове, садржајно разнолике задатке (презентација добра, ревитализација, екотуризам, сарадња са бројним корисницима и др.), потребе у спровођењу обавеза Управљача, основну претпоставку за остваривање Плана, чини одговарајуће организовање, опремање и кадровско оспособљавање. Узимајући у обзир да је Предузеће управљач на још пет заштићених подручја, у протеклом десетогодишњем (планском) периоду, управљач је само делом реализовао овај основ. Највише се постигло у опремању управљача, где је он, осим простора за боравак (реализована изградња Визиторског центра Лудаš у претходном планском периоду), у потпуности опремио чуварску службу опремом на највишем нивоу. Поред неопходних алатки, неопходних за реализацију обавеза чувара, управљач располаже многим уређајима, који у знатној мери доприносе добром функционисању и успешној реализацији програмом предвиђених активности. Чуварска служба је одлично организована, кадровски и организационо изузетно јака. Међутим, оно што и даље недостаје, то је кадровско оспособљавање стручне службе. По том питању, управљач је сада, може се рећи, у до сад најгориј ситуацији. Практично, недостатак стручних лица онемогућава успешну реализацију годишњих програма управљања овим заштићеним подручјем, и, уопште, плана управљања. Сегменти који се односе на промоцију, едукацију, доношење програма, планова, израда стручних текстова је сведена на једну особу – запосленог. Подвлачимо, услови у којима ради управљач, као и опрема и могућности су на изузетно високом нивоу. Проблем је у непостојању одговарајућег стручног кадра.

2. Обезбеђивање финансијских средстава из планираних извора за управљача и друге субјекте

Управљач ће за функционисање управљања и остваривање програмираних мера обезбедити финансијска средства из свих законом предвиђених извора, у потребним годишњим износима. Очекује се постизање планираних обима средстава, кроз аплицирање на пројекте из ЕУ фондова.

3. Доношење планске и друге документације

Приоритет за ово заштићено подручје је доношење планске и регулативне документације, у складу са Законом о заштити природе и Одлуком о проглашењу заштићеног подручја ПИО „Кањишки јараши“. Конкретно, у току је процедура доношења Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби за ПИО „Кањишки јараши“, као и Одлуке о накнадама за коришћење заштићеног подручја ПИО „Кањишки јараши“.

Битна претпоставка за остваривање савремене интегралне заштите природе јесте доношење одговарајуће просторне и урбанистичке документације (просторни план општине, план предела, или просторни план подручја посебне намене и сл.). Просторни план подручја посебне намене „Кањишки јараши“ је од 2023. године у процедури доношења.

Велики значај за спровођење заштите на овом заштићеном подручју је ревизија акта о заштити заштићеног подручја Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“ (заштићено подручје које се просторно надовезује на ПИО „Кањишки јараши“ и са

којим представља еколошку целину), који би омогућио другачији просторни распоред заштите и спречио све негативне утицаје садашње расцепканости субјединица.

Имајући у виду да су за доношење наведене документације надлежни други субјекти, Управљач се у протеклом периоду ангажовао на иницирању њихове израде, уз одговарајуће укључивање у процесу рада.

4. Сарадња са надлежним и заинтересованим субјектима

Од великог значаја за успешно остваривање Плана управљања је усаглашени, заједнички рад и сарадња свих корисника подручја, као и свих субјеката – јединице локалне самоуправе Кањижа, надлежне институције, заинтересоване стране), који су надлежни и/или заинтересовани за заштиту, очување природних вредности. У периоду важења Плана управљања овим заштићеним подручјем, управљач ће потенцирати сарадњу са свим наведеним институцијама и субјектима, како би се успешно реализовао десетогодишњи план, кроз годишње програме управљања. Наравно, без обзира на показану добру вољу за сарадњом, неке препреке ће, неминовно и даље постојати. Очекујемо да ће, као и пре, у највећем броју случајева то бити препреке условљене, не толико финансијском претпоставком, колико немањем довољно запослених лица – стручних сарадника, која би водила предмете и иницирала сарадњу, израду докумената, организовала разна истраживања и кординисала све активности на овом заштићеном подручју. То није проблем само управљача овог (ових) заштићених подручја, него је то општи проблем у свим институцијама и код свих субјеката заштите природе, који се највише појавио/манифестовао у последњој декади. Јер, код управљача, свакако, постоји идеја, иницијатива, а већи делом и финансијска подлога, међутим, без људи – стручних сарадника који би редили на изради документације, припреми нових пројеката и, наравно, одржавању контаката и континуиране сарадње са надлежним органима и заинтересованим субјектима – план неће моћи потпуно да се реализује у мери у којој је то предвиђено.

Очекујемо сарадњу са представницима јединице локалне самоуправе Кањижа, надлежног водопривредног предузећа, разних невладиних организација, као и свих корисника простора – првенствено сточара и других пољопривредника.

Стратегијска анализа остваривања циљева заштите природе применом SWOT анализе

ПРЕДНОСТИ – СНАГЕ • постојећа станишта ретких врста • вишегодишње искуство у управљању заштићеним подручјима • тренд уређивања система заштите природе и уређивања управљања ЗП у процесу приступања ЕУ (Поглавље 27) • добра прекогранична сарадња • успешно реализовани међународни пројекти • просторна блискост и повезаност са Natura 2000 површинама у Мађарској (и Србији) • добро организована и кадровски одговарајућа чуварска и рибочуварска служба • добро опремљена чуварска, рибочуварска и стручна служба	НЕДОСТАЦИ – СЛАБОСТИ • даља фрагментација станишта због активности пољопривреде • концепт уређивања вода у региону са циљем одводњавања угрожава станишта • близина интензивно обрађиваног пољопривредног земљишта • управљач није корисник ниједног дела државног земљишта у заштићеном подручју, недовољне ингеренције • немогућност усклађеног управљања простором (различити корисници и интереси) • недостатак извора финансирања за системске активности – капиталне пројекте ревитализације
МОГУЋНОСТИ – ШАНСЕ • преношење права коришћења државног земљишта на управљача површина у режиму II и III степена заштите • формирање државног фонда за откуп земљишта у заштићеном подручју • унапређење односа са локалним становништвом у функцији развоја традиционални видова коришћења и екотуризма • развијање посетилачке инфраструктуре • едукативни програм и посетилачке туре • одржавање континуитета спровођења активних мера заштите и повећавање површина за ове мере редовним финансирањем ових активности • одржавање станишта и популација • сузбијање инвазивних врста • формирање екокоридора • повећање нивоа сарадње са другим службама које обављају делатности на ЗП (ловочуварска служба, шумари, МУП – полиција, јединица за сузбијање еколошког криминала)	ПРЕТЊЕ – РИЗИЦИ • преспоро уређивање система ЗП и доношење легислативе – потенцијална ревизија просторног распореда заштите овог заштићеног подручја • даље фрагментирање станишта (због пољопривреде и водопривреде) • ширење инвазивних врста (биљних и животињских) • недостатак финансијских средстава за капиталне пројекте ревитализације • недостатак стручног кадра код управљача и код других субјеката ЗП • недовољна сарадња надлежних министарстава, покрајинских секретаријата, локалне самоуправе и других институција са управљачем у циљу решавања проблема ЗП (пољопривреда, водопривреда) • немогућност откупа земљишта у приватном власништву (непостојање фонда за откуп земљишта на заштићеним подручјима) • потенцијални наставак мигрантске кризе у ширем региону и појава антропогеног притиска на ЗП

Она омогућава препознавање позитивних и негативних фактора који утичу на остварење стратегијских опредељења и даје могућност да се на факторе благовремено утиче, тј. да им се прилагоде начини достизања стратегијских циљева. SWOT анализа представља методу која омогућава успостављање равнотеже између интерних способности и екстерних могућности.

Представља скуп аналитичких метода којима се упоређују сопствене снаге и слабости са могућностима и опасностима у окружењу.

Примењено на проблематику управљања подручјем и функцијама Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“, то изгледа овако (табела горе):

У односу на протекли период, посматрајући ширу слику, тачније, управљача као субјекат, значајан помак се догодио у делу „предности – снаге“, где је у значајној мери ојачана чуварска (и рибочуварска) служба, како у кадровском, тако и у сваком другом погледу. Значајан је искорак направљен и у погледу опремљености управљача. Код „недостатака – слабости“ – уочен је помак који се односи на финансирање, које је сада континуирано, али недовољно усклађено са планираним. Такође, у протеклом планском периоду су на другим заштићеним подручјима којима управљамо, заживеле и накнаде за коришћење заштићеног подручја, што је врло значајан финансијски инпут. Недостаци извора финансирања се односе само на „капиталне пројекте ревитализације“. Оно што је обележило другу половину остваривања активности у прошлом планираном десетогодишњем периоду, је, свакако забележено у делу „претње – ризици“, а односи се на мигрантску кризу и изузетно јак директан антропогени притисак на сва заштићена подручја.

За наредни десетогодишњи период, управљач је укључио и наведене претње и ризике.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ И ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

У планском периоду – период од 2024. до 2033. године су опредељени следећи приоритети, тачније, предвиђена је реализација општих циљева управљача и специфичних циљева који се односе на унапређење и развој новог заштићеног подручја:

- Наставак развијања и унапређивања чуварске службе, базе података и припремне активности на презентацији заштићеног подручја. Наставак развоја и унапређења рада службе кроз потребно опремање (униформа за чувара у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020)), додатне едукације чувара од стране стручне службе.
- Наставак развијања управљања заштићеним подручјем кроз развој базе података у функцији управљања, коришћења и праћења/ мониторинга стања. Развијање различитих облика презентације природних вредности подручја, едукативних, рекреативних, еко– и етно– туристичких садржаја у циљу развоја одрживог коришћења;
- Спровођење приоритетних мера активне заштите природе (сузбијање инвазивних врста – *Amorpha fruticosa*, *Xanthium spinosum*, *Elaeagnus angustifolia*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Robinia pseudoacacia*) кроз започињање пројеката ревитализације и реинтродукције – рад чуварске и стручне службе; мере активне заштите угрожених врста – птице – орао белорепан (*Haliaeetus albicilla*), црна рода (*Ciconia nigra*), еја ливадарка (*Circus pygargus*), мишар (*Buteo buteo*), гачац (*Corvus frugilegus*), орао крсташ (*Aquila heliaca*), сива ветрушка (*Falco vespertinus*), модроврана (*Coracias garrulus*), чапља кашикара (*Platalea leucorodia*), вивак (*Vanellus vanellus*), ђурликовац (*Burhinus oedicnemus*); сисари, гмизавци, водоземци, рибе и бескичмењаци – кроз рад чуварске и стручне службе и кроз сарадњу на пројектима са Покрајинским заводом за заштиту природе, невладиним организацијама и појединим истраживачима;
- Израда пројекта ревитализације кроз рад на ревитализацији пашњака, уз валоризацију редовним кошењем или испашом (приоритет на традиционалној испашаи) – стимулација традиционалних видова коришћења (катастарске парцеле у II и III степену заштите);

- Смањивање директног антропогеног притиска (појачана контрола кретања и активности у заштићеном подручју) кроз појачан стални надзор чуварске службе;
- Обележавање заштићеног подручја у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС”, бр. 30/92, 24/94, 17/96) као и израда осталих управљачких аката, попут: Плана управљања у року од шест месеци од ступања на снагу Одлуке; Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби у року од шест месеци од ступања на снагу Одлуке; Акта о накнадама и слично;
- даља истраживања о стању станишта, природних реткости и ресурса (вода) – активност се реализује у континуитету и биће настављена. Анимирање истраживача и представника разних установа и институција, у циљу спровођења истраживања о стању станишта, природних реткости и ресурса. Кроз међународне пројекте и фондове, истраживања на заштићеном подручју, обухватиће се и заштитна зона заштићеног подручја, као и много шире подручје – како би се добиле смернице за успешно управљање овим подручјем, као и мере, које је неопходно спровести да би се стање овог заштићеног подручја унапредило. Управљач ће усмеравати своје активности у складу са резултатима и препорукама истраживачких и пројектних тимова;
- Припрема програма едукације локалног становништва и корисника заштићеног подручја о значају очувања природних вредности;
- Припрема пројеката ревитализације и спровођења мера активне заштите станишта и строго заштићених и заштићених врста и дефинисање јасне динамике активности;
- Оснивање Савета корисника заштићеног подручја (у складу са чланом 68а Закона о заштити природе), а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја. Код планирања сарадње са корисницима простора дати предност локалним организацијама и појединцима заинтересованим за традиционалну испашу, са циљем успостављања сарадње са што већим бројем заинтересованих и ради упознавања локалних проблема везаних за екстензивно сточарство; организацијама сектора водопривреде ради упознавања планских докумената којима се управља водним режимом заштићеног подручја;
- развијање облика презентације природних вредности подручја и туристичко – рекреативних и едукативних садржаја – планира се, свакако почетак активности, али и наставак свих досадашњих активности управљача на промоцији и презентацији – кроз Еко кампове у Визиторском центру „Лудаш“, одржавању разних радионица, предавања и презентацији популарних садржаја у циљу анимирања различитих група и валоризацији заштићеног подручја;
- успостављање одговарајућих облика сарадње у оквиру регионалне, националне и међународне мреже заштићених подручја природе овог типа (пустарска, пешчарска и слатинска подручја) – активност ће се у наредном периоду континуирано реализовати, уз проширење активности на пољу евидентирања и праћења стања у оквиру мреже „Natura 2000“. Планиран је наставак добре сарадње са Националним парком „Кишкуншаг“ из Мађарске, поготово у формирању униформног мониторинга, тачније праћења стања станишта на основу истих индикаторских врста са обе стране границе. Методологија која се користи у националном парку је примењива и на наша заштићена подручја и у том смислу, успостављена је једна међународна (прекогранична) мрежа праћења стања. Све досадашње активности су биле изузетно добра припрема за управљача у смислу едукације о мрежи Natura 2000“. Управљач ће наставити сарадњу са надлежним покрајинским секретаријатом и заводом за заштиту природе (као и другим институцијама и установама), како би што боље спроводио своје законске обавезе у вези са еколошким мрежама и што успешније реализовао инфраструктурне пројекте из фондова намењених проширењу и успостављању функционалних еколошких мрежа.

Све горе наведено је планирано за наредни десетогодишњи период. Јасно је да ће неки сегменти бити у потпуности реализовани, док други, који махом не зависе директно од

управљача, можда неће бити реализовани у предвиђеном обиму. Наравно, управљач ће и даље достављати податке Покрајинском заводу за заштиту природе и надлежним органима у АПВ и Републици Србији.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНО – ИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Смернице за научно – истраживачки рад одређене су темељним природним феноменом заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, који се огледа у разноврсности и сложености флористички богатих биљних заједница, мозаично распоређених у простору. Њихово функционално јединство са компонентом фауне представља укупан биодиверзитет предела а одраз је услова абиотичке средине. Генетичка разноврсност унутар популација појединих врста, диверзитет врста изражен бројем врста на јединицу површине овог природног добра, као и значајан екосистемски диверзитет, својеврсне су карице у одржавању биолошке равнотеже. Стога је приоритетна смерница – **праћење стања** свих вредности у циљу адекватног спровођења прописаних мера заштите, очувања и унапређења.

Полазећи од статуса природног добра и пројектованих циљева, сходно зацртаним дугорочним фундаменталним научним и стручним конзервационим истраживањима, као базе за спровођење наложених мера заштите и унапређивања природних вредности заштићеног подручја, као и првенствено евидентирања, а потом и санирања постојећих проблема, за наредни плански период су предвиђене следеће средњорочне и краткорочне теме – махом наставак већ започетих истраживања:

- Управљач ће наставити да пружа логистичку помоћ **Покрајинском заводу за заштиту природе** приликом флористичких истраживања и мониторинга строго заштићених врста и на овом заштићеном подручју (уношење у нову апликацију – када управљач добије прецизније инструкције и могућности): биљне врсте, птице: *Coracias garrulus* (модроврана), *Ciconia nigra* (црна рода), јастреб (*Accipiter gentilis*), осичар (*Pernis apivorus*), белорепан (*Haliaeetus albicilla*), крсташ (*Aquila heliaca*), мишар (*Buteo buteo*), сисари: текуница (*Spermophilus citellus*), шакал (*Canis aureus*);
- Планирана је подршка управљача за сва истраживања која се реализују на овом заштићеном подручју, а за које су истраживачи исхођивали решење о условима заштите природе надлежног Завода за заштиту природе, као и дозволе и сагласности надлежног министарства;
- Планира се припрема реализације разних програма (програм са предшколцима, програм за ниже разреде основне школе, уобичајена презентација заштићеног подручја за посетиоце, посебни часови са средњошколцима – заштита земљишта, заштита вода, заштита врста); посебни програми за студентске екскурзије са унапред договореним темама итд. са посетиоцима – љубитељима природе у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“, као и интензивнији развој програма посматрања птица;
- Планира се континуирана реализација традиционалног еко кампа (локалитет на комплексу Визиторског центра „Лудаш“ – објект Истраживачка станица) са орнитолошким и другим природњачким садржајима у сарадњи са невладиним сектором, као и других кампова различитих тема и садржаја са другим субјектима (нпр. Стваралачки камп – Колонија сликара „Подржимо заштиту Лудашког и Палићког језера“, Црвени крст, радиоаматери, извиђачи, планинари, љубитељи природе, спортска удружења).
- Реализација кампова за обуку чувара природе – **„Камп за младе ренџере“** који би, такође, био организован у Визиторском центру „Лудаш“. Планирано је да учесници кампа буду млади (од 15 – 25 година), који би током целе године, у разним аспектима и на разним теренима, ишли са чуварима заштићеног подручја, обилазили терен и стицали знања на терену, неопходна за послове чувара природе. Камп за обуку младих ренџера би био организован у трајању од недељу дана, у периоду године, који ће накнадно бити дефинисан. Учесници би били смештени у просторијама Визиторског

центра „Лудаш“, а предавачи би били чувари заштићеног подручја из земље и иностранства, као и други сарадници управљача и институција које се баве заштитом природе. Управљач је камп организовао претходне две године (на другим заштићеним подручјима којима управља) и показало се да је одзив младих људи, заинтересованих за област заштите природе, веома велик. То је и основни разлог наставка организовања овог типа кампа, при чему ће учесници кампа сада имати прилику да упознају и ново заштићено подручје – ПИО „Кањишки јараши“. У случају да се за то створе могућности, у смислу материјалних средстава и времена ангажовања, управљач би 2024. године организовао и „Камп за обуку младих орнитолога“;

- Истраживања и праћење стања/ мониторинг одвијаће се континуирано у сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“. Реализују се заједнички пројекти: зимско храњење птица, пројекат постављања вештачких дупљи за гнездарице и мониторинг птица дупљашница (сове, птице певачице, грабљивице). Наставиће се следећи програми/активности: праћење миграције птица (мониторинг, прстеновање – маркирање птица алуминијумским прстенима по међународним стандардима); програм „Активна заштита модровране постављањем вештачких гнездилишних дупљи у Војводини“; активности у оквиру Међународног зимског цензуса птица водених станишта (IWC –International Waterbird Census) – у сарадњи са Друштвом за проучавање и заштиту птица Србије; „Еколошки повољна пољопривредна пракса“ са активностима постављања стубова за птице грабљивице између пољопривредних парцела у циљу регулације броја глодара и постављања вештачких дупљи за птице певачице у виноградима и воћњацима у циљу регулације броја инсеката; организовање едукативних излета на подручју Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“, затим праћење стања локалитета хранилиште за птице грабљивице уз формирање посебног мониторинга ових врста сарадњи са Удружењем љубитеља природе „Riparia“ кроз њихове програме.
- Планиран је почетак истраживања на распрострањењу врсте *Phengaris teleius* и на овом заштићеном подручју. Очекује се евидентирање јединки ове врсте, будући да је на другим заштићеним подручјима у непосредној околини, претходних година установљена. За све наведене активности ће се исходovati Решење о условима заштите природе Покрајинског завода за заштиту природе и Дозвола надлежног министарства;
- Наставак програма „Активна заштита модровране постављањем вештачких гнездилишних дупљи у Војводини“. Дугогодишњи програм постављања дупљи на одговарајућим стаништима и праћењу гнежђења у заштићеном подручју. Програм је започет знатно пре успостављања заштите овог заштићеног подручја. У континуитету ће се обављати постављање нових и замена старих, дотрајалих и уништених дупљи, које су израђене током Конференција за модровране. И наредних година је планирано одржавање „**Конференције за модровране**“ у трајању од два дана. Очекивано је учешће 40 истраживача орнитолога (сваке године се, у просеку, појави тај број заинтересованих истраживача и активиста), који би током трајања конференције, поред стручног дела, у ком би се осврнуло на тренутно стање модровране у региону, учествовали и у изради дупља за модровране;
- Праћење стања и распрострањења птица грабљивица и црне роде (*Ciconia nigra*). Планиране су активности евидентирања гнезда и локација исхране птица. Подаци ће се достављати Покрајинском заводу за заштиту природе, како би решења о условима заштите природе издата корисницима, садржала тачне локације. На тај начин би се спречило узнемиравање наведених група птица;
- Пројекат праћења стања патуљастог миша (*Micromys minutus*) у заштићеном подручју. Евидентирање локација распрострањења, идентификација, обележавање; мониторинг сова и сакупљање гвалица и идентификација врста на основу скелетних делова из гвалица. Активности ће се реализовати у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе, и/или неким другим институцијама и истраживачима;

- Планирана је сарадња са истраживачима Природњачког музеја у Београду на праћењу стања слепих мишева, као и евидентирању потенцијално присутног таксона – степског скочимиша (*Sicista subtilis*);
- Наставиће се истраживања ПМФ – Нови Сад – „Институт за биологију и екологију“ – кроз пројекат „Утицај испаше на биодиверзитет“ – управљач ће предложити проширење досадашњег истраживаног подручја;
- Наставиће се евидентирање података у склопу пројеката „Natura 2000“ и „Мала Natura“ – махом су то појединачни истраживачи који се претходно најаве. Поред Природњачког музеја у Београду, очекује се ангажовање истраживача Биолошког факултета Универзитета у Београду и ПМФ – Института за биологију и екологију – Универзитета у Новом Саду.
Управљач ће у континуитету пружати, како логистичку, тако и сваку другу подршку током истраживања;
- Планирана су истраживања на водном режиму подручја и утицају климатских промена на цео регион;
- Картирање вегетације Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ кроз програме истраживања појединачних истраживача и институција, као и кроз активности управљача;
- Картирање заштићених врста у флори Кањишких јараша кроз програме истраживања појединачних истраживача и институција, као и кроз активности управљача;
- Мониторинг највреднијих компоненти флористичког и вегетацијског диверзитета Кањишких јараша кроз активности појединачних истраживача, институција и рад управљача кроз пројекте у складу са програмом;
- Историјат вегетације на основу старих карата и архивских материјала као база за планирање рехабилитације подручја – будући да наведено не зависи искључиво од управљача, активност ће се реализовати кроз сарадњу са другим институцијама и установама. Управљач не поседује капацитет за наведен истраживачки рад;
- Праћење стања вегетације влажних станишта методом сталних квадрата паралелно са планираним хидролошким подухватима. Активност ће се реализовати кроз сарадњу са другим институцијама и установама. Управљач не поседује капацитет за наведен истраживачки рад;
- Фундаментална фаунистичка истраживања – активност ће се реализовати кроз сарадњу са појединачним истраживачима, или институцијама, у складу са законом. Обрађиваће се групе за које постоји, како интересовање код истраживача и институција, тако и потреба управљача за подацима, у циљу што боље организације управљања;
- Истраживање фауне паукова (*Araneae*) – у протеклом планском периоду је у окружењу евидентиран велики број врста, неке чак и први пут у фауни Србије. Сва реализована истраживања су једнозначно указала на изузетну осетљивост (фрагилност) простора, због велике просторне изолованости – исцепканости ареала, непостојања еколошких коридора, као и веома јаког антропогеног притиска. Због свега наведеног, истраживања на фауни паукова, као изузетно добрих индикатора стања станишта, је неопходно наставити у целом биогеографском региону;
- Инвентаризација ентомофауне слатинских, пешчарских и степских екосистема – наставиће се активност на инвентаризацији за поједине групе (*Heteroptera*, *Orthoptera*, *Lepidoptera*), а очекује се и повремено евидентирање других група (тврдокрилци, осолнке муве). Будући да управљач располаже свим досадашњим подацима, неопходно је наставити истраживања у континуитету;
- Квалитативна и квантитативна анализа херпетофауне Кањишких јараша – наставак активности од стране појединачних истраживача и служби управљача. Планирана су опсежнија истраживања са комплетном анализом (квалитативном и квантитативном), која до сада нису рађена. Предвиђа се наставак евидентирања таксона за потребе Natura 2000 пројекта – од стране Природњачког музеја у Београду, или других научно – истраживачких институција и установа;

- Структура и динамика популација рецентне орнитофауне Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ – активност ће се реализовати у континуитету у наредном планском периоду. Чуварска и стручна служба управљача ће евидентирати стање и сваку промену стања;
- Праћење миграторне орнитофауне Кањишких јараша – активност ће се реализовати у континуитету у наредном планском периоду. Чуварска и стручна служба управљача ће евидентирати стање и сваку промену стања;
- Фаунистичка истраживања слепих мишева у ПИО „Кањишки јараши“ – очекује се да ће се активност реализовати у континуитету у наредном планском периоду. Активности на истраживању слепих мишева ће реализовати представници Природњачког музеја у Београду, или неке друге институције/ установе;
- Наставак научно – истраживачких активности на фауни сисара у ПИО „Кањишки јараши“ – очекује се да ће се активност реализовати у континуитету у наредном планском периоду. Планирана су опсежнија истраживања са комплетном анализом (квалитативном и квантитативном), која до сада нису рађена. Предвиђа се наставак евидентирања таксона за потребе Natura 2000 пројекта – од стране Природњачког музеја у Београду, или других научно – истраживачких институција и установа. Управљачу би било посебно значајно да се установи квалитативни састав сисарске фауне, како би службе могле да прате стање и промену стања;

Образовни аспект би требало проширити и унапредити. Управљач располаже подацима, простором за презентацију и едукацију и свим техничким могућностима за квалитетан образовни рад. Међутим, како је већ више пута у овом документу поменуто, недостају стручна лица која би наведену образовну активност спроводила. Посредно, кроз разне промоције и презентације, управљач у континуитету спроводи образовну активност, али је то далеко испод могућности и потенцијала.

Резултати свих истраживања ће и даље у континуитету бити уношени у базу података управљача. Подаци ће се достављати Покрајинском заводу за заштиту природе, Покрајинском секретаријату за урбанизам и заштиту животне средине, као и Министарству за заштиту животне средине кроз извештаје о остваривању годишњих програма управљања. Поред планом предвиђених истраживања, очекујемо да ће бити реализована и друга истраживања – појединачних врста биљака и животиња, њиховог распрострањења, квалитативног и релативно – квантитативног, као и апсолутног квантитативног састава.

Веома је битно што постоји континуитет података за већину истраживаних група биљака, животиња и гљива, а за појединачне врсте је значајно што су рађена разна истраживања у вези са генетиком, начином расејавања и факторима који утичу на њихово распрострањење. Све што је до сада рађено у научно – истраживачком и образовном раду је, свакако, неопходно наставити и проширити.

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

8.1. Одрживо коришћење природних вредности

Активности које ће се спроводити у наредном десетогодишњем периоду, односиће се, како на очување постојећег стања кроз мере активне заштите природе и одржавања заштићеног подручја, тако и на мере унапређења стања животне средине.

Имајући у виду природне карактеристике и историјат намене простора, на подручју је и даље присутна пољопривреда, а предвиђен је и развој екотуристичких активности. Развој екотуризма ће се подстицати у континуитету и то као нова развојна функција која је у усклађена са

функцијом заштите природе. У заштићеном подручју не постоји трасирана и обележена едукативна стаза, али се дугорочно планирају активности кроз разне кластере са туристичким организацијама града Суботице и општине Кањижа. Као „најмекши“ вид туризма, планирано је развијање „birdwatching“ – а (посматрања птица).

Усмеравање пољопривреде у правцу мудрог коришћења, у складу са вековним традицијама околних насеља, је постала једна од мера заштите биолошке разноврсности и то кроз умерену испашу. Активности ће и надаље бити засноване на концепту екстензивирања коришћења, крчењу алохтоне вегетације и очувању слатинских и травних заједница, као и промовисању одрживог коришћења заштићеног подручја.

Могућности развоја

- Биодиверзитет доприноси природоликости, а тиме и атрактивности предела – нажалост, овај аксиом је погрешно протумачен и „развој“ је кренуо у потпуно неочекиваном правцу. Појава туриста, који уживање у биодиверзитету и атрактивности предела погрешно тумаче је покренула лавину организованих група које неконтролисано девастирају терен квадовима, крос – моторима и другим видовима превоза. У протеклом периоду, када је на снази била претходна заштита, евидентиран је одређени број оштећивања овог заштићеног подручја услед вожње ван обележених атарских путева, по стаништима строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива. Чуварска служба нема начина да заустави возила која неконтролисано иду по терену, при чему не поседују ни регистарске таблице. Управљач ће у наредном планском периоду интензивно радити на јачању контроле прекршилаца, као и на могућностима постављања рампи, или неких препрека другог типа, које би спречиле све наведене активности.
- Насеља око подручја имају могућности развијања екотуризма – делом је искориштен потенцијал, углавном у заштитној зони заштићеног подручја. Многе невладине организације и удружења грађана су започеле своје пројекте базиране на еко – туризму, што је и предложено као сегмент у Просторном плану предела посебне намене „Кањишки јараши“ (доношење Плана је у току, управљач је достављао податке и обилазио терен са представницима Завода за урбанизам Војводине). Очекујемо да ће у наредном периоду велики потенцијал развоја екотуризма бити искоришћен.
- Близина туристичких дестинција – Палића и Кањиже пружа добар оквир за развијање екотуристичких садржаја. Делом је то искориштен потенцијал, међутим, сматрамо да географски положај, веза са другим заштићеним подручјима у региону Суботице и Кањиже и у Републици Мађарској, близина ауто – пута, пловног пута (река Тиса), даје велике могућности у времену и простору. Наравно, с обзиром на фрагилност целог заштићеног подручја, развоју треба приступити плански, поступно и умерено.
- С обзиром на потребу екстензивирања пољопривредне производње, отварају се простори за обнављање традиционалних видова коришћења у сточарству (испаша, традиционалне расе, органски производи од меса и млека) – делом је искоришћен потенцијал, али је овде суштински проблем просторно лоше распоређена могућност испаше, као и непостојање континуиране довољно велике површине, где би традиционални видови испаше могли да се примењују у потпуности.

Управљач ће у наредном планском периоду наставити са иницирањем састанака и разговора са корисницима простора (власницима катастарских парцела и лицима која узимају површине за испашу преко конкурса – Програма извођења радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта – у закуп), како би се јасно дефинисао просторни и временски распоред испаше у заштићеном подручју, као и утицај испаше на спречавање сукцесије екосистема и деградације станишта.

Управљач се у систему појављује као субјекат и значајан фактор у развоју заштићеног подручја и целог региона, међутим, активности и планови управљача нису једини фактор, тачније, сама

реализација планираног одрживог развоја превазилази надлежности управљача и неопходно је заједничко деловање.

Сукоби интереса

- претварање природних станишта у обрађене површине и рибњаке – константним активностима чуварске и стручне службе, управљач ће интензивно радити на том да у наредном десетогодишњем периоду не буде случајева претварања природних станишта у обрађене површине или у рибњаке;
- пошумљавање чистина и појаса око канала – успостављањем добре сарадње са представницима ЈП „Војводинашуме“, учествовањем у изради планова и шумских основа, управљач очекује да у наредном периоду неће долазити до активности које би могле да доведу до пошумљавања чистина и појаса око канала. Такође, за све активности је неопходно решење о условима заштите природе Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине и у том смислу, ризик од наведених активности је врло мали.
- дугогодишње уређивање вода, уз вишегодишњи сушни период и појачано коришћење, довело је до толико нарушеног водног режима да су слатинска станишта изузетно угрожена и њихов опстанак је доведен у питање. Евидентно је да се ниво воде рапидно смањивао у претходном вишегодишњем периоду и да су се значајно променили еколошки услови. Влажна станишта, која су била карактеристична за ово заштићено подручје и цео регион, сада су потпуно измењена и евидентна је сукцесија екосистема. Управљач ће у наредном десетогодишњем периоду покушати да окупи све надлежне и релевантне субјекте, да укаже на проблем аридизације, који је делом условљен и присутним климатским променама. Практично ће радити на проналажењу ресурса и извора финансирања, или субвенционирања пројеката који би допринели довођењу овог заштићеног подручја у претходно стање, тачније, његове вредности на тај ниво, на ком су биле, када је уопште разматрано проглашење овог подручја заштићеним. Очекује се појава великог броја фондова, на глобалном нивоу, који ће субвенционисати пројекте који доприносе умањењу штетних последица услед појаве климатских промена.

Иако је доношењем Одлуке о заштити Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“, заштита природних вредности одређена као главна активност у коришћењу подручја, постојећи природни ресурси: вода и пољопривредно земљиште се и даље могу користити усаглашено са циљевима заштите и прописаним режимима заштите.

Водни ресурс

Садашње хидрографско стање на подручју Војводине, као и на заштићеном подручју „Кањишки јараши“, резултат је развојног процеса у којем су главну улогу имале климатске промене – смењивање влажних и сувљих периода уз промену величине хидрографских објеката (водотоци, мочваре, баре) и, у великој мери, рад човека током последњих столећа (Ђере, Томић, 1982).

Заштићено подручје „Кањишки јараши“, које се налази на лесној тераси реке Тисе, под утицајем је подземних вода, које пониру на Суботичкој пешчари и Бачкој лесној заравни и цеде се кроз порозни песак и лес, полако се крећући према југоистоку, у правцу општег нагиба терена, као и према долинама површинских токова. Из овог разлога је у влажним годинама ниво подземне воде увек висок.

На лесној тераси у близини Малих Пијаца, Велебита и Трешњевца, приликом високог нивоа подземних вода, долази до плављења површинских удубљења – депресија. Ове воде плаве сплет изукрштених фосилних меандара и претварају знатне делове терасе у подводно, слатинасто земљиште које је погодно само за пашњачку привреду. Регулациони радови на подручју Тисе усмерени су на заштиту од поплава и одвођење поплавних вода са обрадивог земљишта. Под унутрашњим водама на подручју, подразумевају се површинске воде настале од падавина и подземне воде. Ради одржавања тзв. оптималног режима (који одговара захтевима

развоја интензивне или полуинтензивне пољопривредне производње) на подручју, врши се одводњавање (евакуација) сувишних вода са изграђеним системима за одводњавање који се састоје од различитих хидротехничких објеката као што су: канали, црпне станице, уставе, бране и акумулације, мостови, пропусти и др..

На подручју Кањишких јараша се налазе следећи хидрографски објекти: део природног водотока Киреш који је у целом свом току каналисан са припадајућом каналском мрежом за одводњавање и канал система „Тиса – Палић“, деоница „Адорјан – Велебит“ (акумулација).

Мозаик – комплекс вегетације који и данас обухвата тршњаке, заједнице високих шашева, плавне ливаде и фитоценозе типичне за јако слана земљишта, индицира некадашње богатство у површинским водама и висок ниво подземних вода. С друге стране, њихова нарушена и често атипична структура, као последица сукцесије ка сувљим типовима вегетације, указује на наглашене промене и дефицит воде. На слатинама полако нестаје природна динамика воде. У свим типовима вегетације долази до опадања бројности појединачних заштићених или угрожених врста са Црвене листе флоре Србије. Дугогодишње уређивање вода, уз вишегодишњи сушни период и појачано коришћење, довело је толико нарушеног водног режима да су поменути екосистеми, у последњем планском периоду, доведени у питање. Решење се види, како у задржавању површинских вода, тако исто и у њиховом преусмеравању на горњем делу слива (у Мађарској).

Циљ заштите и коришћења водног ресурса у наредном планском периоду ће бити – да се утврди стање, да се утврди начин локалног оптимизирања режима вода и установи механизам мониторинга стања.

Напомињемо да управљач, без подршке надлежних институција и установа, неће бити у прилици да нешто измени у наредном планском периоду.

Активности:

- на основу постојећег Програма хидролошких истраживања у заштићеном подручју које је повезано са ПИО „Кањишки јараши“ – Специјалном резервату природе „Селевењске пустаре“ (Грађевински факултет Суботица, 1998. год.), неопходно је започети утврђивање стања у сарадњи са одговарајућом стручном институцијом. Истраживања би требало наставити кроз неки обимнији пројекат (на пример, ИРА пројекат), на ком би један од партнера, или придружених чланова, био и управљач овог заштићеног подручја. У наредном планском периоду је неопходно започети шири и наставити досадашња хидролошка истраживања, а потом и донети закључке, тачније, решења.
- по потреби локалним привременим регуларним затварањем испуста или, на пример, на појединим локацијама, џаковима са песком, задржавати сезонски воду на микролокалитетима, где је то изводљиво и могуће. Питање водног режима и управљања водама је инфраструктурно, мултидисциплинарно питање и било какве активности које би утицале на ниво вода у региону, неопходно је системски решавати. У супротном, мере које би се примењивале би могле да изазову већу штету и потенцијалне проблеме (плављење кућа и других објеката у насељеним деловима и слично). Оно што је управљач и пре покушавао да реализује, је окупљање свих надлежних предузећа, институција, установа и корисника простора, као и представника градске управе Суботица и општине Кањижа, у циљу решавања наведеног проблема. Одржано је више састанака, управљач је, у неком смислу, преузео иницијативу и у наредном планском периоду је неопходно наставити преговоре у вези са проблемом водног режима – кроз припрему истраживачких пројеката са институцијама у земљи и иностранству, али и кроз сарадњу са другим надлежним субјектима – заводом за заштиту природе, водопривредним предузећима, локалном самоуправом и корисницима простора.

Врло мали део површина Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ (0.32%), или 11,06 хектара, је по намени шумско земљиште чији корисник је ЈП „Војводинашуме“, Шумско газдинство „Сомбор“ из Сомбора а непосредни извршилац је Шумска управа Суботица.

На основу Закона о шумама („Сл. гласник РС“, бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 – др. закон) ово подручје налази се у саставу Севернобачког шумског подручја.

Због педолошких особина подручја услови за развој шумске вегетације постоје само на веома ограниченим површинама узвишења и то у форми шумских засада (речне греде поред бројних палеомендара, ниске хумке превејаног песка и сл.). Развој природне шумске вегетације на овим малим острвцима онемогућује испаша и гажење домаћих животиња. Једину природну састојину дрвенасте вегетације представља групација белих топола код економије. Сађене групације дрвенастих врста су присутне у облику ремиза или покушаја подизања шумске вегетације. То су претежно монокултуре багрема или других страних врста. Код економије источно од рибака се налази мешовити засад хибридних и белих топола који је обogaћен и другим врстама.

Општим и посебним циљевима газдовања шумским засадима је неопходно спречити потенцијално ширење инвазивних дрвенастих врста, спречити сукцесију екосистема, са акцентом на заштити изворних вредности зељасте вегетације, травних и слатинских станишта. Аутохтоне врсте дрвећа имају предност у гајењу и обнови.

Активности:

- Планира се надзор (као део редовног рада чуварске и стручне службе) на шумском земљишту и колаборативна сарадња на одржавању шумског реда и мира у заштићеном подручју са Шумском управом Кањижа. Планира се информисање шумарских служби о стаништима заштићених/строго заштићених врста на површинама II и III степена заштите, како се током радова на шумском земљишту не би оштетили примерци и популације (кошење и тањирање пруга и просека, подизање засада са храном за дивљач на чистинама, сеча).
- Приоритетне активности управљача током планског периода ће бити спровођење мера активне заштите природе, између осталог, сузбијање инвазивних врста које су евидентирани на овом заштићеном подручју – *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Asclepias syriaca*, *Celtis occidentalis*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia pseudoacacia* и на шумском земљишту.
- Планира се одстрањивања инвазивних биљних врста унутар и у окружењу станишта строго заштићених врста биљака, животиња и гљива.

Све активности ће се релизовати у склопу редовног ангажовања стручне и чуварске службе управљача уз сарадњу са надлежним субјектима.

Пољопривредно земљиште

На северној страни Кањишког пашњака земљиште је приведено култури. Гаји се претежно пшеница, сунцокрет и шећерна репа. У сушним годинама приноси су ниски. То нарочито важи за сунцокрет и шећерну репу. Појачано влажење земљишта отежава благовремену и квалитетну обраду земљишта и припрему сетве у пролеће, док у јесен тешкоће настају приликом изношења пољопривредних производа са њива. На смањење производње утичу мање или веће флексе солончака којим је ова површина прошарана. Са појавом сушних дана већ крајем јуна, ова места углавном остају без вегетације. Током теренских истраживања у зони непосредног утицаја на заштићено подручје забележени су полуинтезивни пашњачки системи са испашом оваца, говеда, коња и магараца на песковитом, сланом и тешком земљишту са високом нивоом воде током пролећа и јесени. На Формирање степске вегетације на подручју Кањишких Јараши поред постојећих, природних и еколошких фактора, било је под утицајем антропозоогених

фактора, нарочито кошења и испаше. Вековна стара пракса експлоатисања јавних (државних) пашњачко – сеоских утрина. Најзаступљеније расе домаћих животиња на овом подручју су: Цигаја овца, Нониус коњ, Балкански магарац, Домаће шарено говече у типу симентал и различите врсте домаће живине (углавном мелези домаћих и алохтоних раса са егзотичним расама).

Пољопривредни произвођачи са подручја Кањишких Јараша (Капетанског рита) су организовани ради заједничке испаше и ради заједничког наступа на тржишту, у „Аграрну Унију“ општине Кањижа која је основана 2008. године.

Пољопривредно земљиште захвата велики део површина заштићеног подручја. Већином је то државно или друштвено власништво. Преовлађују површине регистроване у катастру као ливаде и пашњаци, али има и њива.

У заштитној зони доминирају њиве. Интензивно обрађиване површине на слатинској подлози су врло деградиране, јер је слатинска подлога изложена сталној дефлацији, а подземне воде су изложене загађивању и прекомерној потрошњи. Заступљене су и њиве са ратарским културама.

Највећи проблем квалитетнијег управљања у циљу заштите природе је тај да су корисници пољопривредног земљишта разнолики. Заштићено подручје се налази на територији катастарске општине Кањижа, где се спроводи Програм коришћења државног пољопривредног земљишта. Највећи проблем је, опет, просторно лоше распоређена заштита, при чему не постоји континуитет, простор је расцепкан заштитном зоном, а Одлуком дефинисане забране нису довољно јасне и прецизне.

Разматра се и потенцира идеја традиционалних видова коришћења простора – првенствено сточарства за саме делове заштићеног подручја. За заштитну зону потребно је увођење органске пољопривреде или потпуна ревитализација станишта у циљу успостављања еколошких коридора. Кањишки јараши са хидролошког аспекта представљају изузетно осетљиво подручје: због близине подземних вода површини тла, хемикалије са пољопривредних површина лако доспевају у фреатску издан. Развој интегралне, а делимично и органске пољопривреде, може знатно смањити загађење подземних и површинских вода. У оквиру адаптација за климатске потребе, очување водних ресурса је од посебног значаја за аграрна подручја Војводине.

Одржавање обрадивих површина насталих конверзијом пашњака под утицајем унутрашњих вода захтева велика улагања и смањује водне резерве региона, у којем се учесталост суша повећава. Развојем интегралне пољопривреде која се заснива на традиционалној испашаи, смањују се потребе за одводњавањем, повећају се водне резерве обрађених површина на околним вишим теренима и смањује се потреба за заливањем. У екстремно влажним годинама бројне депресије заштићеног подручја могу да послуже као привремене ретензије унутрашњих вода.

Активности:

- континуирани рад са корисницима и власницима пољопривредног земљишта на едукацији, презентацији природних вредности њиховог завичаја и развијању пројеката посебног коришћења – планирано је да се активност реализује и у наредном периоду, али, искључиво у односу на активности управљача. Поред саме едукације на терену, што ће и надаље обављати чувари заштићеног подручја – о начину кошења, остављања „шавова“ и потраживања решења о условима заштите природе за активности у заштићеном подручју, управљач ће и у наредном периоду организовати обуку корисника простора и пољопривредног земљишта – кроз разне пројекте и програме. Такође, реализоваће се и обука представника локалних самоуправа у циљу израде квалитетног Програма коришћења државног пољопривредног земљишта, у случају да за то буде било потребе.
- повратак традиционалном сточарењу – корисници располажу стадима крава, коза и оваца и спремни су да, кроз програм државног пољопривредног земљишта и лицитацију – током одређеног временског периода обављају испашу на предметним површинама.

- увођење органске пољопривредне производње у заштитној зони – развој интегралне, а делимично и органске пољопривреде, може знатно смањити загађење подземних и површинских вода. На жалост, у заштитној зони овог заштићеног подручја су почели да ничу рибањаци, што нарушава водни режим заштићеног и ширег подручја.

Резимирајући ово поглавље, можемо да закључимо да је интересовање за развој пољопривреде на овом заштићеном подручју изузетно велико, али да је за даље планирање и наставак активности, неопходна темељна едукација корисника простора и спровођење законских одредби.

Ловни ресурс

Ловачко удружење „Капетански рит“, са седиштем у Кањижи, газдује ловиштем „Капетански рит“ укупне површине 39.856 ха, од чега ловне површине обухватају 32.650 ха.

У складу са Одлуком о проглашењу заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, на површинама на којима је утврђен **режим заштите II степена**, ловство се **ограничава** на санитарни лов дивљачи, заштиту и унапређивање популација дивљачи у ловишту и мере на унапређивање станишта дивљачи.

На површинама на којима је утврђен **режим заштите III степена**, лов се **ограничава** на период од 15. септембра до 28/29. фебруара, осим санитарног лова и одстрела у дијагностичке сврхе и контролисаног селективног лова у складу са Законом дивљачи и ловству који организује и реализује стручна служба корисника ловишта.

Управљач ће у континуитету, у складу са Законом о заштити природе, помагати свим заинтересованим корисницима, конкретно – и ловцима који лове на овом заштићеном подручју – у припреми захтева за решењем о условима заштите природе Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине (за санитарни, селективни излов пренамножене ловне дивљачи). Такође, управљач ће заједно са ловочуварском службом активно учествовати у надзору подручја и у спречавању криволова и свих активности које на било који начин крше закон о заштити природе и закон о лову.

Активности:

- непосредна сарадња са ловцима на терену – последњих година је (на свим заштићеним подручјима којима управљамо) значајно побољшана сарадња са ловцима оба ловачка удружења. Постоје и даље, извесни проблеми, међутим, кроз разговоре и састанке, интензивно се ради на њиховом отклањању.
- учешће у изради ловних основа у сегменту усаглашавања са циљевима заштите – са Ловачким удружењем „Капетански рит“, са седиштем у Кањижи, које газдује ловиштем „Капетански рит“. Управљач је донекле укључен у израду ловних основа и то посредно, кроз достављање података о стаништима строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива надлежном заводу за заштиту природе.
- едукација и сарадња са ловачким друштвима кроз презентацију природних вредности и развијање пројеката посебног коришћења (уређивање ремиза аутохтоним врстама, оснивање резерватских делова ловишта, праћење стања фауне) – активност ће се делом реализовати кроз едукацију ловаца о природним вредностима овог заштићеног подручја и ширег региона. Такође, велики акценат је стављен на проблем криволова и начине како га елиминисати.

У наредном планском периоду ће се наставити све активности које би допринеле унапређењу стања ловне дивљачи у заштићеном подручју, у еколошком смислу (регулисање бројности, успостављање стабилног еквилибријума). Управљач ће и даље интензивно радити на спречавању криволова и других нелегалних активности који имају везе са ловом, уз наставак сарадње са ловачким удружењима која су активна на предметном простору.

8.2. Развој и уређење простора

Битна претпоставка за остваривање савремене интегралне заштите природе јесте доношење одговарајуће просторне и урбанистичке документације (просторни план општине, план предела, или просторни план посебне намене). Просторни план подручја посебне намене „Кањишки јараши“ је у процедури доношења и још увек није на снази.

Одлука о заштити Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ ограничава изградњу објеката, рекреативних стаза на постојеће атарске путеве, као и нових путева с тврдом подлогом на удаљеност већу од педесет метара од станишта заштићених врста.

Управљач ће се у наредном десетогодишњем периоду ангажовати на иницирању израде одговарајуће просторне и урбанистичке документације (просторни план општина), уз одговарајуће укључивање у процесу рада.

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Према Одлуци о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ („Службени лист АПВ” број 35/2023), ставља се под заштиту ради остваривања циљева:

1. очувања и унапређивања стања природних и културних вредности пашњака – јараша као типичне панонске пустаре, с посебним освртом на синдинамски повезане станишне типове слатинског комплекса, као и на карактеристике пустарског пејзажа;
2. заштите станишта строго заштићених врста гнездачица степских, мочварних и шумо-степских станишта;
3. унапређивања стања осетљивих и за заштиту приоритетних станишних типова, као и популација угрожених врста;
4. очувања традиционалног знања, културних и етнографских вредности традиционалног пашарења, као и интеграције ових културних вредности у развој локалних насеља.

Заштићено подручје се састоји од три, просторно одвојена подручја, која су описана као субјединце „Мартоношки пашњак“, „Сточни пашњак“ и „Слатине код Трешњевца“. Унутар субјединица такође постоје препознатљиве просторне целине. Неколико енклава обрађених површина у приватној својини су издвојене и не припадају заштићеном подручју.

На заштићеном подручју ПИО „Кањишки јараши“ успостављају се режими заштите II и III степена, који су прописани чланом 35. Закона о заштити природе („Сл. гласник РС”, 36/2009, 88/2010 и 91/2010– исправка и 14/2016). Режим заштите првог (I) степена - строга заштита- се не одређује на заштићеном подручју, јер законом утврђене мере служе очувању природних екосистема које су опстали у облику пространих, неоштећених функционалних целина („дивљина“).

ПИО „Кањишки јараши“ обухвата површину од 3.472,17 ha, од чега

- режим заштите II степена заузима 1.523,02 ha (43,86 %)
- режим заштите III степена обухвата површину од 1.949,15 ha (56,14 %).

Око заштићеног подручја се успоставља заштитна зона од 5418 ha.

Према критеријумима IUCN-а, управљање овим резерватом усмерено је на управљање врстама и стаништима.

ОПШТЕ МЕРЕ У ОКВИРУ РЕЖИМА ЗАШТИТЕ II И III СТЕПЕНА

Забрањује се:

1. узнемиравање, непланско сакупљање и уништавање фауне;
2. уништавање и непланско уклањање вегетације и дивље флоре;
3. преоравање и нарушавање ливада, пашњака и трстика,
4. замена састојина или групација аутохтоних врста дрвећа алохтоним,
5. радови који изазивају трајне негативне промене хидролошког режима заштићеног подручја или квалитета воде влажних станишта,
6. коришћење вештачких ђубрива и пестицида на влажним стаништима
7. хемијско и физичко загађивање заштићеног подручја, отварање депонија, одлагање опасних материја и сл,
8. извођење било каквих активности које нису у складу са циљевима очувања заштићеног подручја,

Ограничава се:

1. уређење простора за туризам и рекреацију на планске активности усклађене са циљевима очувања природних вредности;
2. упуштање вода у канале на оне чији квалитет испуњава критеријуме минимално II класе;
3. уношење и гајење алохтоних врста, на врсте које нису инвазивне у Панонском региону;
4. пошумљавање и подизање високог зеленила, на ограничену планску обнову групација и састојина аутохтоних врста;
5. сеча високог зеленила на планске активности обнављања;
6. сеча стабала са дупљама, на период август-октобар;
7. коришћење вештачких ђубрива и пестицида на површинама које се граниче са влажним стаништима на оне обрађене површине и секундарне ливаде које поседују тампон-појас травне вегетације ширине од најмање 10 метара према влажним стаништима;
8. паљење вегетације, на планске активности управљања;
9. ложење ватре на за ту сврху предвиђене локације,
10. кретање возила и посетилаца, на за ту сврху предвиђене путеве и стазе;
11. лов на просторима репродукције строго заштићених врста на период 1.октобар – 1.април;
12. промена морфологије терена, на планске активности усмерене на побољшање еколошких услова станишта и на одржавање канала.
13. уклањање водене и мочварне вегетације на просторно и временски ограничене радове уз очување најмање 30% флотантне вегетације на стаништима строго заштићених и заштићених врста;
14. испаша, кошење ливада и сеча трске на временски и просторно ограничене радове, уз остављање непокошених најмање 30% тршћака и 15% ливада сваке године у облику равномерно распоређених површина.

Мере очувања и унапређења:

1. мониторинг природних вредности и хидролошких услова;
2. одржавање и ревитализација станишта заштићених врста, односно значајних станишних типова, као и реинтродукција врста;
3. планска примена активних мера заштите угрожених врста и станишта;
4. унапређење стања еколошких коридора;

5. просторно и временски контролисана испаша, кошење ливада и сеча трске;
6. планске активности и интервентне мере на побољшању квалитета воде и стања влажних станишта;
7. сузбијање инвазивних врста као саставни део активности управљача и свих корисника простора;
8. замена шумских засада алохтоних врста у састојине аутохтоних врста заштићеног подручја;
9. ревизија пројеката и програма управљања водним режимом подручја и њихово прилагођавање циљима заштите;
10. откуп и/или замена површина у циљу рестаурације станишта и формирања тампон-зона;
11. очување традиционалне структуре и пејзажних одлика слатинских пустара, као и шумо-степског мозаика пешчаре уз Киреш;
12. идентификовање и очување карактеристичних елемената културног предела;
13. популаризација заштите природе и промоција природних вредности;
14. едукација корисника простора ради усклађивања њихове активности са потребама очувања природних вредности подручја;

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ II СТЕПЕНА

Режим заштите II степена спроводи се на делу заштићеног подручја са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја. Овде су могуће управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације или усмеравања сукцесије. Неопходно је обезбедити контролисано коришћење природних ресурса (сеча трске, кошење, испаша, пчеларење) и других традиционалних делатности који су допринели очувању биолошке и предеоне разноврсности подручја.

Режим заштите II степена обухвата најосетљивије станишне типове (слане мочваре и степске остатке) и станишта строго заштићених биљних врста. Режимом заштите II степена су заштићени делови слатинског комплекса са развијеним микрорељефом и са израженом мозаичности вегетације.

Простор заштићен режимом заштите II степена се састоји од већег броја субјединица које су описане по катастарским општинама:

КО МАЛЕ ПИЈАЦЕ:

1. Слатине код Малих Пијаца – источна целина (Kispiaci szikések – keleti egység)
2. Слатине код Малих Пијаца – западна целина (Kispiaci szikések – nyugati egység)

КО МАРТОНОШ:

1. Пипиц салаш (Pípic-tanya)
2. Језеро Кираљ (Király-tó)
3. Салаи салаш (Szalai-tanya)
4. Фараго салаш (Faragó-tanya)
5. Горњи Кирешки пашњак (Felső Kőrös-mente) – Унутар ове целине се налази енклава припада режиму заштите III степена;

КО КАЊИЖА:

1. Чудотворни бунар (Gyógykút)
2. Доњи Кирешки пашњак - исток (Alsó Kőrös-mente - kelet)
6. Доњи Кирешки пашњак - запад (Alsó Kőrös-mente - nyugat) – Унутар ове целине се налази енклава припада режиму заштите III степена;
3. Горњи Богарзо (Felső-Bogárzó)

4. Доњи Богарзо (Alsó-Bogárzó)
5. Капетанска слатина (Kapitányi-szikes)
6. Капетанска гороцветна ливада (Kapitányi héricses)
7. Велебитски пашњак (Velebiti legelő)
8. Жути канал (Sárga-árok)
9. Бибицеш (Bíbices)

КО ТРЕШЊЕВАЦ:

1. Велика жила - север (Nagyér-észak)
2. Велика жила – југ (Nagyér-dél)
3. Метиљ бара (Mételyes)
4. Велика слатина (Nagyszék)
5. Слане баре код Трешњевца (Oromhegyesi tocsogók)

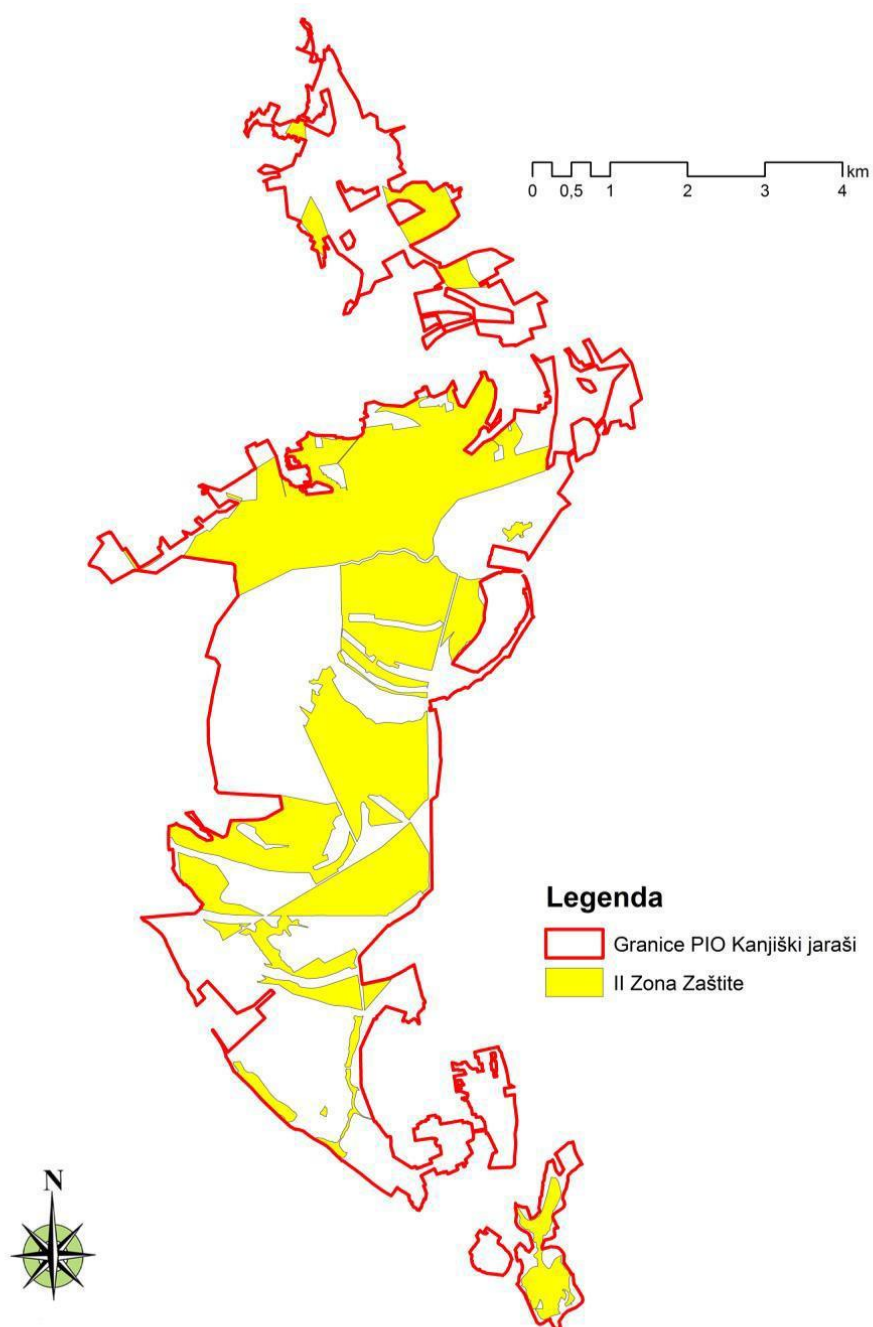
Мере за режим заштите II степена

Забрањује се:

1. коришћење вештачких ђубрива;
2. лов на пернату барску дивљач;
3. уништавање микрорељефа слатинских ливада и пашњака.

Ограничава се:

1. промена намене површина и изградња објеката, на потребе управљања и ревитализације станишта;
2. туристичке активности, на просторно и временски ограничене видове еко- и сеоског туризма;
3. употреба хемијских средстава, на примену за потребе управљања;
4. употреба органских ђубрива на плански одређене активности ревитализације деградованих ливада и пашњака;
5. изградња рекреативних стаза на постојеће трасе атарских путева.

Режим заштите другог (II) степена

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ III СТЕПЕНА

Режим заштите III степена се спроводи на делу заштићеног подручја са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима од научног и практичног значаја. У овом степену заштите могуће је селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора уз потребну инфраструктуру и другу изградњу, које је усклађено са вредностима, потенцијалима, капацитетима и потребама заштићеног простора. Режим заштите III степена обухвата пашњаке са делимично деградованом вегетацијом, обрађене површине и каналску мрежу.

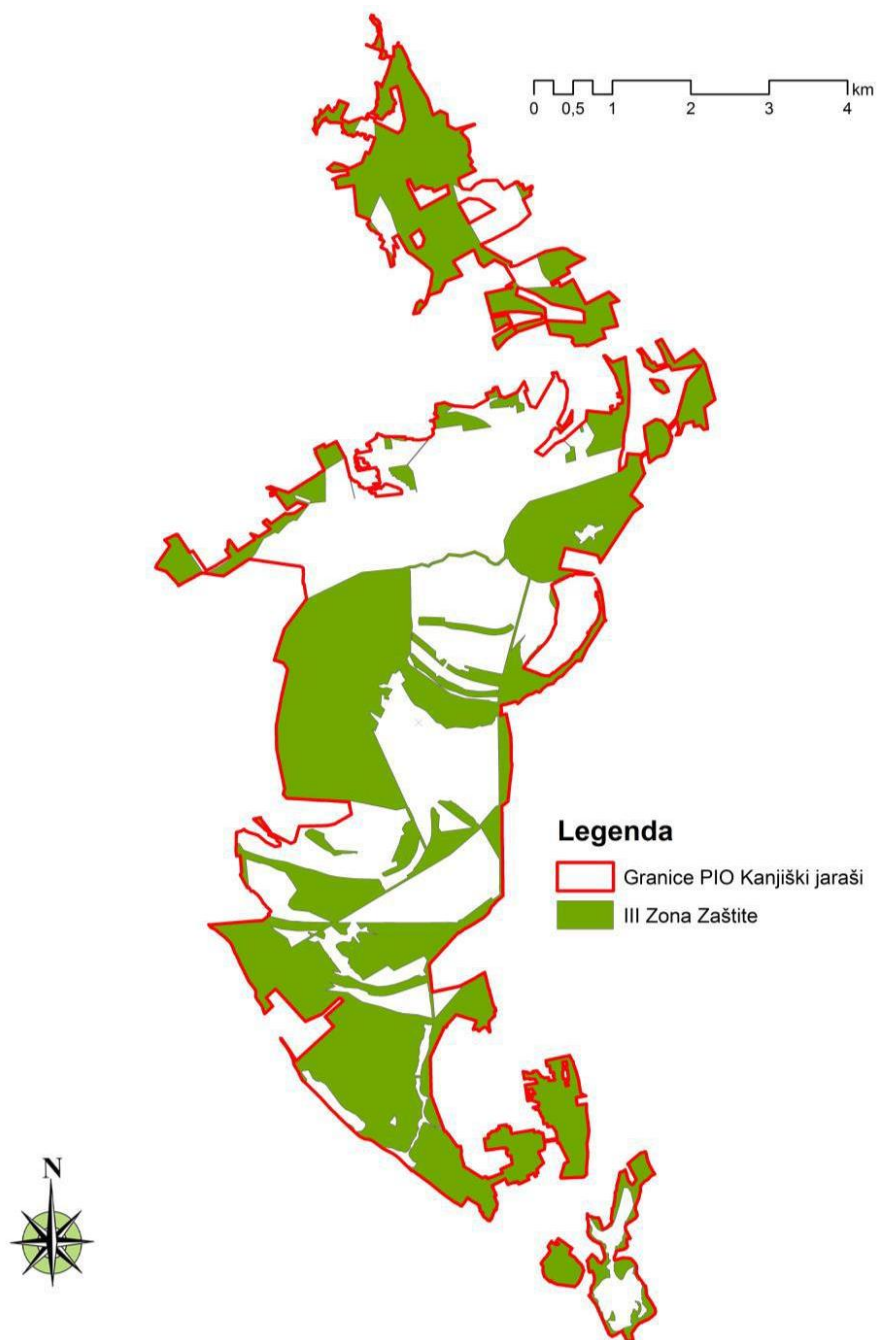
Мере за режим заштите III степена

Ограничава се:

1. промена намене површина и изградња објеката, на потребе одрживог коришћења, управљања и ревитализације еколошко значајних станишта;
2. развој еко- и сеоског туризма на активности који су у складу са традиционалним вредностима, еколошким и пејзажним карактеристикама подручја;

Мере очувања и унапређења:

1. традиционални видови коришћења природних ресурса;
2. развој еко- и сеоског туризма на бази традиционалних вредности подручја;
3. очување објеката традиционалног градитељства и пејзажно уређење околине истих, у складу са стилем објеката;
4. подстицање производње здраве хране и очувања генетског фонда старих сорти и раса.

Режим заштите трећег (III) степена

ЗАШТИТНА ЗОНА

Због значајних утицаја насеља и пољопривредног окружења на слатине и на остале типове станишта, дефинишу се мере заштите за заштитну зону, у складу са Уредбом о еколошкој мрежи Републике Србије (“Службени гласник РС”, бр. 102/2010). Најважније мере потичу из примене принципа зонирања активности унутар заштитне зоне и из потребе формирања зеленог тампон појаса. Принципом зоналности се одређује просторни распоред објеката и активности ради смањења потенцијалних негативних утицаја.

Мере за заштитну зону

Забрањује се:

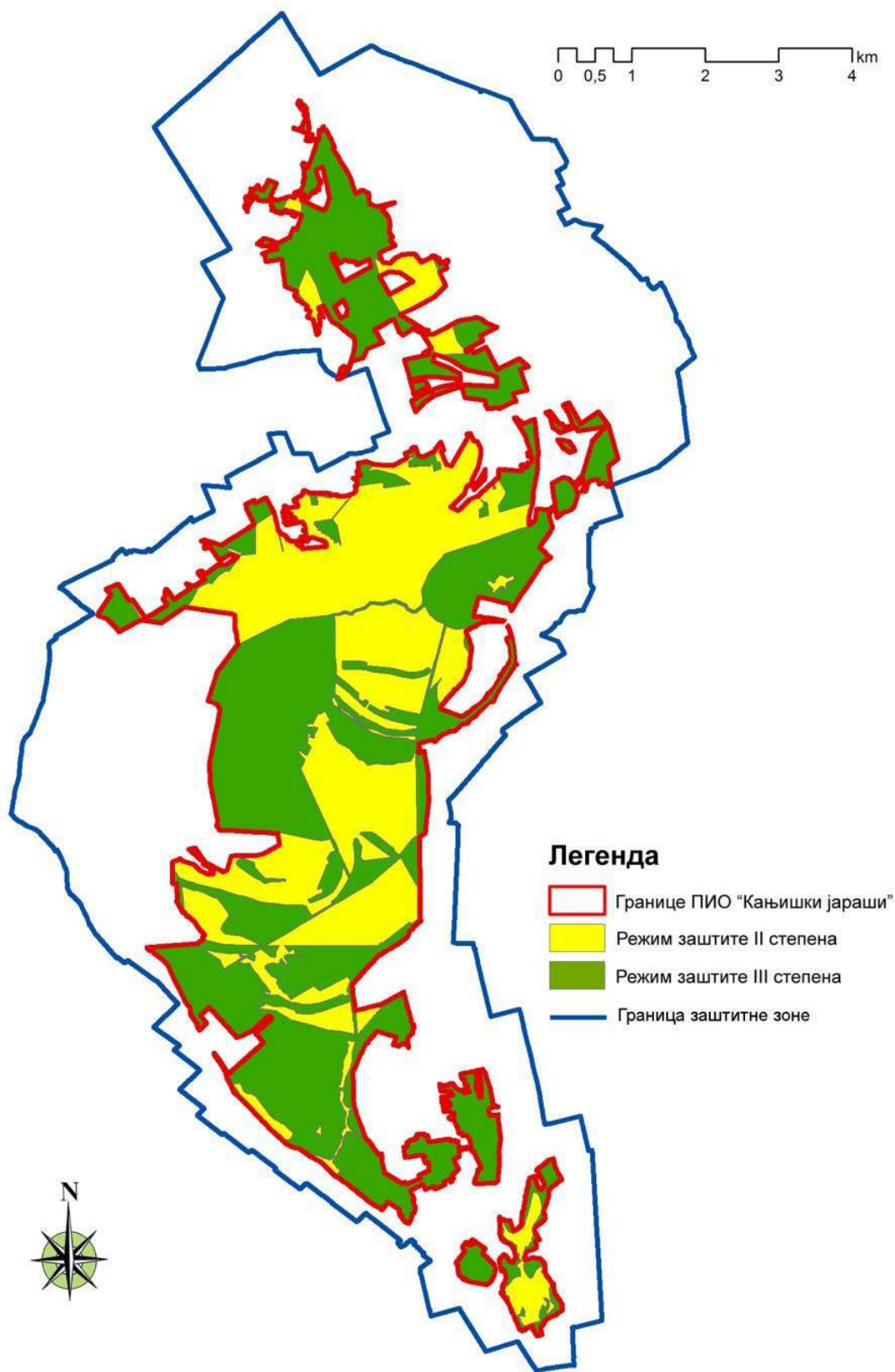
1. подизање индустријских и других објеката и извођење радова који нарушавају еколошки или визуелни интегритет подручја;
2. радови који негативно утичу на хидролошки режим заштићеног подручја или на квалитет воде влажних станишта;
3. хемијско и физичко загађивање, отварање депонија и одлагање опасних материја.

Ограничава се:

1. подизање нових стамбених и пољопривредних објеката ван грађевинских подручја на грађевинске парцеле постојећих салаша;
2. уношење и гајење алохтоних врста, на врсте које нису инвазивне у Панонском региону;
3. подизање високог зеленила ван грађевинских парцела, на растојање веће од 500 метара од границе заштићеног подручја, односно од граница регистрованих станишта заштићених врста;
4. подизање шумских засада, на укупну површину не већу од 20% простора;
5. изградња нових путева са тврдом подлогом у непосредној близини станишта заштићених врста, у појасу од 50 метара;
6. изградња нових путева са тврдом подлогом на удаљеност већу од 50 метара од станишта заштићених врста;
7. планирање туристичких и других садржаја који су потенцијални извори повишеног нивоа буке, вибрација и/или узнемиравања живог света осветљавањем, на растојање веће од 200 метара од границе заштићеног подручја.

Мере очувања и унапређења:

1. откуп и замена површина у циљу рестаурације станишта и формирања заштитних појасева;
2. обезбедити зонални распоред активности и садржаја, почев од границе заштићеног подручја, у складу са потребама очувања биодиверзитета и квалитета животне средине.

Заштитна зона

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Презентација

Ове активности се реализују у континуитету у циљу стварања представе о природним вредностима заштићеног подручја. Недовољно познате и признате вредности живог света и предела Кањишких јараши су главни мотив што ће се у наредном планском периоду интензивно радити на стварању позитивне слике о Кањишким јарашима, код посетилаца на локалном и регионалном нивоу. Презентација, промоција и популаризација се остварују кроз следеће активности:

(1) Информисање

Оствариваће се континуирана сарадња са представницима медија – о чему ће се надлежни покрајински секретаријат информисати на годишњем нивоу, кроз извештаје о годишњем програму управљања. Повремено се дају стручне информације и актуелна саопштења, а у наредном планском периоду ће се организовати и специјалне, тематске конференције за новинаре у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“. Конкретно, планирано је да се одржавају скупови где би се промовисало заштићено подручје и активности на спровођењу мера активне заштите природе. У наредном периоду је планирана организација конференција за медије поводом истраживања, евидентирања нових таксона, не само за ово заштићено подручје, него и за целу Србију и шири регион. Највећи допринос у промоцији заштите природе у целом региону, па тако и за ово заштићено подручје, даје Град Суботица кроз суфинансирање програма заштите и унапређења биодиверзитета кроз еко – кампове, истраживачке и орнитолошке кампове. Поред значаја за спровођење самих истраживања, Град својим средствима омогућује израду промотивног материјала – мајца са карактеристичним врстама за ово и друга заштићена подручја којима управљамо, качкета, еко – туристичких мапа. Све наведено се дели, у циљу промоције, учесницима кампова и другим посетиоцима, истраживачима.

(2) Водичка служба – чувари заштићеног подручја и стручна служба

За потребе школских и организованих посета, чувар заштићеног подручја (и стручни сарадник по потреби) прати групе на терену уз потребна објашњења и надзор кроз активности Визиторског центра „Лудаш“. Током протеклог периода, успостављањем едукативне инфраструктуре, уочен је повећан број посетилаца – како појединачних посета, тако и организованих група – ученика основних и средњих школа. Чуварска и стручна служба ће и у наредном планском периоду у континуитету учествовати у организовању и вођењу посетилаца. Од успостављања накнада за коришћење заштићеног подручја – посетицима ће бити понуђена могућност куповине улазнице (више типова), у зависности од броја сати проведених на терену, дужине трајања вођења групе, трајања предавања и слично. Када се успостави систем накнада за ово заштићено подручје, чувари ће наплаћивати улазнице у заштићено подручје, приликом најављених посета. Међутим, са појавом мигрантске кризе у региону, број посетилаца је значајно опао на свим нашим заштићеним подручјима, осим посета разних удружења планинара и љубитеља природе. Тек када се ово заштићено подручје обележи, трасирају едукативне стазе и реализује промоција вредности заштићеног подручја, очекујемо прилив посетилаца – ученика, студената и других заинтересованих група.

(3) Издавачки рад

У планском периоду је планорано да се реализује штампа мајица и другог материјала са карактеристичним врстама за ПИО „Кањишки јараши“. Такође, штампаће се и разни

пропагандни материјал, који ће се односити конкретно на потенцијалне пројекте који ће се реализовати на овом заштићеном подручју (махом IPA пројекти). О свему ће бити информисан надлежни покрајински секретаријат кроз годишње извештаје о остваривању годишњег програма управљања.

У наредном планском периоду, управљач планира репринт „Еко – туристичке“ карте целог региона (обухватиће сва наша заштићена подручја) и штампу разних лифлета и брошура, у случају да се за то укаже могућност. Такође, планирано је да се публикују резултати разних истраживања за које управљач даје подршку. Наравно, све зависи како од финансијских средстава, тако и од заинтересованих истраживача. Планирано је да се уради брендирање, тј. успостављање препознатљивог знака (лого) овог заштићеног подручја.

Едукативне активности

Садржај ових активности ће се током наредног планског периода заснивати на природној и културној баштини подручја. Едукативне активности ће се реализовати у сарадњи са заинтересованим субјектима путем акција, манифестација, кампова и курсева у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“, као и током организованих обилазака овог заштићеног подручја. У скоријем временском периоду, управљач ће донети Акт о накнадама за коришћење овог заштићеног подручја, тако да ће вођења организованих група и организовања едукативних кампова – активности на едукацији у директном контакту са ученицима/ студентима и другим заинтересованим групама – бити актуелне.

(1) Едукативна стаза

За сада још увек не постоје јасно дефинисане и трасиране стазе кроз заштићено подручје ПИО „Кањишки јараши“. У наредном периоду се планира дефинисање и опремање едукативних стаза (које ће, свакако, ићи дуж атарских путева), како би се посетиоци информисали о значају овог заштићеног подручја. Управљач је, наравно, планирао, да у овом заштићеном подручју развија едукативни еко – туризам, као и да унапређује промоцију овог заштићеног подручја, кроз оспособљавање неког објекта у простору – као централне тачке у региону и кроз активности прилагођене Просторном плану предела посебне намене „Кањишки јараши“, којим је обухваћено и ово заштићено подручје. Планом управљања овим заштићеним подручјем је све наведено планирано, али се очекује да ће се реализовати тек на средини планског периода. Неопходно је да се ново заштићено подручје детаљно анализира и тек након утврђивања елемената на терену, направи пресек стања и дефинишу планиране локације, како едукативне стазе, тако и других потенцијалних управљачких објеката у простору (визиторски центар, едукативне табле, панои). За наведено је неопходна стручна и финансијска подршка, тако да реализација само делом зависи од управљача.

(2) Еко – камп

Управљач ће и током наредног планског периода у континуитету реализовати едукативне еколошке кампове, истраживачко – орнитолошке, као и кампове који на било који начин доприносе промоцији и заштити природе овог заштићеног подручја. Очекујемо да ће сви кампови бити организовани уз врло значајну финансијску подршку Града Суботице, која је препознала значај едукације о заштити природе и заштићеним природним вредностима региона и у претходном планском периоду. Будући да је заштићено подручје на територији Општине Кањижа, очекујемо да ће и општинска управа препознати значај едукације о заштити природе, кроз организовање летњих едукативних кампова. Кампови ће, као и до сад, бити организовани кроз сарадњу са разним удружењима љубитеља природе (највише Удружењем љубитеља природе „Riparia“). Очекујемо добре резултате и успешну реализацију циљева. Едукативне активности ће се одвијати кроз рад Визиторског центра „Лудаш“ у Хајдукову, док ће на терену бити обављана истраживања и активности истраживачког кампа. Све активности се планирају у

складу са евентуалним мерама заштите од заразних обољења, или неких других још увек непредвидивих околности.

(3) Едукација у природи

Планирано је одржавање излета и часова у природи уз стручно припремљен програм у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“. Стручна и чуварска служба ће активно учествовати у наведеном програму, како кроз припрему тема, презентација, тако и кроз само вођење на заштићеном подручју дуж (будућих) едукативних стаза. Механизам се на другим нашим заштићеним подручјима показао као изузетно добар. Наравно, континуирани вишегодишњи проблем је недовољан број запослених лица код управљача, како испред чуварске, тако и стручне службе. На жалост, то је, генерално, изузетно велики проблем за управљача, јер, потенцијал овог заштићеног подручја, у смислу промоције и едукације, остаје неискоришћен. У наредном планском периоду, у случају да се значајно не измене околности у смислу кадрова који би водили групе на терену, управљач, свакако, планира организовану едукацију у природи, али у смањеном обиму од потребног и неопходног.

Туристичко рекреативне активности

Планирано је да пројекције развоја туризма у протеклом планском периоду буду базиране на валоризацији природних вредности.

Она се заснивала на разноликим садржајима: природним вредностима (разни типови ливада и пашњака, слатине и мочваре), еколошким предностима (богатство природних реткости, делом очувана станишта), етнографском наслеђу (богата баштина оригиналних занимања, домаћих животиња, градитељских вештина, обичаја и културе), археолошким налазиштима (археолошка налазишта се налазе углавном по рубу лесног платоа и на узвишењима, у атарима насеља Велебит, Зимоњић и Мали Песак. Мањи број налазишта је из праисторијског доба, док су остала археолошка налазишта из старог и средњег века и представљају остатке насеља, цркава и гробља), географским повољностима (близина градова, саобраћајне могућности, разноликост предела, близина државне границе и коридора 10).

Основни циљ је да се дефинишу врсте туризма и обим кретања посетилаца који ће задовољити мере и режиме заштите. По обиму и квалитету туристички промет би требало да компензира ограничења у коришћењу природних ресурса и потребе за улагањем у заштиту заштићеног подручја. Сви туристички програми би требало да имају карактер „меког“ одрживог туризма без обележја масовности.

У наредном периоду је планирано вођење организованих група и организовања шетњи са представницима спортских, планинарских, рекреативних удружења и вођење других заинтересованих група и појединаца – активности које управљач спроводи и на другим заштићеним подручјима којима управља.

У наредном планском периоду, туристичко – рекреативне активности ће бити базиране на постојећим претпоставкама, а њихова реализација ће највише зависити од околности у времену и простору.

(1) Излетнички туризам

Формирањем Туристичке Организације Општине Кањижа понуђени су излетнички програми које је тренутно могуће реализовати, али још увек је тај сегмент туристичке понуде недовољан. Излетнички туризам који се планира је на језеру Велебит, Хоргошу, Мартоношу, и на салашима. Овај вид туризма подразумева обезбеђење услова за организоване или слободне активности у природи: веслање, бициклизам, цогинг, коњички спорт. На одређеним просторним целинама заштићеног подручја постоји могућност за обележавање, односно изградњу стаза за пешачње, јахање и сл., али, наравно, уз усклађивање са потребама свих корисника простора и Просторним планом предела посебне намене „Кањишки јараши“.

(2) Еко– и етно–туризам

Вид туризма који је започео да се развија у окружењу и коме је заштићено подручје могло бити допунски садржај. Као предуслов би било развијање традиционалних видова коришћења, као што су сточарење и производња традиционалних млечних и месних производа на салашу. Развој овог вида сточарства је и потребан, јер се испашом и кошењем у одређеном обиму одржавају слатинска и степска травна станишта. Још увек није сачињен посебан „Програм развоја туристичких функција“, нити су дефинисани обими и динамика развоја ове делатности у склопу рада Визиторског центра „Лудаш“, али је све наведено планирано у наредном планском периоду.

Еко туризам се може развијати у виду следећих активности: birdwatching – посматрање птица (колонија заштићених чапљи итд.), фото сафари, јахање, возња бициклима, стручно и научно упознавање и проучавање природних вредности, сакупљање лековитог биља, печурака и др. У предстојећем планском периоду, управљач ће планирати активности и усмеравање развоја еко – и етно – туризма на овом заштићеном подручју, у складу са Просторним планом подручја посебне намене „Кањишки јараши“ (у изради). Планирана је сарадња са Туристичком организацијом Општине Кањижа и разним невладиним организацијама, у циљу аплицирања на разне међународне фондове.

11. СТУДИЈСКА, ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ

Ради уређивања услова коришћења подручја и уређивања односа са корисницима простора, а у складу са постављеним законским решењима, у протеклом планском периоду су донета следећа програмска и нормативна акта:

- Годишњи програми управљања – радили су се на бази нацрта Плана управљања и представљали план његове реализације за дату годину. Динамика и потребна средства за реализацију исказивала су се сваке године (2023. и 2024.) у зависности од темпа реализације средњерочног програма.
- Акт о унутрашњем реду и чуварској служби је у изради. Ради се у складу са Законом о заштити природе, биће иновiran и усклађен са искуствима из позитивне праксе. *Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“* ће бити донет у складу са Одлуком о заштити овог заштићеног подручја (Одлука о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, „Службени лист АПВ“ број 35/2023);
- Акт о накнадама за коришћење заштићеног подручја је, такође, у изради. Предметни акт ће разрадити систем накнада за коришћење заштићеног подручја а нарочито: коришћење природних ресурса и простора заштићеног подручја, коришћење за делатности туризма, угоститељства, трговине, снимање филмова, коришћење посебно уређених терена за поједине намене, коришћење имена и знака, услуга управљача и сл. *Одлука о накнадама за коришћење заштићеног подручја Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“* ће бити донет у складу са Одлуком о заштити овог заштићеног подручја (Одлука о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, „Службени лист АПВ“ број 35/2023), као и са Законом о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС“, бр. 95/2018, 49/2019, 86/2019 – усклађени дин. изн., 156/2020 – усклађени дин. изн., 15/2021 – доп. усклађени дин. изн., 15/2023 – усклађени дин. изн., 92/2023 и 120/2023 – усклађени дин. изн.)

Управљач је учествовао у припремама пројекта и других посебних програма и планова који су посредно у вези са заштићеним подручјем ПИО „Кањишки јараши“: реализација више ИРА пројеката којим је било обухваћено и ово заштићено подручје (тада још није било заштићено).

Затим, посредно укључивање у активности комисије за израду програма за лицитацију државног пољопривредног земљишта (у смислу консултативних активности). Такође, управљач је у континуитету сарађивао са Покрајинским заводом за заштиту природе – у форми достављања података у вези са локацијама станишта строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива, а касније су ти подаци употребљивани код израде и друге планске документације корисника простора. Управљач је дао/даје велики допринос приликом израде Просторног плана предела посебне намене „Кањишки јараши“. Све планске активности су уношене/ реализоване у складу са нацртом Плана управљања овим заштићеним подручјем и годишњим програмима управљања овим заштићеним подручјем.

Имајући у виду одредбу члана 20. Одлуке о заштити којом се налаже усаглашавање планова и програма уређења простора, шумских, ловних, водопривредних, пољопривредних и других основа и програма унапређења рибарства и других програма који обухватају заштићено подручје са Просторним планом Републике Србије и овим Програмом и режимима заштите, постојала је обавеза усаглашавања основа и програма донетих од стране корисника земљишта, риболовачка удружења, корисници пољопривредног земљишта. Исто је важило и за урбанистичке и водопривредне планове и основе. Тек након Јавног увида овог Плана (што је, такође, законска обавеза управљача), моћи ћемо са сигурношћу да тврдимо да је, све што је донето и усвојено од планова – усклађено са нацртом Плана управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“.

У наредном десетогодишњем планском периоду ће се наставити са уређивањем услова коришћења подручја и уређивања односа са корисницима простора, а у складу са постављеним законским решењима и биће донета следећа програмска и нормативна акта:

- Годишњи програми управљања – радиће се на бази Плана управљања и представљаће план његове реализације за дату годину. Динамика и потребна средства за реализацију исказиваће се сваке године у зависности од темпа реализације средњерочног програма.
- Припрема пројеката и других посебних програма и планова према динамици и роковима који се утврђују годишњим програмима.
- У наредном периоду је неопходно да управљач учествује у припреми материјала и доношењу докумената који би се односили на режим вода у овом заштићеном подручју – **креирање одлуке, или другог документа у вези са режимом вода (вештачки диктирана динамика нивоа воде)** у окружењу. Неопходно је урадити ревизију водопривредних докумената којима се регулише водни режим појединачних субјединица Резервата, ради потребе усклађивања функције постојећих мелиоративних канала са циљевима заштите. Иницијатива је покренута од стране управљача, неопходно је наставити разговоре са водопривредним предузећима, општинском управом Кањижа и надлежним заводом за заштиту природе.
- **Важећа Ловна основа** би требало да буде усклађена са режимима заштите, као и са Одлуком о заштити Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“. Управљач ће наставити сарадњу са надлежним – представницима ловачких удружења и Покрајинским заводом за заштиту природе у усклађивању *Ловне основе* са циљевима заштите овог заштићеног подручја.
- Учествовање управљача у доношењу генералних и детаљних урбанистичких и других планова – континуирана активност.

12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Интеграција локалног становништва у процесе заштите природе је континуирани кључни задатак и представљала стратешки циљ доброг управљања заштићеним подручјима – не само кроз овај плански период, него и иначе.

Управљач ће и даље радити на томе да, упркос стриктној легислативи, која се из оперативних разлога базира на забранама, локално становништво препозна свој интерес у процесу заштите природе (одрживо коришћење биомасе, туристичка валоризација, брендирање производа органске производње). У некој мери, управљач је успео у наведеном на нашим другим заштићеним подручјима, кроз активности на спровођењу мера заштите природе, где је локално становништво било стално укључено у послове уклањања подраста и одраслих јединки инвазивних алохотних врста – за биомасу. Систем је изузетно добро функционисао и може да се припреми у потпуности на ово заштићено подручје.

Од велике је важности да локално становништво препозна свој интерес у чувању природних вредности и очувању „лепих предела“ као део могућности свог развоја у окружењу заштићеног подручја (еко туризам, брендирање производа традиционалне и органске производње, коришћење био масе и других бенефита). Управљач ће и у наредном планском периоду у континуитету радити на указивању на значај заштићеног подручја, а, такође ће покушавати и да упозна локално становништво и све кориснике простора са „новим“ термином у заштити природе – „екосистемске услуге“ и свим бенефитима које нам елементи и цело заштићено подручје доносе.

Имајући у виду велику заштитну зону и бројне кориснике на овом подручју, Управљач ће тежиште рада и у наредном планском периоду стално базирати на контакту и сарадњи. Прво током планирања активности појединих корисника, ради правовременог усклађивања са прописаним режимима, добијања решења о условима заштите природе Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине, а затим и током реализације активности.

Са месним заједницама, удружењима грађана и невладиним организацијама које функционишу на овом заштићеном подручју, управљач ће и даље сарађивати по потреби и у одређеним пројектима са циљем уређивања простора и презентације природних вредности подручја. Као континуирану активност у односу на локално становништво и све кориснике простора и непокретности, управљач планира да спроводи следеће:

- Сарађиваће са локалним организацијама и појединцима заинтересованим за традиционалну испашу, као и другим субјектима који могу допринети очувању традиционалног знања, културних и етнографских вредности традиционалног пашарења;
- Сарађиваће са организацијама сектора водопривреде, ради развоја заједничких активности на очувању повољног водног режима слатинских комплекса;
- Информисаће локално становништво о границама и режимима заштите, о природним вредностима и мерама које се спроводе у циљу заштите природе;
- Пружаће помоћ локалном становништву у преласку на делатности које су у складу са заштитом природе подручја – у активност ће бити укључена стручна и чуварска служба, кроз сталне састанке и разговоре у седишту управљача и на терену;
- Укључиваће и даље локално становништво у чување природе кроз мреже волонтера чувара – мрежа волонтера који пешке, или бицикловима обилазе заштићена подручја, евидентирају евентуалне прекршаје, трендове ширења популација строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива, као и инвазивних, непожељних врста. О свему евидентираном, чланови волонтери обавештавају чуварску службу управљача и контактирају управљача преко неформалне групе на друштвеним мрежама;
- Тражиће помоћ у конкретним акцијама у спровођењу мера активне заштите (чишћење од инвазивних врста, кошење) – управљач ће од почетка планског периода укључивати локално становништво у активности спровођења мера активне заштите природе. Управљач има вишегодишње искуство, будући да је на другим заштићеним подручјима којима управљамо, успостављен такав вид сарадње. Све активности ће бити усклађене

са годишњим програмима управљања за сваку појединачну годину и контролисане у континуитету од стране чуварске службе управљача.

Управљач планира да настави наведену праксу, наравно, кроз сарадњу са локалним становништвом и другим субјектима и корисницима простора на терену.

13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА

На основу оквира датог кроз дугорочне циљеве и приоритетне мере управљање ће садржавати следеће активности:

13.1. Опште мере заштите

Надзор и праћење стања спровођења прописаних забрана и контролисање начина и обима коришћења у дозвољеним радњама према степенима заштите (имплементација режима и Услови заштите природе) и све остале активности управљања заштићеним подручјем у складу са чл. 68 Закона о заштити природе ће се одвијати у континуитету.

Мере заштите/потребне активности које се односе на укупни простор заштићеног подручја (уједначавање коришћења, кординација корисника, откуп површина, утврђивање стања и оптимизирање режима вода) – реализоваће се у складу са захтевима/ упитима – у континуитету.

13.2. Посебне мере заштите

Организација и реализација активности – реализације посебних мера заштите које се односе на одређене локалитете (ревитализација, активна заштита станишта и врста) – активности ће се одвијати у континуитету.

13.1.1. Опште мере заштите – прописани режими

Спровођење активности управљања:

Организовање и опремање

Чувари су организовани у чуварску службу коју чини пет чувара (од којих је један шеф чуварске службе) и два рибочувара. Чуварска служба је опремљена у складу са важећим правилником у вези са опремањем чуварске службе. Поред униформе, чувари располажу са теренским возилима, рачунарима, ГПС – уређајима, таблетицама, догледима, лампама, теренским мобилним телефонима, фотоапаратима и свом другом неопходном опремом. Требало би да број чувара буде већи, с обзиром на целокупну површину свих заштићених подручја дату на управљање.

У наредном планском периоду, управљач ће посредно и непосредно радити на повећању броја запослених чувара и рибочувара.

Потпуно је опремљена зграда Визиторског центра „Лудаш“, која је сад седиште запослених у сектору заштите природе управљача. Поред опремљености канцеларија и смештајног капацитета, зграда располаже лабораторијом која је, такође, опремљена бројним уређајима и инструментима. У сваком смислу, услови, којима сад располаже управљач, су на највишем нивоу икад. Међутим, суштински проблем је недовољан број запослених у стручној служби – недостају запослени одговарајуће стручне спреме и знања који би обављали функцију стручног сарадника. Иако су услови одлични, управљач тешко успева да реализује своје законске обавезе и спроведе циљеве заштите, будући да се стручна служба управљача на шест заштићених подручја, своди на три запослена лица, при чему једно лице обавља и функцију руководиоца сектора заштите природе у јавном предузећу.

У наредном планском периоду, управљач ће посредно и непосредно радити на повећању броја запослених стручних сарадника одговарајуће стручне спреме, знања и вештина.

Недовољан број запослених лица је проблематика коју управљач не може да реши сам, без помоћи других (надлежних) субјеката.

За реализацију циљева наредног плана управљања, очекујемо да кључну улогу код финансирања одигра Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Град Суботица, Министарство заштите животне средине и управљач кроз реализацију међународних пројеката (Interreg, IPA и друго). Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Чување и надзор

Чување и надзор заштићеног подручја представља континуиран задатак који се стално реализује у смислу превентивне заштите природних вредности, а у складу са чланом 109 и 110 Закона о заштити природе.

Спроводиће га чуварска служба управљача (која је током протеклог периода формирана), кроз активности чувара у сарадњи са осталим корисницима простора и у координацији са њиховим чуварским службама.

Чувар ће надгледати спровођење режима заштите, намену и коришћење површина свих корисника простора, као и посетилаца.

О свим променама насталим у Пределу изузетних одлика „Кањишки јараши“, чувар ће преко чуварске службе и даље, континуирано извештавати стручну службу. Против извршилаца/прекршилаца ће се подносити неопходне пријаве (пријаве инспекцији, прекршајне и кривичне пријаве). Управљач ће и даље по потреби извештавати Покрајински завод за заштиту природе и надлежни покрајински секретаријат у вези са променама у чуварској служби и активностима чуварске службе – законом дефинисаном динамиком.

У планском периоду је планирано да се повећа број стручних кадрова и у континуитету обавља одговарајућа едукација постојећих и нових кадрова, у циљу одговарајућег чувања и надзора природних вредности подручја. Иако су јасно дефинисане и нове функције управљача, са овако малим бројем запослених, управљач веома тешко успева да спроводи своје законом дефинисане обавезе и ускоро неће бити ни у прилици, осим у случају да се нешто драстично промени.

За успешан рад и развијање чуварске службе, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја, сопствена средства и кроз разне међународне пројекте (фондове). Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Праћење стања

Послове праћења стања ће и у наредном периоду спроводити чуварска служба на терену, као и, делом, стручна служба уз подршку стручних сарадника надлежних институција (Покрајински завод за заштиту природе, Природњачки музеј и друге). Поред праћења стања, управљач ће наставити свој рад на мониторингу станишта заштићених и строго заштићених врста биљака, животиња и гљива, као и на тренду њиховог повећања, као и смањења популација инвазивних алохтоних врста биљака.

Подаци са терена ће се и даље уносити у теренске дневнике чуварске службе, а сви подаци ће се накнадно уносити у централну базу података сектора заштите природе.

Наша база података и систем вођења података су представљали добар пример другим управљачима, који је у више наврата похваљен од стране надлежне инспекције.

Вођење наведене базе података ће и даље обављати стручни сарадник за заштиту природе и координатор чуварске службе, као и стручни сарадник за управљање пројектима. Резултати претходног планског периода су изузетно добри – поред евиденције прекршаја у режимима заштите, управљач располаже базом података у вези са распрострањењем строго заштићених и заштићених врста биљака и животиња. Наведени подаци се континуирано достављају надлежном заводу за заштиту природе и министарству и представљају основ за израду свих планских докумената (у вези са заштићеним подручјима). Наведени подаци управљача се посредно, преко завода за заштиту природе, достављају и свим другим корисницима простора, који, такође, податке користе приликом израде својих планских докумената. Активности се реализују континуирано.

За успешно праћење стања, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја, сопствена средства и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприсступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Обележавање

Обележавање заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ је активност управљача која ће се реализовати на самом почетку овог планског периода. Предвиђено је обележавање у складу са Правилником о обележавању заштићених природних добара (Службени гласник РС бр. 30/92, 24/94 и 17/96). Када се стекну финансијски услови, реализоваће се потпуно обележавање, а сваке године ће бити рађена обнова поломљених, отуђених, или потпуно уништених елемената стубова и табли за обележавање. Едукативне стазе на овом заштићеном подручју ће, такође, бити обележене, када се за наведено стекну услови (све је описано горе у поглављу које се односи на едукативне и туристичке активности). Управљач ће започети своје законске обавезе на редовном обележавању овог заштићеног подручја у што скоријем временском периоду. Друга, додатна обележавања, постављање едукативних табли, или неког другог мобилијара, управљач ће реализовати средином овог планског периода.

За успешно обележавање, највећи допринос Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине и управљач – кроз сопствена средства, а у плану је да се активност суфинансира кроз накнаде за коришћење заштићеног подручја и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред надлежног покрајинског секретаријата, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприсступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Документационо-информациони систем

Одређена научна и стручна литература интердисциплинарног карактера, као и досадашњи радови проистекли обрадом резултата добијених праћењем стања и мониторингом подручја Кањишких јараши депоновани су код управљача. Њима се придружује катастар парцела подручја, постојеће карте, просторно – планска документација и сл., што је основа информационо – документационог система у изради.

У циљу реализације програмских задатака, остваривање и обављање функција заштите природе и управљања целим подручјем, неопходно је установљивање савременог информационог система, на чему је управљач и током протеклог периода интензивно радио. Уочава се, наравно,

значајан напредак у односу на претходни период, али, због недовољног броја запослених стручних лица, са одговарајућим вештинама и знањима, наведено се није развило у складу са постојећим потенцијалом. Током претходног планског периода, у развијању информационог система, неопходно је било ускладити следеће елементе:

– кадрове	☒
– опрему	☒
– базе података	☒
– поступке обраде и коришћења	☒ / ☒
– комуникационе медијуме	☒ / ☒

За наредни десетогодишњи плански период, предвиђен је сталан рад на свим сегментима документационо – информационих система. Очекујемо да ће управљач бити у прилици да запосли школоване, стручне, вредне и квалитетне раднике, који ће успети да одговоре на изазове. Такође, надамо се да ће Завод за заштиту природе постати центар, тачније, обједињена функционална база у којој ће се налазити, доступни и примењиви подаци. Такође, очекујемо да ће, исто тако нека институција/ установа, постати функционална база за податке о Natura 2000 врстама, будући да управљач већ годинама прати стање популација наведених таксона (листе доставља кроз годишње програме управљања и извештаје на годишње програме управљања).

За активности које се реализују, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја (других заштићених подручја којима управљамо), сопствена средства и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Стручна сарадња

Административна, стручна и експертска сарадња се одвија континуирано са свим институцијама из система заштите природе, као и научним и стручним организацијама које се баве проблематиком која је у вези са реализацијом циљева заштите природе у Пределу изузетних одлика „Кањишки јараши“. Управљач планира да настави сарадњу са следећим институцијама, органима и установама:

- Покрајинским секретаријатима надлежним за животну средину и одрживи развој, пољопривреду, водопривреду, урбанизам, науку, просвету и културу;
- Министарствима Републике Србије надлежним за питања заштите животне средине, пољопривреде, водопривреде, урбанизма, науке, просвете и културе;
- Покрајинским заводом за заштиту природе;
- Заводом за заштиту природе Србије;
- Природњачким музејем и центром за маркирање животиња;
- Општинским управама надлежним за питања животне средине, пољопривреду, водопривреду, урбанизам, науку, просвету и културу;
- Грађевинским факултетом у Суботици;
- Јавним водопривредним предузећем „Воде Војводине“;
- Јавним предузећем „Војводинашуме“;
- Међуопштинским заводом за заштиту споменика културе Суботица;
- другим стручним и научним институцијама

Управљач ће и надаље у континуитету сарађивати и са представницима разних стручних и научних институција. Очекујемо наставак реализације започетих вишегодишњих пројеката, као

и почетак реализације нових једногодишњих/ вишегодишњих пројеката, који ће, очекујемо дати значајан допринос, како науци и заштити природе у Србији, тако и за развој базе података управљача. Кроз годишње извештаје о остваривању годишњих програма управљања овим заштићеним подручјем, управљач ће у континуитету достављати податке надлежном заводу за заштиту природе, покрајинском секретаријату и министарству.

За активности које се реализују, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја, сопствена средства и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Планирање и спровођење мера противпожарне заштите

Заштита заштићеног подручја Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“ од пожара је базирана на спровођењу мера превенције од ширења пожара приликом спаљивања заостале вегетације на ораницама које се налазе око подручја. Будући да су поменуте активности сезонског карактера, чуварска служба ће и надаље у том периоду спроводити појачани надзор, контролу и праћење активности. Очекује се да ће се због ветра, као и у претходном периоду, пожари ширити на заштићено подручје, ван ораница, што, ће чуварска служба, уз надлежне субјекте, покушати да спречи. О, евентуалним пожарима, управљач ће уредно извештавати Покрајински завод за заштиту природе (преко посебних извештаја), као и надлежни покрајински секретаријат и министарство годишње извештаје о реализацији годишњих програма управљања. Процена штете ће бити рађена, у случају да се утврди идентитет починиоца, или у случају да се из неког разлога определи за наведено.

Поред деловања у ванредним ситуацијама, када се пожари већ догоде, управљач ће и даље континуирано обављати активности у циљу спровођења мера противпожарне заштите у сарадњи са осталим корисницима простора:

- реализоваће се свакодневно праћење климатских услова и стања горивог материјала у циљу процене тренутне опасности од појаве пожара
- организовано осматрање и обавештавање о појави пожара током пожарних сезона
- на изузетно угроженим подручјима, као што су велике површине под травнатом вегетацијом, обављање свакодневног надзора
- локалитети излетишта се налазиле под контролом употребе и ложења ватре
- заштита од пожара ће се и у наредном периоду реализовати у сарадњи са пољочуварском службом
- приликом појаве пожара, реализоваће се сарадња са Ватрогасном службом Министарства унутрашњих послова града Суботице и општине Кањижа
- противпожарни апарати у згради Визиторског центра „Лудаш“ и у теренским возилима ће се и даље одржавати у континуитету
- управљач ће континуирано, на терену и у просторијама управљача, организовати предавања, разне обуке и презентације у вези са забраном намерног паљења ораница и у вези са штетношћу таквог поступка. Без обзира на наведено, што је реализовано и у претходном планском периоду, пожари су се дешавали готово без изузетка сваке године у пролећном периоду.

За активности које се реализују, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја (друга заштићена подручја којима управљамо), сопствена средства и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана

управљања обавља и из приступних и предприступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

Мере заштите непокретних културних добара

Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ има одређен број непокретних културних добара, археолошких налазишта.

Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица, као надлежна институција прописала је *Мере заштите* из којих се виде локалитети по катастарским парцелама и услове заштите које на овим локалитетима треба спроводити. У наредном планском периоду, управљач ће наставити да обавештава надлежне институције у вези са (евентуално) насталим променама на објектима непокретних културних добара. Чуварска служба ће, у складу са својим надлежностима и у наредном периоду покушати да спречи и онемогући уништавање и девастирање културних добара у оквиру овог заштићеног подручја.

Међународна сарадња

Заштићено подручје Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, које се налази, такорећи, на граници са Републиком Мађарском (простире се уз саму границу), је заједно са другим природним добрима овог региона (Специјални резерват природе „Селевењске пустаре“, Специјални резерват природе „Лудашко језеро“, Парк природе „Палић“ и Предео изузетних одлика „Суботичка пешчара“) део пројекта будућег заједничког прекограничног заштићеног простора које је под називом “Körös-ér” (Речица Киреш) дефинисаног министарским протоколом Републике Србије и Републике Мађарске из 1997. године.

Јуна 2004. године потписан је **Споразум о сарадњи** између Јавног предузећа „Палић–Лудаш“ и Управе Националног парка Кишкуншаг, управљача заштићених природних добара Мађарске у међуречју Тисе и Дунава. Споразум је обновљен и допуњен током децембра 2013. године. Иницијално, Споразумом је предвиђена размена искустава, сазнања, информација, стручних екипа (стручне и чуварске службе и других истраживача) и њиме се подржава систематска сарадња стручњака и чувара природе са обе стране границе. Такође се подржава заједничко наступање на појединим конкурсима за пројекте, нарочито ИПА и коришћењем других могућности које се реализују на заштићеним подручјима о којима се старају.

У односу на Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ то би значило сарадњу и обуку у следећим сегментима :

- методама управљања /газдовања слатинама, пустарама и влажним подручјима
- развијању и организацији будућег заједничког прекограничног природног добра
- рад на заједничким програмима заштите и унапређењу методологије праћења стања и праћењу стања популација строго заштићених и заштићених врста биљака, животиња и гљива (текунице, модровране)
- рад на заједничкој бази Natura 2000 врста

Планирано је да се сви циљеви реализују у континуитету: издавачка активност (двојезичне књижице) – нова посебна издања која уводе и промовишу ново, будуће, заштићено прекогранично подручје. Размена чуварске и стручне службе; разне обуке и радионице са обе стране границе. Значајно је поменути да је управљач овог заштићеног подручја сва значајна искуства и методологију којом ради, преузео од управљача заштићених подручја у Мађарској – Националног парка „Кишкуншаг“. Њихова несебична помоћ, подршка и првенствено однос поштовања према институцији управљача, је у многостручно допринео да Јавно предузеће „Палић – Лудаш“ оствари своје управљачке циљеве.

Управљач ће у наредном планском периоду наставити добру сарадњу са представницима Националног парка „Кишкуншаг“ из Републике Мађарске и, сигурно је и значајно унапредити.

За активности које се реализују, највећи допринос даје Градска управа Суботице, Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, Министарство заштите животне средине и управљач – кроз средства накнада за коришћење заштићеног подручја, сопствена средства и кроз разне међународне пројекте и фондове. Управљач очекује да се у наредном периоду, поред наведених субјеката, суфинансирање плана управљања обавља и из приступних и предприсступних фондова ЕУ, као и кроз разне пројекте који се дотичу теме климатских промена, еколошких мрежа и Natura 2000 мреже.

13.1.2. Опште мере заштите – мере заштите укупног простора Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“

Мере заштите/потребне активности које се односе на укупни простор заштићеног подручја (уједначавање коришћења – одрживи видови, кординација корисника, откуп површина) – активности ће се реализовати у континуитету и наставиће се оно што је започето. Планира се наставак досадашњих, започетих активности, као и започињање активности које су у потпуности изостале, пошто нису зависиле искључиво од управљача.

- Програм откупа/ замене површина – започињање
- Израда стручне подлоге за пројекат откупа парцела у приватном власништву (катастарски подаци, картографски, ГПС мерења и калкулације) – на два заштићена подручја којима управљамо (СРП „Лудашко језеро“ и ПП „Палић“) се наведено реализовало, али, искључиво због спровођења међународног пројекта, тачније, да би се пројекат реализовао и средства обезбедила, неопходна је била реализација горе наведеног. Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ је, на жалост, далеко од реализације програма откупа/ замене површина, с обзиром да се просторно налази на у општини Кањижа, а управљач на територији општине Суботица; још увек није урађена ревизија просторног концепта заштите; у току је мигрантска криза у целом ширем региону; држава не показује заинтересованост за наведено – да се откупе површине које су у приватном власништву, а на заштићеном подручју (а, још увек није ревитализован ни некад постојећи, па укинут, фонд за заштиту животне средине). Иако је ово једна од најзначајнијих мера и, практично, предуслов за све друге опште и посебне мере – наведено, у смислу временске одреднице, не знамо када ће се реализовати.
- План коришћења пољопривредног земљишта у функцији заштите природних вредности – мера на којој је управљач највише сарађивао са представницима општине Кањижа;
- Програм едукације о алтернативним видовима пољопривреде у сарадњи са специјалистичким организацијама и удружењима – управљач, на жалост, нема довољан капацитет да реализује ни основне обавезе. Разна удружења грађана су, како на територији Суботице, тако и Кањиже, успешно промовисала све наведено. Корисницима простора је приступ занимљив, разумеју узрочно – последичну везу, међутим, без субвенција и оквира које би држава дала, они нису у могућности да се понашају у складу са предложеним. Финансијски гледано, кориснику простора је органска пољопривреда изузетно неповољна, скупа и непредвидива. Без системске подршке државе корисницима простора и управљачу, ово ће остати само у форми едукације и промоције и у наредном планском периоду.
- Програм развоја туристичких функција – у делу који се односи на развој туристичких функција је све детаљно описано. У процедури доношења је Просторни план подручја посебне намене „Кањишки јараши“;
- Програм утврђивања стања водног ресурса и Студија унапређења стања хидроресурса – управљач ће наставити да иницира састанке, као и израду/ ревизију водопривредних докумената којима се регулише водни режим у заштићеном подручју, ради потребе усклађивања функције постојећих мелиоративних канала са циљевима заштите.
- Пројекат хидротехничких радова на унапређењу стања водног ресурса – управљач ће у наредном планском периоду ће наставити да иницира израду пројекта хидротехничких радова.

- Наставак развијања и унапређивања чуварске службе, базе података и припремне активности на презентацији заштићеног подручја. Наставак развоја и унапређења рада службе кроз потребно опремање (униформа за чувара у складу са Правилником о службеној одећи, односно униформи чувара у националним парковима и заштићеним подручјима („Службени гласник Републике Србије“ број 105/2020)), додатне едукације чувара од стране стручне службе. Наставак развијања базе података у функцији управљања, коришћења и праћења стања. Развијање различитих облика презентације природних вредности подручја, едукативних, рекреативних, еко– и етно– туристичких садржаја у циљу развоја одрживог коришћења;
- Спровођење приоритетних мера активне заштите природе (сузбијање инвазивних врста – *Amorpha fruticosa*, *Xanthium spinosum*, *Elaeagnos angustifolia*, *Ambrosia artemisiifolia*, *Robinia pseudoacacia* и формирања шикара на пашњацима) кроз започињање пројеката ревитализације и реинтродукције – рад чуварске и стручне службе; мере активне заштите угрожених врста – птице – орао белоребан (*Haliaeetus albicilla*), црна рода (*Ciconia nigra*), еја ливадарка (*Circus pygargus*), мишар (*Buteo buteo*), гачац (*Corvus frugilegus*), орао крсташ (*Aquila heliaca*), сива ветрушка (*Falco vespertinus*), модроврана (*Coracias garrulus*), чапља кашикара (*Platalea leucorodia*), вивак (*Vanellus vanellus*), ћурликовац (*Burhinus oedipnemos*); црнорепа муљача (*Limosa limosa*), црвеноноги спрудник (*Tringa totanus*); степска трептељка (*Anthus campestris*); жута плиска (*Motacilla flava*); сиви сврачак (*Lanius minor*); степски соко (*Falco cherrug*); букавац (*Botaurus stellaris*), патка кашикара (*Anas chapeata*), властелица (*Himantopus himantopus*), барска шљука (*Gallinago gallinago*), разне чапље (*Egretta alba*, *Ardea purpurea*, *Platalea leucorodia*), дивља гуска (*Anser anser*), патка њорка (*Aythya nyroca*), сиви барски петлић (*Porzana parva*), сабљарка (*Recurvirostra avocetta*), модровољка (*Luscinia svecica*), трстењак шевар (*Acrocephalus melanopogon*), брката сеница (*Panurus biarmicus*), сисари, гмизавци, водоземци, рибе и бескичмењаци – кроз рад чуварске и стручне службе и кроз сарадњу на пројектима са Покрајинским заводом за заштиту природе, невладиним организацијама и појединим истраживачима;
- Израда пројекта ревитализације кроз рад на ревитализацији пашњака, уз валоризацију редовним кошењем или испашом – стимулација традиционалних видови коришћења (катастарске парцеле у II и III степену заштите);
- Смањивање директног антропогеног притиска (појачана контрола кретања и активности у заштићеном подручју) кроз појачан стални надзор чуварске службе.
- Обележавање заштићеног подручја у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС”, бр. 30/92, 24/94, 17/96);
- Припрема програма едукације локалног становништва и корисника заштићеног подручја о значају очувања природних вредности;
- Припрема пројекта ревитализације и спровођења мера активне заштите станишта и строго заштићених и заштићених врста и дефинисање јасне динамике активности;
- Оснивање Савета корисника заштићеног подручја (у складу са чланом 68а Закона о заштити природе), а у циљу међусобне сарадње на заштити и одрживом коришћењу природних вредности и ресурса, као и обезбеђивања интереса локалног становништва и других корисника заштићеног подручја.

13.2. Посебне мере заштите и развоја ПИО „Кањишки јараши“

Спровођење посебних мера заштите, које се односе на одређене локалитете (ревитализација, активна заштита станишта и врста) ће се и даље одвијати у континуитету. Организација и реализација активности посебних мера заштите на одређеним локалитетима (активна заштита станишта и врста) ће се реализовати кроз динамику која ће бити дефинисана годишњим

програмима управљања и то у зависности од количине расположивих средстава, запослених и других неопходних ресурса.

Планирање и реализација свих посебних мера заштите ће се усклађивати са даљим мониторингом флористичких реткости у сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту природе.

На основу картирања, праћења стања, мониторинга и процена стања из претходног планског периода, управљач ће посебан акценат ставити на следеће активности:

- Очување и унапређивање стања природних и културних вредности пашњака – јараша као типичне панонске пустаре, с посебним освртом на синдинамски повезане станишне типове слатинског комплекса, као и на карактеристике пустарског пејзажа;
- Заштита станишта строго заштићених врста гнездарица степских, мочварних и шумо-степских станишта;
- Унапређивање стања осетљивих и за заштиту приоритетних станишних типова, као и популација угрожених врста;
- Очување традиционалног знања, културних и етнографских вредности традиционалног пашарења, као и интеграције ових културних вредности у развој локалних насеља.
- Очување и унапређивање стања природних и културних вредности пашњака – јараша као типичне панонске пустаре, с посебним освртом на синдинамски повезане станишне типове слатинског комплекса, као и на карактеристике пустарског пејзажа;
- Заштита станишта строго заштићених врста гнездарица степских, мочварних и шумо-степских станишта;
- Активности на праћењу стања природних вредности:
- унапређивање стања осетљивих и за заштиту приоритетних станишних типова, као и популација угрожених врста;
- израда базе података о стању локалних популација најзначајнијих биљних и животињских врста;
- праћење годишњих осцилација водног режима, и то директно (нпр. плавлjenост влажних станишта) и преко стања изабраних индикаторских врста;
- израда базе података коришћења пашњака (врста животиња, број грла, подаци који омогућују контакт са корисницима простора итд.), као основу за организацију умерене испаше на целој површини заштићеног подручја.
- Очување традиционалног знања, културних и етнографских вредности традиционалног пашарења, као и интеграције ових културних вредности у развој локалних насеља.
- Акценат на адаптацију предвиђеним климатским променама, нарочито већ постојећем тренду смањења нивоа подземних вода и већој учесталости екстремних климатских утицаја, као што су поплаве од унутрашњих вода и сушни периоди.

Активности на промовисању заштићеног подручја:

- Планирање активности на промоцији вредности заштићеног подручја у првом периоду усмерити на едукацију локалног становништва, а код избора тема дати приоритет улози традиционалног пашарења у очувању природних вредности подручја, као и могућностима развоја еко и етнотуризма.

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПРИРОДНИМ ДОБРОМ

14.1. Финансијске потребе и извори средстава

Сходно члану 69. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18 – др. закон и 71/2021), финансијска средства за заштићена подручја од националног интереса, односно за реализацију њихових планова и програма управљања

обезбеђују се из буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно, јединице локалне самоуправе; накнада за коришћење заштићеног подручја, прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем, средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе, донација, поклона и помоћи и других извора у складу са законом. Истим чланом тог закона утврђено је да се средства буџета првенствено користе за финансирање радова и других трошкова на:

- 1) чувању, одржавању и презентацији заштићених подручја (успостављање, опремање и обука чуварских служби, обележавање, одржавање унутрашњег реда, медијско и друго јавно приказивање вредности, санација деградираних површина, управљање отпадом, развој информационог система и друго);
- 2) управљању посетиоцима (изградња улазних станица, едукативних и визиторских центара, штампање материјала намењених посетиоцима и друго);
- 3) регулисању имовинско-правних односа (откуп или замена земљишта, накнада власницима и корисницима непокретности за ускраћивање и ограничавање права коришћења, нанету штету или друге трошкове које имају у вези заштите);
- 4) праћењу и унапређењу стања заштићених подручја (мониторинг, реинтродукција, рекултивација и друго);
- 5) уређењу простора и одрживом коришћењу природних ресурса (програми, планови и пројекти развоја екотуризма, органске пољопривреде и друго).

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебних уредби Владе којима се утврђује распоред и начин и поступак доделе средстава субвенција. Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду, односно појединим управљачима у некој години могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од општег интереса.

Сагласно планираним активностима и задацима, који су као законска обавеза и стручна потреба постављени Планом управљања ПИО „Кањишки јараши“ за период 2024–2033. године, имајући у виду величину и режим заштите у заштићеном подручју и планиране различите радове и улагања на уређењу, промоцији и презентацији, односно развоју свих функција овог заштићеног подручја, посебно на праћењу стања, процењује се да су за реализацију плана управљања просечно годишње потребна финансијска средства у износу око **5.000.000,00** динара, односно укупно у десетогодишњем периоду **50.000.000,00** динара. Управљач не очекује (не планира) учешће средстава буџета Републике Србије, с обзиром на реалност економске ситуације и оскудице државних средстава, а већи део недостајућих средстава, у износу **10.000.000,00** динара треба да се обезбеди преко других извора – накнада за коришћење заштићених подручја, разних међународних пројеката, као и из буџетског фонда за заштиту животне средине.

Годишње учешће средстава субвенција из буџета АПВ у укупним средствима за финансирање плана управљања је константно и у највећем броју година износи **4.000.000,00** динара. Једина значајнија разлика се појављује у плану за 2026. годину, када се очекује већа подршка државе, конкретно, за реализацију набавке теренског возила и то у износу од **1.000.000,00** динара. Процењено је да ће постојеће возило до тада успети да обавља функцију обиласка терена.

У конкретном финансијском планирању, кроз годишње програме управљања, средства из буџета АПВ за све године биће планирана у оквиру лимита на разделу секретаријата надлежног за послове заштите животне средине који ће бити опредељени од стране АПВ у складу са билансним могућностима. Уколико средства из буџета АПВ у наведеним годинама буду додељена у износу мањем од планираног у Плану управљања, извршиће се измене истог ради усклађивања са одобреним средствима.

Свакако, ближе и прецизније финансијско планирање у временском оквиру од десет година је неизвесно, поготово што је одређена неизвесност присутна и у финансијском планирању годишњег програма управљања.

За извршење обавезних, законом утврђених послова управљача (чување, одржавање, презентација, праћење и унапређење стања), средства износе просечно годишње око 5.000.000,00 динара и очекује се да АПВ, која је прогласила заштиту, у тим трошковима учествује са најмање 80 % или око 4.000.000,00 динара и да се та средства редовно обезбеђују. Остали послови (истраживачки и образовни рад, уређење простора), могу се у зависности од финансијске ситуације и припремљености документације планирати са мањим или већим средствима или одлагати. Што се тиче сопствених прихода управљача, не планирају се нека значајнија средства из услуга, донација, поклона. Накнаде за коришћење заштићеног подручја, које су законом утврђене и планирају се средства на годишњем нивоу до **1.000.000.00** динара. Такође, очекује се да и Општина Кањижа учествује у финансирању плана управљања, одређеним средствима, међутим, с обзиром да је заштићено подручје тек прошле године проглашено, систем суфинансирања још није успостављен. У случају да општина Кањижа определи одређена средства, она ће се користити, пре свега за суфинансирање годишњих трошкова стручне службе, за унапређење биодиверзитета у региону Кањиже – кроз едукативне и научноистраживачке кампове и суфинансирање спровођења мера активне заштите природе.

14.2. Материјалне претпоставке

Свакодневна пракса показује да системски многа питања нису јасно решена и да постоји сталан недостатак средстава за реализацију чак и основних послова у заштити добра као што су: редован надзор, праћење стања, активне мере заштите, стручни кадар и опрема.

Полазећи од наведених законских решења и текућег стања а имајући у виду да је средњерочним Програмом планирана реализација великог броја задатака и законских обавеза, неопходно је створити услове да се средства обезбеђују из свих потенцијалних извора.

Сектор заштите природе у Јавном предузећу „Палић-Лудаš“ је организован у функцији реализације управљања заштићеним подручјима. Стручна служба је задужена за планирање, програмирање, управљање пројектима, праћење стања, извештавање и надзор над радом чуварске службе. Чуварска служба обавља послове чувања, праћења стања и мера активне заштите природе (извођење неких мера и праћење и надзор над реализацијом на терену). У оквиру Стручне службе се такође обављају послови сарадње са корисницима и власницима катастарских парцела у заштићеним подручјима. Обављају се и послови промоције и развоја едукативних садржаја и сарадње са локалним становништвом.

Седиште стручне и чуварске службе сектора заштите природе је у Визиторском центру „Лудаš“ у Хајдукову, који је у функцији радног простора Управљача свих заштићених подручја у Суботици и централна тачка за пријем посетилаца свих осталих заштићених подручја. Зграда је тек 2018. године добила Употребну дозволу – решење је издато од стране Покрајинског секретаријата за енергетику, грађевинарство и саобраћај.

Заједничке службе ЈП „Палић-Лудаš“ обављају опште послове (менаџмент, рачуноводство, набавке) са седиштем на Палићу.

Делатност Сектора заштите природе се суфинансира преко Фонда за животну средину Града Суботице и путем конкурса за суфинансирање од стране Републике, аутономне Покрајине, као и од сопствених прихода и прихода од накнада за коришћење заштићеног подручја. Едукативни и екотуристички програми су још у развоју, али због околности са изостанком ревизије просторног концепта заштите овог (и других) заштићеног подручја и појавом мигрантске кризе, активност стагнира.

У наредном десетогодишњем периоду, очекујемо да ће се планиране активност знатно теже реализовати, или се неће реализовати, због недовољног броја запослених сарадника, услед примене Закона о изменама и допунама Закона о буџетском систему („Сл. Гласника РС“, бр. 103/2015), по ком је на снази забрана запошљавања у јавном сектору. У случају да се омогући ангажовање лица, управљач планира да прими у радни однос најмање **једног чувара**

заштићеног подручја, једног рибочувара и једног стручног сарадника за заштиту природе и то за потребе чувања и унапређивања (управљања) новим заштићеним подручјем. Управљач више не располаже другим могућностима.

Табела 1 Очекивани приходи по изворима финансирања у планском периоду (2024–2033.)
(без посебних пројеката)

Година	Управљач (ЈППЛ) (РСД) - сопствени приходи	%	Град Суботица Надлежно Министарство	%	Надлежни Покрајински секретаријат	%	Управљач (ЈППЛ) (РСД) - приходи од накнада	%	Укупно
2024.	864.064,35	0	1.107.264,11	0	3.000.000,00	0	2.137.898,41	0	7.109.226,87
2025.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2026.	0	0	0	0	5.000.000,00	83	1.000.000,00	17	6.000.000,00
2027.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2028.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2029.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2030.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2031.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2032.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00
2033.	0	0	0	0	4.000.000,00	80	1.000.000,00	20	5.000.000,00

Анализом финансијских извештаја у претходном планском периоду, можемо констатовати да не постоји конкретан тренд у финансирању активности на овом заштићеном подручју. У наредном планском периоду, очекујемо јаснији – стабилнији тренд финансирања активности предвиђених годишњим програмима управљања. Велика непознаница су средства која очекујемо преко посебних пројеката из предприступних и приступних фондова ЕУ, који се односе на климатске промене, Natura 2000, као и друге фондове за успостављање и унапређење еколошке мреже.

Додатни проблеми:

- Нису јасни приоритети, односно, начин одлучивања финансирања активности управљача од стране надлежног Министарства (једне године се финансирају конкретне мере активне заштите, друге године не; код финансирања запослених стално се мења висина износа и број чувара који се финансира, а остали запослени се или не појављују, или са врло малим уделом – на основу висине износа које препоручује Министарство, итд.). Последњих година се, ипак, уочава извесна правилност код суфинансирања од стране Градске управе Суботица – програм заштите биодиверзитета, као и код суфинансирања од стране надлежног министарства – зарада за једног чувара заштићеног подручја, ревитализација заштићеног подручја, а одвајају се и средства за теренска возила управљача.
- Од 2024. године, када се донесе Одлука о накнадама за коришћење заштићеног подручја за ПИО „Кањишки јараши“, постојаће могућност за наплаћивање накнада за коришћење ПИО „Кањишки јараши“ на основу наведене Одлуке о накнадама. Међутим, нису у потпуности дефинисани законски алати и техничка/правна подршка за спровођење Одлуке, односно, Закона о накнадама за коришћење јавних добара („Сл. гласник РС“, бр. 95/2018). Због свега наведеног, накнаде за коришћење заштићеног подручја

не представљају стабилан извор финансирања, мада, према предвиђањима, за ово заштићено подручје ће бити изузетно значајне.

Од буџетских извора, у наредном планском периоду, најстабилније приходе очекујемо од Града Суботице кроз уговоре о реализацији конкретних активности (нпр. едукација–кампови, одржавање тршћака и зеленог појаса језера). Будући да се консултација у вези са буџетом са представницима Града Суботице одвија још средином претходне године, током планирања буџета Града, захваљујући том, износи суфинансирања за наредну годину су већ познати пре дефинисања годишњег програма за наредну годину, што је велика предност у односу на остале изворе. Такође, велику континуирану подршку у финансирању очекујемо и од Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине.

Управљач остварује приходе кроз обављања делатности, наплаћивање накнада за коришћење заштићеног подручја и кроз донације и реализације пројеката (међународни пројекти, ЕУ програми прекограничне сарадње и сл.). Посебни (потенцијални) пројекти нису приказани у финансијским извештајима због својих специфичности. У планском периоду Управљач планира да учествује у реализацији пројеката у склопу EU Interreg-IPA CBC HU–SRB програма, у случају да они и даље буду расписивани. Овим пројектима ће се финансирати истраживања на заштићеним подручјима и на деловима еколошке мреже које их повезују, опремање чуварске и стручне службе, стручно усавршавање запослених, реновирање објеката управљача, едукација и промоција заштићеног подручја

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела прихода за заштићено подручје ПИО „Кањишки јараши“

Ред.број	Извори прихода	Износ у динарима
1.	Средства Буџета Републике Србије	3.080.000,00
	1.2. Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине	3.000.000,00
	1.2. Министарство заштите животне средине	80.000,00
2.	Сопствени приходи	3.001.962,76
	2.1. Приходи од обављања делатности	864.064,35
	2.2. Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	2.137.898,41
	2.3. Остали сопствени приходи	0,00
3.	Средства буџета јединице локалне самоуправе	777.189,62
	3.1. Град Кањижа	0,00

	3.2. Град Суботица	777.189,62
4.	Остала средства	250.074,49
	4.1. Риболовне дозволе	250.074,49

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2024. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"							
	Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси, Град СУ)	Укупно
III	ЗАШТИТА, ОДРЖАВАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	3.000.000,00	864.064,35	0,00	2.077.898,41	1.107.264,11	7.049.226,87
	Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
	Остали трошкови чуварске службе	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
	Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача и материјални трошкови њиховог рада	807.204,45	864.064,35	0,00	1.147.898,41	1.107.264,11	3.926.431,32
	Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
	Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
	Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
VI	ПРОМОЦИЈА ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
	Брендирање – установљавање заштитног знака	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
	Медијско представљање (израда аудио и видео материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
	УКУПНИ ТРОШКОВИ	3.000.000,00	864.064,35	0,00	2.137.898,41	1.107.264,11	7.109.226,87

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2025. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	2.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	2.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	1.200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	1.475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података (ГИС и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	3.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	4.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штампање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2026. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	3.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	4.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	2.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	1.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	1.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података (ГИС и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	4.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	5.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штампање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	5.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	6.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	83,33	0,00	0,00	16,67	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	83,33					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	16,67					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2027. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	2.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	2.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара (постављање едукативних табли)	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штампање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00

А.3.3. Заснивање и успостављање базе података (ГИС и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљавање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	3.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	4.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штампање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2028. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	2.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	3.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	1.408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	1.913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	1.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	1.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

(ГИС и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	3.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	4.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штапање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2029. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	2.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	2.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	1.200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	1.475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штампане промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

(ГИС и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	3.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	4.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штапање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2030. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	1.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	1.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

(ГИС и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	2.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	3.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штапање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе (успостављање испаше подолским говедима)	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Укупно Г.0	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2031. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	1.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	1.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штампане промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

(ГИС и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	2.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	3.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штапање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе (испаша подолским говедима)	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Укупно Г.0	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2032. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	2.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	2.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

(ГИС и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	3.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	4.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.4. Штапање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА 2033. ГОДИНУ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе (Кањижа)	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства (Буџет РС, конкурси)	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	1.742.795,55	0,00	0,00	505.000,00	0,00	2.247.795,55
А.1.1. Бруто зараде чувара	1.334.695,27	0,00	0,00	0,00	0,00	1.334.695,27
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	408.100,28	0,00	0,00	505.000,00	0,00	913.100,28
А.1.3. Набавке средстава рада (возило)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	1.107.204,45	0,00	0,00	285.000,00	0,00	1.392.204,45
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	807.204,45	0,00	0,00	10.000,00	0,00	817.204,45
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	200.000,00	0,00	0,00	275.000,00	0,00	475.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	100.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	60.000,00	0,00	60.000,00
А.3.1. Штапање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	15.000,00	0,00	15.000,00
А.3.3. Заснивање и успостављање базе података (ГИС	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

и др.)						
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљивање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	45.000,00	0,00	45.000,00
Укупно А.0	2.850.000,00	0,00	0,00	850.000,00	0,00	3.700.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Б.4. Штампане материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Г.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Остали (режијски) трошкови чуварске и стручне службе	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Е.0	150.000,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	300.000,00
Укупно планирани расходи	4.000.000,00	0,00	0,00	1.000.000,00	0,00	5.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета АПВ	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе (Кањижа)	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства (Буџет РС, конкурси)	0,00					

ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ЗА ПЕРИОД 2024 - 2033. ГОДИНЕ – Табела планираних расхода за заштићено подручје ПИО "Кањишки јараши"						
Врста расхода	Буџет АПВ	Сопствени приходи од обављања делатности	Буџет јединице локалне самоуправе	Приходи од накнада за коришћење заштићеног подручја	Остала средства	Укупно
А.0 Чување, одржавање и презентација заштићеног подручја						
А.1. Чуварска служба	20.427.955,50	0,00	0,00	5.050.000,00	0,00	25.477.955,50
А.1.1. Бруто зараде чувара	13.346.952,70	0,00	0,00	0,00	0,00	13.346.952,70
А.1.2. Остали трошкови чуварске службе (гориво, регистрације аутомобила, радна одећа и обућа – комплет униформа, гумене чизме и неопренски комбинезон, гуме за теренско возило, ранчеви за чуваре)	5.081.002,80	0,00	0,00	5.050.000,00	0,00	10.131.002,80
А.1.3. Набавке средстава рада (чамац и електромотора са акумулатором)	2.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
А.2. Одржавање заштићеног подручја	15.072.044,50	0,00	0,00	2.850.000,00	0,00	17.922.044,50
А.2.1. Бруто зараде осталог особља запосленог код управљача на пословима управљања заштићеним подручјем и материјални трошкови њиховог рада (израда докумената, програма, пројеката, сарадња са становништвом, институцијама и др.)	8.072.044,50	0,00	0,00	100.000,00	0,00	8.172.044,50
А.2.2. Обележавање заштићеног подручја	4.000.000,00	0,00	0,00	2.750.000,00	0,00	6.750.000,00
А.2.3. Управљање отпадом	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
А.2.4. Одржавање постојећег мобилијара	2.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
А.3. Презентација заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	600.000,00	0,00	600.000,00
А.3.1. Штампање промотивног материјала	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.2. Медијско представљање (израда видео и аудио материјала)	0,00	0,00	0,00	150.000,00	0,00	150.000,00

А.3.3. Заснивање и успостављање базе података (ГИС и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.4. Материјални трошкови у вези развоја научних, образовних и културних функција заштићеног подручја	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
А.3.5. Брендирање - установљавање заштитног знака подручја	0,00	0,00	0,00	450.000,00	0,00	450.000,00
Укупно А.0	35.500.000,00	0,00	0,00	8.500.000,00	0,00	44.000.000,00
Б.0. Управљање посетиоцима						
Б.1. Изградња улазних станица	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.2. Изградња центара за посетиоце и едукативних центара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Б.3. Опремање центара за посетиоце и едукативних центара	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
Б.4. Штампање материјала намењеног посетиоцима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Б.0	1.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.000.000,00
В.0. Регулисање имовинско правних односа						
В.1. Надокнада за ускраћивање права коришћења	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
В.2. Накнада за нанету штету	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно В.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г. 0. Праћење и унапређење стања заштићених подручја						
Г.1. Мониторинг	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.2. Реинтродукција и реколонизација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.3. Рекултивација	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Г.4. Ревитализација и мере активне заштите природе	2.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
Укупно Г.0	2.000.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.000.000,00
Д.0. Уређење простора и одрживо коришћење природних ресурса						
Д.1. Материјални трошкови управљача на изради просторних планова, плана препарцелације и друге планске документације	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Д.2. Пројекти и радови на уређењу простора (израда и постављање мобилијара и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.3. Пројекти и програми у области шумарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.4. Пројекти и програми у области ловства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.5. Пројекти и програми у области рибарства	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.6. Пројекти и програми у области туризма	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.7. Пројекти и програми у области пољопривреде	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Д.8. Пројекти и програми у области управљања водама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Укупно Д.0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.0. Остали некатегорисани послови						
Е.1. Противпожарна заштита (набавка опреме, средстава и др.)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Е.2. Обележавање важних датума за заштиту животне средине	1.500.000,00	0,00	0,00	1.500.000,00	0,00	2.700.000,00
Е.3. Сарадња са информативним гласилима и стручним часописима	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	300.000,00
Укупно Е.0	1.500.000,00	0,00	0,00	1.500.000,00	0,00	8.700.000,00
Укупно планирани расходи	40.000.000,00	0,00	0,00	10.000.000,00	0,00	50.000.000,00
УЧЕШЋЕ У УКУПНИМ РАСХОДИМА У %	80,00	0,00	0,00	20,00	0,00	100,00
Учешће Буџета Републике Србије, МЗЖС	80,00					
Учешће сопствених прихода од делатности	0,00					
Учешће Буџета јединице локалне самоуправе	0,00					
Учешће средстава накнада	20,00					
Остала средства	0,00					

Прилози

1. Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица:
ПОДАЦИ О НЕПОКРЕТНИМ КУЛТУРНИМ ДОБРИМА И ЕВИДЕНТИРАНИМ ДОБРИМА
ПОД ПРЕТХОДНОМ ЗАШТИТОМ НА ПРОСТОРУ ПРЕДЕЛА ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА
„КАЊИШКИ ЈАРАШИ“
2. Водни услови за израду Плана управљања заштићеним подручјем
ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „КАЊИШКИ ЈАРАШИ“ ЗА ПЕРИОД 2024 – 2033 –
ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ, ВОДОПРИВРЕДУ И ШУМАРСТВО

МЕЂУОПШТИНСКИ ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ СУБОТИЦА
MEĐUOPŠTINSKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE SUBOTICA
KÖZSÉGGKÖZI MŰEMLÉKVÉDELMI INTÉZET SZABADKA
MEĐUOPĆINSKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE SUBOTICA
THE INTERMUNICIPAL INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL MONUMENTS SUBOTICA

Број: 158-2/12
Датум: 2.12.2024.

Јавно предузеће „Палић-Лудаš“
Јавно предузеће „Палић-Лудаš“
Palić-Ludaš Javna Preduzeće
Јавно предузеће „Палић-Лудаš“
Број: 120-1/24.
Датум: 04.03. 2024. год.
Палић - Palić - Palics - Palić

Палић Лудаš
Јавно предузеће
Кањишки пут 17а, 24413 Палић

ПРЕДМЕТ: Културна добра на простору Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“.

Захтевом упућеним Међуопштинском заводу за заштиту споменика културе Суботица, заведеним под бр. 158-1/12 од 9.2.2024. ПАЛИЋ ЛУДАШ, ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ Палић обратио се за издавање листе непокретних културних добара за потребе израде Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“.

Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица даје следеће:

1. КУЛТУРНА ДОБРА И ДОБРА ПОД ПРЕТХОДНОМ ЗАШТИТОМ

На подручју које обухвата будући Просторни план **нема споменика културе.**

1) На катастарским парцелама 6046 и 6047 К.О. Кањижа, која су предмет израде Просторног плана, налази се **добро под претходном заштитом – знаменито место са елементима индустријске архитектуре: комплекс „Чудотворни бунар“ (Csodakút)** које чини извор термалне воде, заштитна грађевина извора термалне воде са остацима оригиналне гвоздене цеви производње „Манесман“ (Mannesmann) и језеро настало извирањем термалне воде.

Бунар извора термалне воде настао је 1908. године (заједно са другим бунаром избушеним 1909. године који више не постоји). Заштитна грађевина је саграђена у

Трг слободе 1/3, 24000 Суботица
ПИБ: 100338736
МБ: 08137455

024/556 901, 024/557 606
Број тек. рач.: 840-302668-44

www.heritage-su.org.rs
office@heritage-su.org.rs

периоду између 1920. и 1940. године. По налогу општинског писара и комисије за територијалну контролу бунар су избушили Михај Кошар (Kosár Mihály) и Лајош Херцег (Herceg János), предузетници из Ходмезевашархеја (Hódmezővásárhely). Пројектант и извођач заштитне грађевине је засад непознат.

Захваљујући овом извору термалне воде настао је комплекс Бање Кањижа. Приликом настанка Бање, термална вода се специјалним цевима допремала до ње са овог извора. Локација представља, са својим аутентичним руралним и природним окружењем, непоновљив и значајан спој културне и природне баштине у ужој околини града Кањиже. Назив „Чудотворни бунар“ (Csodakút) потиче од житеља Кањиже и околине који су подручје са насталим језером сматрали посебно значајним, „чаробним“ местом где је извирућа вода и муљ обдарена лековитим својствима.

Сама заштитна зграда је саграђена у међуратном периоду од првене опеке. Зграда је правоугаоне основе са полуобличастим сводом. Свод је са спољашње стране омалтерисан цементним малтером. На објекту се налазе метална врата малих димензија и информативна табла са избледелим натписом на српском и мађарском језику.

2) На катастарским парцелама 6253 и 6254 К.О. Кањижа, која су предмет израде Просторног плана, налази се **добро под претходном заштитом – знаменито место: комплекс Стари артески бунар – Бунар Баратових (Baráthok kútja).**

Према подацима информативне табле постављене на дрвену ограду комплекса сазнајемо да је Град Кањижа 1893. године донео одлуку да се на Јарашу избуше пет артеских бунара уместо дотадашњих, уобичајених копаних варијаната обложених циглом. До новембра 1894. године урађена су само два бунара. Један од њих је Стари артески бунар – Бунар Баратових који је свој назив добио по власницима оближњег салаша (Baráth). Предузетници Михај Кошар (Kosár Mihály) и Лајош Херцег (Herceg János) из Ходмезевашархеја (Hódmezővásárhely) су 1908. године добили задатак да испред салаша Баратових избуше нови бунар уместо старог, већином пресушеног. Вода кроз Манесман (Mannesmann) челичне цеви промера 51 милиметара шикља у висину 1 метара. Дубина бунара је 264, 44 метара, а дужина бунарских цеви је 273, 29

метара. Појила изворно изграђена од јеле и тополе су 1911. године замењена бетонским варијантама због отпорности материјала на мраз.

Стари артески бунар (Baráthok kútja) је обновљен 2016. године у оквиру Прве војвођанске мобе за изградњу купалишта и повезивање заједнице. Данас се бунарски комплекс састоји од два појила и два базена од опеке, те језера са дрвеним клупама и осмоугаоним павиљоном на шиповима са тршчаним кровом и отвореним кровиштем у средини. Појила су одвојена дрвеном оградом. Западно служи за напајање стоке, а источно као базен за људе.

Из артеског бунара извире лековита вода која се каскадно слива из источног појила кроз базене у језеро.

Мере техничке заштите за објекте под претходном заштитом:

- (1) Очување изворног изгледа, облика, оригиналних материјала и аутентичних натписа;
- (2) Редовно одржавање и чишћење комплекса, те обнављање натписа на њима;
- (3) Обезбеђење видљивости, уређење приступних стаза и неометаног приступа објектима;
- (4) Хортикултурно и партерно уређење те редовно одржавање простора унутар комплекса;
- (5) На објектима се не дозвољава надградња, али је дозвољено осавремењивање у циљу бољег коришћења, увођењем савремених инсталација, под условом да не нарушавају вредности простора. Осавремењивање се мора извести уз услове и под надзором надлежног Завода за заштиту споменика културе.
- (6) Све интервенције се могу изводити искључиво према условима надлежног Завода за заштиту споменика културе.

2. АРХЕОЛОШКА НАЛАЗИШТА

1) На територији обухвата Плана налази се једно утврђено археолошко налазиште од великог значаја, Темпломдомб/Црквине у Хоргошу из периода средњег века. Локалитет Темпломдомб се налази у атару села Хоргош, око 300 m северно од железничке пруге Суботица–Хоргош на к.п. 9991, КО Хоргош. Локалитет је проглашен за непокретно културно добро, археолошко налазиште од великог значаја, Решењем Покрајинског завода за заштиту споменика културе, бр. 02-667/3 од 03.11.1970, Службени лист АПВ бр. 28/30.12.1991. године.

Рушевине цркве откривене су случајно приликом рада багера за потребе нивелисања терена, у току марта 1964. године. Заштитним ископавањима, која су трајала свега десет дана, откривени су темељи мање цркве, дужине 17,90 м, а ширине 7,60 м, која је била приближно оријентисана у правцу исток-запад. Према архитектонским одликама спада у романски стил цркава са апсидом која је са спољашње стране правоугаоног облика.

Док је на источној страни била апсида, на западној се налазио торањ, највероватније звоник са масивним темељима. Око цркве је нађено 15 гробова, али је већина уништена радом багера. У централном делу грађевине нађен је поремећени женски гроб са дијадемом од танких сребрних плочица украшених пунцирањем. Црква је датована у прву половину XIII века и срушена татарском најездом 1241. године. Ови остаци касније су девастирани, па је направљена реплика темеља цркве.

Касније, 1995. године у простору јужно и југоисточно око цркве су спроведена истраживања некрополе и откривено је 28 скелетних гробова у простору око цркве.

Заштитна ископавања за изградњу аутопута Е-75 била су спроведена 1997. године, тада је истражена некропола из времена Сеобе народа.

Око цркве у Хоргошу налазило се мање средњовековно насеље, које је по налазима трајало и дуже од XIII века. Реч је о насељу отвореног типа, какво је у том периоду карактеристично за простор читаве Карпатске котлине.

2) Општина Кањижа је веома богата археолошким наслеђем. У току 2017. и 2018. године, Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица извршио је археолошко мапирање локалитета на територији општине Кањижа, тако да располажемо подацима о више од 200 археолошких локалитета, од којих се бројни локалитети из свих периода налазе у обухвату Плана.

Услови и мере техничке заштите археолошких налазишта и локалитета са археолошким садржајем:

(1) Радови на простору проглашеног археолошког налазишта и детектованих археолошких локалитета условљени су претходним заштитним археолошким ископавањима. Тек након спроведених истраживања може се приступити планираној изградњи. Обавеза инвеститора је, да у складу са чланом 110. Закона о културним добрима ("Службени гласник РС", бр. 71/94, 52/11 - др. закони, 99/11 - др. закон, 6/20 - др. закон и 35/21 - др. закон), обезбеди средства за заштитна археолошка ископавања, заштиту, чување, публикавање и излагање добра под претходном заштитом, након чега може несметано да изврши реализацију пројекта.

(2) Претходна заштита археолошких локалитета (евидентираних и неевидентираних) односно археолошког подручја, је трајна, по члану 32. Закона о културном наслеђу ("Сл. Гласник РС", број 129/21).

(3) У циљу заштите археолошких налазишта неопходно је за сваку појединачну или блок изградњу, или код изградње подземних инсталација или инфраструктуре обезбедити услове надлежне установе заштите.

(4) За све радове у близини наведених локалитета обратити се служби заштите.

(5) Мере заштите археолошких налазишта укључују и археолошку контролу приликом земљаних радова већег обима у оквиру целе зоне обухвата Плана, и ван наведених локација и парцела на којима су евидентирани археолошки локалитети, што подразумева благовремено обавештавање надлежног Завода за заштиту споменика културе.

(6) Обезбедити услове праћења свих земљаних радова од стране стручњака Завода приликом копања канала (канализације, електро-инсталације, ПТТ каблова, водовода и сл.), а у случају посебно занимљивих и вредних случајних налаза неопходно је извршити заштитна археолошка ископавања у непосредној зони налаза.

(7) Забрањено је неовлашћено прикупљање површинског археолошког материјала.

(8) Ако се у току извођења радова наиђе на археолошка налазишта или на археолошке предмете, извођач радова је дужан одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни Завод за заштиту споменика културе и да преузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен (чл. 109. Закона о културним добрима ("Службени гласник РС", бр. 71/94, 52/11 - др. закони, 99/11 - др. закон, 6/20 - др. закон и 35/21 - др. закон).

(9) Обавеза инвеститора је, да у складу са чланом 110. Закона о културним добрима ("Службени гласник РС", бр. 71/94, 52/11 - др. закони, 99/11 - др. закон, 6/20 - др. закон и 35/21 - др. закон), обезбеди средства за заштитна археолошка ископавања на подручју на коме се током извођења радова наиђе на археолошки локалитет, након чега може несметано да изврши реализацију пројекта.

Образложење

Овом Заводу се обратио ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ – ПАЛИЋ ЛУДАШ са захтевом за издавање листе културних добара за заштиту непокретних културних добара за потребу израде Просторног плана подручја посебне намене Предела изузетних одлика „Кањишки јараши“.

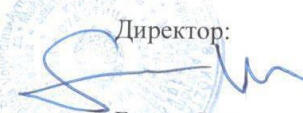
Увидом у документацију МЗЗСК Суботица, обиласком предметног терена од стране стручних сарадника овог Завода, те на основу личних сазнања и личних искустава утврдили смо горе наведене услове.

Саставиле:

МА Неда Џамић, историчар уметности – конзерватор саветник
Др Неда Мирковић Марић, археолог – конзерватор саветник
Др Леда Шилинг, етнолог – конзерватор саветник
МА Клара Еветовић, историчар уметности
Виолета Матешић, архитектонски техничар – конзерватор
Тимеа Нађ, архитектонски техничар – конзерватор

Достављено:

- Подносиоцу захтева
- Архиви завода

Директор:

Балаж Сич

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина

Покрајински секретаријат за пољопривреду,
водопривреду и шумарство

Булевар Михајла Пупина 16, 21000 Нови Сад
Т: +381 21 487 4411; 456 721 Ф: +381 21 456 040
www.psp.vojvodina.gov.rs

БРОЈ: 001735495 2024 09419 005 000 000 001 04 004
35

Јавно предузеће „Палић-Лудаш“
Јавно предузеће „Palić-Ludaš“
Palić-Ludaš Koordinatort
Јавно предузеће „Palić-Ludaš“

Број: 719/2026

Датум: 16.08.2026 год.
Палић - Palić - Palics - Palić

Kosic Andras

ДАТУМ: 28.08.2026. године

На основу члана 113.-118. Закона о водама ("Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон), члана 17. став 1. тачка 2. Закона о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводина ("Службени гласник РС", број 99/2009, 67/2012-УС, 18/20-др. закон и 111/2021- др. закон), члана 33. Покрајинске скупштинске одлуке о покрајинској управи („Службени лист АП Војводине" број 37/2014, 54/2014- др. одлука, 37/2016, 29/2017, 24/2019, 66/2020, 38/2021 и 22/2025), поступајући по захтеву Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, у име управљача ЈП „Палић-Лудаш“, Кањишки пут 17а, Палић, МБ 08594953, ПИБ 100959253, в.д. помоћника покрајинског секретара за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Бојана Шашић, на основу Решења о овлашћењу број 003126124 2026 09419 009 015 000 001 04 001 од 30.06.2026. године, доноси

ВОДНЕ УСЛОВЕ

За израду Плана управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши“ за период од 2024. до 2033. године, издају се следећи водни услови:

1. План управљања урадити у складу са важећим прописима и нормативима за наведену врсту радова, као и прописима о потпуној заштити водног режима и водних објеката у условима коришћења вода, заштите од вода и заштите површинских и подземних вода од загађења, уз усклађивање планираних радова са хидромелиорационим урђењем предметног подручја, као и општим концептом снабдевања водом, каналисања, пречишћавања и диспозиције отпадних вода на нивоу насеља/општине.
2. Планом управљања предвидети такве радове којима се неће нарушавати функционалност и стабилност водних објеката, нити ће се водни објекти оштећивати. План управљања израдити према важећим прописима и нормативима за наведену врсту документације водећи рачуна да се не нарушава функционалност и стабилност водних објеката и да се обезбеде радови на редовном одржавању водних објеката.
3. Радовима предвиђеним предметним Планом не смеју се ометати, нити спречавати хидротехнички радови, спровођење одбране од поплава од спољашњих и унутрашњих вода и редовно одржавање водних објеката који се налазе на предметном подручју.
4. Планом предвидети потпуну заштиту земљишта и површинских и подземних вода од загађивања, као и спречити промену постојећег режима вода, у складу са:
-Законом о водама (Службени гласник РС, број 30/10, 93/12, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон);
-Уредбом о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 67/11, 48/12 и 1/16);
-Уредбом о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 24/14);
-Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање (Службени гласник РС, број 50/12);

- Уредбом о класификацији вода (Службени гласник РС, број 5/68);
 - Правилником о опасним материјама у водама (Службени гласник РС, број 31/82.
5. Приликом израде предметног Плана поштовати члан 1 Закона о водама („Службени гласник РС“, број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон), којим се уређује правни статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним земљиштем, изворима и начину финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог Закона, као и друга питања значајна за управљање водама.
 6. Чланом 8 Закона о водама дефинисано је водно земљиште и на њему се морају примењивати одредбе Закона о водама. План управљања урадити у складу са наведеним.
 7. Поштовати и одредбе члана 9 Закона о водама којим је дефинисано приобално земљиште.
 8. Планом управљања поштовати члан 9а Закона о водама којим је дефинисано управљање водним земљиштем у јавној својини, као и члан 10 истог Закона којим је дефинисана намена водног земљишта.
 9. Предметним Планом управљања поштовати члан 23 Закона о водама, којим је уређено управљање водним објектима у јавној својини.
 10. Ради очувања и одржавања водних тела површинских и подземних вода, заштитних и других водних објеката, спречавања погоршања водног режима, као и вршење радњи којима се може утицати на промену количине и квалитета воде у водотоцима, забране и ограничења дефинисана су чланом 133 Закона о водама („Службени гласник РС“, број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон). План урадити у складу са наведеним.
 11. У обухвату Предела изузетних одлика „Кањински јараши“ или у његовој непосредној близини налази се следећи водни објекти:
 - Влада Републике Србије је донела Одлуку о утврђивању пописа вода I реда (Службени гласник РС, број 83/2010) према значају који имају за управљање водама. У наведеној одлуци, Тиса, Канал Хоргош-Мартонош, Кереш и Мртва Тиса наспрам Ђале су воде I реда.
 - 11.1. Системи за одводњавање:
 - А) Слив Киреш - површина 19.892,39ха, дужина каналске мреже 36.593м.
 - Слив Киреш обухвата лесну терасу и југоисточне ниже делове пешчаре, има каналску мрежу мање густине, одводњава се гравитацијом, са водопривредног аспекта има међуопштински и индиректно и међународни значај.
 - Б) Слив Хоргош-Мартонош слив XI, дужина каналске мреже 47.284 м.
 - Слив Хоргош-Мартонош обухвата већим делом лесну терасу, обухвата мање квалитетно земљиште за пољопривредну производњу, има каналску мрежу мање густине, одводњава се гравитацијом, са водопривредног аспекта има међународни значај (границом пресечен слив).
 - В) Стари Киреш слив IX - површина 3.273,40ха, дужина каналске мреже 13.921м.
 - Слив Стари Киреш обухвата делом алувијалну равну и лесну терасу, обухвата мање квалитетно земљиште, има малу густину каналске мреже, одводњава се гравитацијом и црпљењем. Водопривредни назив водотока Киреш је канал K-VIII-0.
 - 11.1.1. Списак главних канала у обухвату Плана:
 - Главни канал K-XI-0 Хоргош-Мартонош на катастарској парцели број 6823 К.О. Мартонош,
 - Канал K-IX-10 Кочиш на катастарској парцели број 6827 К.О. Мартонош,
 - Канал K-IX-10 Кочиш на катастарској парцели број 10304 К.О. Кањижа,
 - Канал K-IX-10-1 на катастарској парцели број парцела број: 6063/1 К.О. Кањижа,
 - Канал K- VIII-2 Ободни на катастарској парцели број 10305 К.О. Кањижа,
 - Канал K- VIII -2-1 Грбави на катастарској парцели број 6179 К.О. Кањижа,
 - Канал K-VIII-2-1-1 на катастарској парцели број 6237 К.О. Кањижа,
 - Канал K-VIII -2-1-2 на катастарској парцели број 6192 К.О. Кањижа,
 - Главни канал K-VIII-0 Кереш на катастарској парцели број 9880/1 К.О. Кањижа,
 - Канал K-VIII-1 на катастарској парцели број 2101 К.О. Трешњевац,
 - K-VIII-4 на катастарској парцели број 2037 К.О. Трешњевац,
 - КаналK-VIII-4-1 на катастарској парцели број 2228/3 К.О. Трешњевац,
 - Канал K-VIII-5 на катастарској парцели број 3609/37 К.О. Трешњевац.

11.1.2.Проектовани геометријски и хидраулички подаци главних канала:

Главни канал К-ХI-0 Хоргош-Мартонош (слив број ХI Хоргош Мартонош):

- кота пројектованог дна 79,42 mnm
- ширина дна канала променљиво од 5-20 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 3,0 m
- максимални протицај 8 m³/s.

Канал К-IX-10 Кочиш:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 3-5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 2,5 m
- максимални протицај 0,5 m³/s.

Канал К-IX-10-1:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 1,5 m
- максимални протицај 0,1 m³/s.

Канал К-VIII-2 Ободни:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1,5-4 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 2,0 m
- максимални протицај 1,0 m³/s

Канал К- VIII-2-1 Грбави:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1,5-4 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 2,0 m
- максимални протицај 1,0 m³/s.

Канал К-VIII-2-1-1:

- кота пројектованог дна 81,00 mnm
- ширина дна канала од 1,5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 1,5 m
- максимални протицај 0,5 m³/s.

Канал К-VIII-2-1-2

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1,5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 1,5 m
- максимални протицај 0,3 m³/s.

Главни канал К-VIII-0 Кереш:

- кота пројектованог дна 80,00 mnm
- ширина дна канала од 2-4 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 3,0 m
- максимални протицај 4 m³/s.

Канал К-VIII-1:

- кота пројектованог дна 80,65 mnm
- ширина дна канала од 1,5 m

- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 1,5 m
- максимални протицај 0,3 m³/s.

Канал К-VIII-4:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1,5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 0,5 m
- максимални протицај 0,3 m³/s.

Канал К-VIII-4-1:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 1,5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 0,5 m
- максимални протицај 0,2 m³/s.

Канал К- VIII-5:

- кота пројектованог дна 80,5 mnm
- ширина дна канала од 0,5 m
- нагиб косина 1:1,5
- максимална дубина воде 1,0 m
- максимални протицај 0,1m³/s.

11.1.3. Основне карактеристике црпних станица на системима за одводњавање:

Р. бр.	Назив ЦС	Систем за одводњавање	Локација "ЦС"	Кота "0" водомера	Мин. радни ниво	Мах. радни ниво	Капацитет (m ³ /s)
1.	ЦС-7 Адорјан	Кањишки рит	km 134+385	73,50	73,9	75,70	500 и 650
2.	ЦС-8 Стари Кереш	Стари Кереш	km 145+512	76,00	77,3	78,80	500
3.	ЦС-11 Мартонош	ХоргошкоМартоношки рит	km 152+050	74,00	74,7	76,00	500 и 2 x 1000

11.1.4. На подручју Кањишких јараша се налази канал Адорјан-Велебит, који је део вишенаменог Регионалног хидросистема за снабдевање водом Северне Бачке – Подсистема Тиса-Палић. Канал првенствено служи за снабдевање водом акумулације Велебит, одакле се вода транспортује даље по потреби. Рибњак Капетански рит се такође снабдева водом из канала (период април-август), а канал служи и за одбрану од унутрашњих и спољних вода. Код високих вода Тисе и Кереша, вода из Кереша се прелива у канал Адорјан-Велебит, а по потреби вишкови се препумпавају у акумулацију Велебит. Водостај у каналу се креће између кота 81 и 82 mnm и зависи од актуелних захтева корисника и активности унутар система.

11.2. Систем за наводњавање:

11.2.1. На територији општине Кањижа делимично је реализован део Регионалног хидросистема Северна Бачка, и то подсистем Тиса-Палић, заједно са краком до водотока Чик и Криваја. Намена хидросистема је претежно за наводњавање, али и за потребе допуне недостајућих количина воде језера и акумулација, потребе водоснабдевања становништва и индустрије, узгоја риба, рекреације, туризма и др.

На јужном делу заштићеног подручја налази се деоница делимично реализованог Регионалног хидросистема Северна Бачка, подсистем Тиса-Палић. Овај подсистем се састоји од следећих главних целина: црпна станица Адорјан, канал ЦС Адорјан-ЦС Велебит, црпна станица Велебит, брана Велебит са акумулацијом, црпна станица Ором, канал ЦС Ором-разделна грађевина-језеро Палић и канал разделна грађевина-водоток Чик. Од наведених се на делу заштићеног подручја налазе канал ЦС Адорјан-ЦС Велебит и брана Велебит са акумулацијом. Намена хидросистема је претежно за наводњавање, али и за потребе допуне

недостајућих количина воде језера и акумулација, потребе водоснабдевања становништва и индустрије, узгоја риба, рекреације, туризма и др. Тренутно се систем веома мало користи.

11.2.2. Основни подаци за системе за наводњавање који су на подручју Кањиже:

Водозахват Тиса:

А.Кањишки рит, инсталисани капацитет 600, ангажовани 600, капацитет црпне станице 500 l/s

Б. II тераса код Кањиже, инсталисани капацитет 500, ангажовани 500, капацитет црпне станице 300 l/s,

В.Мартоношки мали рит, инсталисани капацитет 160, ангажовани 160, капацитет црпне станице 180 l/s,

Г.Хоргошко-Мартоношки рит, инсталисани капацитет 500, ангажовани 500, капацитет црпне станице 500 l/s.

Инвестиционо одржавање система за наводњавање укључује:

-ручно и машинско кошење (тракторском косачицом, багерским тарупом) каналског профила, обалог појаса канала и објеката, уклањање трске из каналског профила,

- измуљење каналског профила (применом багера, булдожера и камиона).

Хитни санациони радови захтевају потпуно пражњење каналског профила од воде ради обезбеђења приступа деловима објеката који су иначе под водом и отклањања насталих проблема. Радови на уклањању биљне вегетације се врше у периоду од маја до септембра, а радови на измуљењу се врше у летњем периоду (јул-август). Хитни санациони радови се врше у што краћем року одтргнутка настајања потребе за таквим радовима, у року неколико сати, колико је потребно за транспорт механизације на предметну локацију. Било каква ограничења везана за радове на редовном одржавању канала Адорјан-Велебит могу да угрозе функционалност целог система.

11.2.3. Рибњак и акумулација:

На самој граници заштићеног подручја, на тремеџи насеља Велебит, Мале Пијаце и Мали Песак, изграђен је слатководни рибњак Капетански рит, површине око 640 ha. Рибњак се снабдевао водом из водотока Киреш, а од 2011. године се, пуштањем у погон нове црпне станице, посредством канала Тиса – Палић, снабдева водом из Тисе. Вода из рибњака се, без пречишћавања, упушта у каналисани водоток Киреш и каналску мрежу у сливу Киреша. На локацији изнад насеља Велебит налази се акумулација на систему канала Тиса-Палић чија површина је 100 ha.

Подземне воде - највиши нивои подземних вода су између реке Тисе и линије: Хоргош Мали Песак-Зимоњић-Адорјан, што је свакако утицај саме Тисе и Киреша. На овом подручју максимуми подземних вода су врло близу терена, а на појединим локалитетима излазе чак и на површину терена, што доводи до превлажености и заслањивања земљишта.

11.3. Насипи:

11.3.1.У обухвату Плана или непосредној близини, налазе се следећи објекти за заштиту од штетног дејства вода (Наредба о утврђивању оперативног плана за одбрану од поплава за 2023. годину, Службени гласник РС, број 143/22).

-Д.13.2.2. Десни насип уз Тису од ушћа Кереша до Макошког брега (Ада), 22.82 km (132+715 – 109+900)

-Д.13.2.1. Десни насип уз Кереш од ушћа у Тису до Велебита, 7.50 km (7+500 – 0+000)

-Д.13.1.6. Леви насип уз Кереш од ушћа у Тису до Велебита, 7.50 km (0+000-7+500)

-Д.13.1.5. Десни насип уз Тису од улива канала Хоргош-Мартонош до улива Кереша, 13.30 km, (146+695 – 133+400)

-Д.13.1.4. Десни насип уз канал Хоргош-Мартонош од улива у Тису до km 4+500, 4.5 km (0+000 – 4+500)

-Д.13.1.3. Леви насип уз канал Хоргош-Мартонош од km 4+500 до улива у Тису, 4.5 km (4+500 – 0+000)

-Д.13.1.2. Десни насип уз Тису од државне границе до улива канала Хоргош – Мартонош, 8.68 km (155+377 – 146+695)

-Д.13.1.1. Гранични насип Попова Хумка, 5.2 km (од 5+200 до 0+000).

11.3.2. Прелиминарну процену ризика од поплава за територију Републике Србије је израдило Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичка дирекција за воде, у складу са Законом о водама, Правилником о утврђивању методологије за израду прелиминарне процене ризика од поплава као и Европском директивом о процени и управљању ризицима од поплава, 2007/60/ЕЦ. Одређена су значајна поплавна подручја. Под редним бројем 23 се налази река Тиса, од ушћа до границе са Мађарском.

За овако одређена значајна поплавна подручја, израђене су карте угрожености и карте ризика од поплава, на основу којих је у току израда Плана управљања ризицима од поплава (ПУРП). ПУРП предвиђа структурне мере, тј. Планирање објеката и радова на уређењу водотока ради смањења последица штетног деловања великих вода.

11.4. Заштитне шуме - унутар прелиминарних граница обухвата планског подручја налазе се одељења (1-6) газдинске јединице Сента, којом управља и газдује ЈВП Војводине. Ове шуме се налазе са небрањене стране насипа за одбрану од поплава у ширини од око 50 m. Газдовање шумама, обавља се у складу са Основом газдовања шумама за ГЈ Сента.

11.5. Међународне обавезе - приликом израде плана управљања уважити и следеће:

- Споразум између Владе Републике Србије и Владе Мађарске о сарадњи у области одрживог управљања прекограничним водама и сливовима од заједничког интереса из 2020. године (Споразум).

- Одлуке са заседања Српско – мађарске комисије за управљање водама,

- Заједнички Правилник о раду и одржавању Главног канала и устава Хоргош – Мартонош на српској територији, односно Верешкерест – Мадарасто на мађарској територији и Правилник о експлоатацији канала Кереш, који су саставни део Правилника за одбрану од поплава од поплава спљашних и унутрашњих вода и загушења ледом на граничним или српско –мађарском границом пресеченим водотоцима и хидротехничким системима на секторима од заједничког интереса (у даљем тексту: Правилник) донетим од стране Српско – мађарске комисије за управљање водама (у даљем тексту: Комисија).

Чланом 4. Споразума прописано је да се одредбе Споразума примењују на прекограничне воде и слилове од заједничког интереса као и на интервенције, водне објекте, активности и догађаје који потенцијално могу да проузрокују или проузрокују прекогранични утицај.

Одлукама Комисије сливови водотока Кереш и канала Хоргош – Мартонош на обе територије проглашени су за слилове од заједничког интереса у смислу управљања режимом вода и подлежу усаглашавању свих активности које могу довести до њихове промене.

Поред ова два прекогранична водотока, у обухвату плана или у његовој непосредној близини налазе се:

- објекти за заштиту од штетног дејства вода (десни насип реке Тисе (деоница Д.13.1.2 (155+377 – 146+695)) и Гранични насип Попова Хумка (деоница Д.13.1.1 (од 5+200 до 0+000)) који су саставни део Правилника,

- Мртва Тиса наспрам Ђале (деоница међудржавне граничне воде је од km 0+000 до km 5+380) чије управљање водним режимом је дефинисано посебним Правилником о преквалификацији устава Ердегљук и о коришћењу вода на деоници граничне Мртве Тисе.

Заједничким Правилником о раду и одржавању Главног канала и устава Хоргош – Мартонош на српској територији, односно Верешкерест – Мадарасто на мађарској територији прописана је обавеза Републике Србије да на граничном профилу водотока прихвати максималну количину вода од 4 m³/s и стара се о њеном спровођењу до реципијента (река Тиса).

11.5.1. Правилником о експлоатацији канала Кереш прописана је обавеза Републике Србије да на граничном профилу водотока прихвати максималну количину воде од 7 m³/s. У оба правилника прописана је обавеза страна да одржавају у функционалном стању своју деоницу водотока (укључујући и припадајуће објекте на њима).

Комисија је идентификовала и прекогранична водна тела подземних вода (RSTIS_GW_SI_3, RSTIS_GW_I_3) као водна тела од заједничког интереса, која се налазе на територији која је у обухвату ППППН, и за које постоји обавеза размене података и праћења стања у складу са усаглашеним Заједничким програмом између Републике Србије и Мађарске.

12. План управљања изградити према важећим прописима и нормативима за наведену врсту документације водећи рачуна да се не нарушава функционалност и стабилност водних објеката и да се обезбеде радови на редовном одржавању водних објеката.
13. У зони мелиорационог канала/водотока, уважити следеће услове:
 - 13.1. Не сме се реметити обала и утицати на водни режим мртваја, не сме се угрозити слободан протицајни профил мелиорационих канала у свим условима рада система, као ни стабилност дна и косина канала.
 - 13.2. Континуитет и правац инспекционих стаза у обостраном појасу (заштитни појас) ширине намање 5,0m од обале мртваја и мелиорационих канала, сачувати за пролаз и рад механизације која их одржава.
У овом заштитном појасу није дозвољена изградња било каквих привремених или трајних објеката, постављање оgrade, депоновање материјала, садња дрвећа, као и предузимање других радњи којима се ремети функција или угрожава стабилност мелиорационог канала и омета њихово редовно одржавање.
 - 13.3. Забрањује се обављање радњи које могу угрозити стабилност и функционалност каналске мреже и којима би се онемогућили радови на редовном одржавању каналске мреже који се обављају у циљу ефикасности функционисања хидромелиорационог система и одржавања стабилности водног режима.
 - 13.4. У складу са преузетим међудржавним обавезама (наведеним у тачкама 11.5. и 11.5.1.), сви водотоци и канали нижег реда који припадају сливу два водотока морају задржати своју пројектовану функцију у одржавању водног режима.
Планом управљања подручјем посебне намене предела изузетних одлика Кањишки јараши, морају се уважити преузете међудржавне обавезе по питању управљања режимом вода прекограничних површинских и подземних вода, као и одржавања у функционалном стању свих водних објеката.
14. У зони заштитног објекта – насип прве одбрамбене линије, уважити следеће услове:

У циљу очувања и одржавања стабилности и функционалности насипа као одбрамбеног објекта од високих вода, обезбеђења пролаза великих вода и спровођења одбране од поплава, није дозвољена изградња било каквих објеката који предвиђају укопавање у тело насипа тј. нису дозвољени никакви грађевински радови који на било који начин задиру у постојећу геометрију насипа, копање бунара, ровова и канала поред насипа у појасу ширине најмање 10,0 m од небрањене ножице насипа према водотоку и 50,0 m према брањеном подручју. Уз небрањену и брањену ножицу насипа, обезбедити појас ширине најмање 10,0 m за пролаз и рад механизације којом се одржава насип.

Забрањено је у поплавном подручју градити објекте на начин којим се омета протицање воде и леда или је супротно прописима за градњу у поплавном подручју. Садржаји предвиђени планском документацијом, у зони насипа прве одбрамбене линије, не смеју на било који начин да угрозе стабилност, сигурност и функционалност заштитних објеката.
15. Забрањује се обављање радњи које могу угрозити стабилност и функционалност водних објеката и којима би се онемогућили радови на редовном одржавању водних објеката.
16. План управљања мора садржати мере којим ће се обезбедити очување значајних и карактеристичних обележја предела. Забрањене су радње којима се нарушавају примарне природне и створене вредности и карактер предела, а самим тим и статус површинских вода.
17. На површинама, односно одсечима шумских газдинских јединица не сме се вршити промена намене шума и шумског земљишта, њихово заузеће, као ни сеча која није усклађена са исходованим условима и основама, нити било какве друге активности које би представљале кршење закона који регулише питања о шумама.
18. Забрањено је у површинске воде испуштати било какве воде осим условно чистих атмосферских. Уколико се планира испуштање осталих отпадних вода оне се морају обавезно комплетно пречистити (предтретман, примарно, секундарно или терцијарно) тако да концентрација појединих загађујућих материја у пречишћеној води (ефлуенту) обезбеди одржавање класе вода у реципијенту, не наруши статус површинске воде и задовољи

прописане граничне вредности у оквиру Уредбе о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање и Уредбе о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање. У водотоке који се користе за наводњавање, граничне вредности емисије комуналних отпадних вода морају да задовоље и вредности прописане табелом 4 Уредбе о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање.

Ради очувања квалитета површинске воде забране и ограничења дефинисана су чланом 133, став 1, тачка 9 Закона о водама. План урадити у складу са наведеним.

На подручјима заштићеног природног добра где је проглашен II и III степен заштите, диспозицију отпадних вода (уколико постоје) у површинске воде вршити у складу са режимом прописаног степена заштите на основу уредбе која уређује режим заштите, односно закона који уређује заштиту природе тј. применити степен пречишћавања отпадних вода за осетљива подручја којим ће се обезбедити одржавање одличног еколошког статуса реципијента у складу са парметрима прописаним Уредбом о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање а којим се неће нарушити својства предела због којих су проглашени заштићеним природним добром.

19. Забрањено је у површинске и подземне воде уношење опасних и штетних материја које могу угрозе квалитет (еколошки и хемијски статус), тј. узроковати физичку, хемијску, биолошку или бактериолошку промену вода у складу са чланом 97 и 133 став 1 тачка 9 Закона о водама ("Службени гласник РС", број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон).
20. За све планиране активности које ће се обављати у оквиру предметне локације, мора се предвидети одговарајуће решење, у циљу обезбеђења стабилности и функционалности водних објеката и спречавања загађења земљишта, површинских и подземних вода.
21. План управљања израдити на начин да предвиђене активности ни на који начин не смеју реметити могућност, услове одржавања и функцију водних објеката. Треба да је обезбеђен слободан и несметан пролаз службеним возилима и механизацији водопривреде у зони водних објеката.
22. При изради Плана управљања уважити да радови на редовном одржавању, реконструкцији и санацији водних објеката, као и радови на одржавању корита за мале и велике воде реке имају приоритет и не могу се условљавати од стране управљача.
23. За планирање било каквих радова и активности на водном земљишту морају се тражити нови водни услови. Ово важи и за обележавање граница подручја, постављање разних табли и сл.
24. Кретање чуварске службе и извођење планираних радова у зони водних објеката мора да буде под надзором и упуством водопривреде. Све евентуалне штете на водним објектима, настале кретањем службе управљача или извођењем планираних радова морају се отклонити у најкраћем року, о трошку управљача.
25. Намена водног земљишта над којим право управљања има ЈВП „Воде Војводине“, не могу се мењати без посебне сагласности ЈВП-а „Воде Војводине“.
26. Важност водних услова престаје по истеку годину дана од дана њиховог издавања, ако у том року није поднет захтев за издавање водне сагласности.
27. По завршетку израде Плана управљања, а пре коначног усвајања, обратити се овом Секретаријату са захтевом за издавање водне сагласности, у складу са чланом 119 Закона о водама.

Образложење

Подносилац Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине, у име управљача ЈП „Палић-Лудаш“, Кањишки пут 17а, Палић, поднео је захтев број 001735495 2024 09415 004

000 000 001 01 011 од 25.11.2024. године за изграду Плана управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши“ за период од 2024. до 2033. године, који је у писарници покрајинских органа заведен под бројем 001735495 2024 09419 005 000 000 001 од 26.11.2024. године.

Водни услови урађени су на основу следеће документације:

1. Захтев за издавање водних услова број 001735495 2024 09415 004 000 000 001 01 011 од 25.11.2024. године;
2. Мишљење у поступку издавања водних услова број II-1374/6-24 од 23.04.2026. године, ЈВП „Воде Војводине“ Нови Сад;
3. управљања Пределом изузетних одлика „Кањишки јараши“ за период од 2024. до 2033. године, из јануара 2024. године.

На основу приложене документације констатовано је следеће:

Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ стављен је под заштиту 2023. године Одлуком о заштити заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“, („Службени лист АПВ“ број 35/2023). Према Одлуци, заштићено подручје обухвата површину од 3.472,17 ха + 5.418 ха заштитне зоне. Припада II категорији заштите, као природно добро од као заштићено подручје од покрајинског значаја. Према класификацији Међународне уније за заштиту природе (IUCN) потпада у IV категорију – Подручја управљања стаништима и врстама (Habitat and species management area). Ово подручје има и међународни значај, као Међународно значајно подручје за биљке (IPA - Important Plant Area) и Међународно значајно подручје за птице (IBA Important Bird Area) – Суботичка језера и пустаре (RS002IBA) укључено је као део Северобачког региона значајног по својој богатој орнитофауни. За Управљача заштићеног подручја одређено је Јавно предузеће „Палић – Лудаш“ које се стара и о осталим заштићеним природним добрима на подручју општине Суботица и делом општине Кањижа.

Основна вредност подручја је то што обухвата највећи комплекс слатинских пашњака на десној обали реке Тисе и највећу очувану просторну целину слатина у Бачкој са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације. Као последице географског положаја, на подручју Кањишких јараша делују посебни климатски и хидролошки услови који стварају и трајно одржавају јединствени комплекс слатина са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, а у саставу флоре присутни су и панонски ендеми и субендеми. Панонске слатине се, због ограниченог распрострањења, специфичности и рањивости, убрајају у станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европи. Разноврсна структура биљног покривача, неопходна за опстанак угрожених врста одржава се традиционалним пашарењем. Домаће животиње, као саставни делови ланаца исхране, обезбеђују кључне ресурсе за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу водоземаца, гмизаваца и птица. Простор Кањишких јараша је репрезентативни пример културног предела, чија је карактеристична структура настала интеракцијом природних процеса слатинских пустара и традиционалног сточарства. Пустарски пејзаж слатина, оивичен косином Бачког лесног платоа и традиционалним салашарским комплексима, заслужује заштиту не само као типичан пример панонских пустара, него и као саставни део природне и културне баштине региона и значајна основа локалне туристичке понуде.

Од великог значаја за подручје је близина и веза (преко еколошких коридора) са другим заштићеним подручјима у региону Кањиже и Суботице, што га чини неодвојивом целином са будућим заједничким прекограничним природним добром са Републиком Мађарском, која одмах са друге стране границе има своја заштићена природна добра – делове Националног парка „Кишкуншаг“.

Међутим, велики број проблема је у основи и присутан је у континуитету. У недостатке система заштите природних добара убраја се:

-недовољно јасни и системски нерешени власнички и кориснички односи у коришћењу земљишта, што онемогућава обезбеђивања накнада од коришћења заштићеног подручја у циљу финансирања активне заштите природе

- неуједначен и недовољан начин финансирања Управљача за спровођење свих прописаних функција

- недовољан број запослених чувара, рибочувара и стручних сарадника,

- неусклађеност статуса заштите и коришћења ресурса и јавних добара (вода, земљиште).

Поред ових системских проблема, ту су и конкретни проблеми:

- проблем количине воде која долази речицом Киреш – све веће исушивање Кањишких јараша, смањивање нивоа подземних вода и аридизација у целом региону (укључујући и суседну Мађарску, одакле нам долази речница) доводи до проблема снабдевања водом;

- проблем уређивања вода у непосредном окружењу којим се подручје Предела константно одводњава, што угрожава бројне биљне заједнице и строго заштићене и заштићене врсте чија су ово једина станишта у нашој земљи;

- проблем контролисања посетилаца, риболоваца и излетника који се не придржавају правила (бацање смећа, уништавање излетничких места, вожња моторима и возилама итд.)

- кршење забране уништавања микрорељефа слатинских ливада и пашњака.

Планом управљања заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ обрађују се следећи садржаји:

- Циљеви, приоритетни задаци и активности на спровођењу режима заштите

- Заштита аутохтоних екосистема, заштита и унапређивање природних реткости (заштићених и строго заштићених врста флоре и фауне) као и остале флоре и фауне, односно укупног и специфичног биодиверзитета

- Биолошки мониторинг

- Регулисање површинских и подземних вода и водног режима

- Научно-истраживачка активност

- Културну и васпитно – образовна активност

- Информативно – пропагандна активност

- Туристичка, рекреативна и друге активности.

Посебан допринос пружају искуства размењена са управљачем Националног парка „Кишкуншаг“ из Кечкемета (Мађарска), с обзиром да се Предео надовезује на део будућег заједничког прекограничног заштићеног природног добра у сливу речице Киреш.

Приказ главних природних и створених вредности као и природних ресурса:

Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ представља највећи очувани комплекс слатинских пашњака на десној обали Тисе. Као последице географског положаја, на подручју Кањишких јараша делују посебни климатски и хидролошки услови који стварају и трајно одржавају јединствени комплекс слатина са ерозијом формираним микрорељефом и спектром заслањених станишта од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, а у саставу флоре присутни су и панонски ендеми и субендеми. Панонске слатине се, због ограниченог распрострањења, специфичности и рањивости, убрајају у станишне типове приоритетне за заштиту у Србији и у Европи.

Заштићено подручје се налази на југоисточној граници Суботичко – Хоргошке пешчаре, где су присутна земљишта прелазног карактера, чиме се повећава разноврсност станишних типова и врста. На највишим деловима терена су очувани остаци степске вегетације, а дубоки канали представљају заменска станишта врстама Тиских мртваја, чији број је драстично смањен регулацијом реке. Њиве и канали служе за исхрану или чак за размножавање бројним врстама, повећавајући расположиве ресурсе њиховим популацијама. Традиционално пашарење одржава повољну, разноврсну структуру биљног покривача, неопходну за опстанак угрожених врста.

Аутентичност се огледа у очуваности типичних и специфичних вредности изворне природе. Заслањене депресије на речним терасама су типични елементи предела Панонске низије. Присуство карактеристичних биљних заједница, као и панонских ендема и субендема у саставу флоре указује на чињеницу да цео комплекс припада исконским, примарним панонским слатинама. Фрагменти исконске степске вегетације на узвишењима припадају малобројним остацима овог станишног типа који је некада доминирао на лесним висоравнима и на вишим

деловима лесних тераса. Специфичност слатина се огледа у посебним климатским и хидролошким условима под којима настају, због чега је њихово географско распрострањење у Европи веома ограничено. Постојање панонских ендема упућује на значајну старост слатинских станишта. Палео-еколошки подаци указују на присуство заслањених земљишта старих око 30 000 година, као и на континуитет постојања слатина током последњих 12 000 година у централном делу Панонског региона.

Микрорељеф слатина који настаје ерозијом површине заслањеног земљишта, свакако припада најспецифичнијим геоморфолошким елементима Панонског региона. Висинске разлике од неколико десетина центиметара између дна усечених слатинских жила и неоштећене површине стварају значајне разлике у хидролошком режиму и заслањености земљишта, условљавајући мозаичан распоред слатинских биљних заједница. Стрми усеци којима су слатинске жиле оивичене, такође представљају специфичан тип слатинских микростаништа. Заслањеност земљишта и воде, велике осцилације водног режима и температуре стварају екстремне услове, под којима су настале животне заједнице специфично адаптираних врста. Биљне заједнице халофита (врсте заслањених станишта) поседују јединствену физиономију и фенолошке карактеристике, нарочито на стаништима која су на почетку вегетационог периода плављена, а до краја лета се исушују. Због специфичности, рањивости и ограниченог географског распрострањења, слатине представљају станишне типове приоритетне за заштиту у Србији.

Репрезентативност: Подручје Кањишких јараша са очуваним спектром заслањених станишних типова и богатства врста представља репрезентативан пример панонских слатина и највећу просторну целину слатина у Бачкој. Централни део ових слатина формира пустару величине око 3000 ha, за коју се везују остаци станишта који се налазе у мозаику обрађених површина. Очуване традиције коришћења слатина омогућују опстанак дивљим врстама везаним за пашњаке. Испаша одржава различите структуре биљног покривача, неопходне за опстанак угрожених врста, као што су текуница и птичје врсте слатинских пашњака. Учешћем домаћих животиња у ланцима исхране обезбеђени су кључни ресурси за бројне врсте бескичмењака, који чине хранидбену базу за водоземце, гмизавце и птице. Домаће животиње постале су кључне врсте (keystone species) ових екосистема, замењујући изумрле крупне биљоједи.

Разноликост: Географски положај подручја условљава разноврсност предеоних елемената и геоморфолошких облика: руб Бачког лесног платоа са запада, најјужнији фрагменти пешчарских станишта на северу и остаци речног рељефа у централном делу обогаћују наизглед монотону пустару. Разноликост станишта, условљена прелазним типовима земљишта, присуством пале-речног рељефа и микро-рељефом слатина, испољава се у карактеристичном диверзитету биљног покривача, од сланих мочвара до благо заслањене степске вегетације, који је обогаћен остацима лесних степа, очуваних на највишим деловима терена. Заштићено подручје обухвата и рубне делове пешчаре чиме се повећава број врста и станишта. Дубоки канали представљају заменска станишта врстама Тиских мртваја, чији број је драстично смањен регулацијом реке. Због екстремних животних услова, флористичка разноврсност слатина је ниска, али мозаична структура вегетације, присуство канала и полуинтензивно обрађених њива ствара разноврсне комбинације станишта на нивоу предела. Бројне птичје врсте користе ресурсе околних антропогених станишта, као што су рибњаци и обрађене површине. Станишна и предеона разноврсност условљавају висок диверзитет животињских врста, нарочито птица.

Интегралност екосистема, односно функционално јединство, остварује се на четири нивоа: Први ниво је природни комплекс слатинских заједница, чију структуру условљава слатински микрорељеф, односно различити режими воде и заслањености земљишта унутар овог микрорељефа. Испољава се присуством широког спектра биљних заједница. Други ниво је интегралност природних и антропогених компонената животних заједница пашњака. Већина врста ових животних заједница, у одређеним фазама или током читавог свог живота, директно или индиректно зависи од редовне испаше слатинских пашњака. Крупни биљоједи су нестали из нашег региона пре неколико миленијума, а њихово место су преузеле домаће животиње. Оне представљају кључне врсте травних станишта, како због утицаја на динамику и структуру вегетације, тако због својих улога у кружењу материје. Кошење, као посебан облик људског утицаја само делимично замењује природни утицај испаше, али ствара повољне услове за ретке биљне врсте које не подносе интензивну испашу. Традиционална испаша на кошаницама крајем

лета обогаћује ове животне заједнице врстама које зависе од ресурса или дистурбација створених испашом, а смањени притисак од испаше омогућује опстанак и осетљивих биљних врста. Трећи ниво је интегралност природних и антропогених станишних типова чији просторни распоред и начин коришћења омогућује дивљим врстама, првенствено птицама, приступ ресурсима пољопривредних површина. Антропогене површине, као што су њиве и канали (укључујући и рибњак у заштитној зони), служе за исхрану или чак за размножавање бројним врстама. Повећање расположивих ресурса има посебан значај за време миграција, када се птичја јата хране у испразњеним рибњацима или на остацима усева. Четврти, предеони ниво интегралности подручја је повезаност са околним просторним целинама значајних за очување биолошке разноврсности. Просторна и функционална повезаност се остварује помоћу делимично очуваних, дисконтинуираних (испрекиданих) еколошких коридора ливада и пашњака који повезују Кањишке јараше са СРП „Селевењске пустаре“. Мелиоративни канали и канализовани ток Киреша повезују Кањишке јараше са суседним заштићеним добрима и подручјима Натура 2000 мреже у Мађарској, као и са међународним еколошким коридором реке Тисе.

Фактори угрожавања заштићеног подручја-осврт на водопривреду:

Измене природног водног режима.

Регулација вода чији је главни циљ одводњавање површина под утицајем унутрашњих вода, као и радови којима се тежи одвођењу поплавених вода Киреша и малих, привремених водотокова у што краћем року (приликом чега није планирано задржавање воде на подручјима слатина и пашњака), мења основне особине земљишта и води ка деградацији и нестанку влажних станишта. Смањени ниво подземних вода и измењена динамика годишњих осцилација доводи до раслањивања слатина угрожавајући најспецифичније и највредније типове станишта ових подручја. Због утицаја подземних вода које стижу са пешчаре и поред изграђеног система за одводњавање долази до плавлена нижих делова терена у изразито влажним годинама. Из овог разлога парцеле, које су у влажним годинама под утицајем повишеног нивоа подземних вода, не могу се претворити у квалитетне обрађене површине, због чега се и даље користе као ливаде и пашњаци. Како се парцеле под утицајем мелиоративних канала исушују у ранијој фази вегетационог периода у односу на природно стање, смањује се продукција биомасе. На тај начин, резултат мелиорација је смањена продуктивност слатина коју прати и деградација животних заједница ових станишних типова.

Деградација и губитак одговарајућих влажних станишта представља основни фактор угрожавања, због тога највећу пажњу треба посветити очувању влажних станишта и њиховом повезивању коридорима. Мрежа постојећих мелиоративних канала исушује плитке депресије, које представљају важна станишта за гнезђење. То је додатно погоршано све несталнијом климом и појавом изузетно сушних пролећа и лета.

Ток Киреша (Кереша) је такође регулисан и прикључен каналској мрежи у склопу Хидросистема ДТД. Корито водотока низводно од рибњака је измештено у канал, који је знатно шири и дубљи од природног корита (Nováky, 2002). Водостај у овом водотоку стога не осцилира у складу са природном динамиком, већ је вештачки. Промене у водостају су првенствено дириговане – управљањем водним режимом каналске мреже, Палићког и Лудашког језера, а значајан утицај имају и воде које се испуштају са градског пречистача Суботице, са пречистача воде насеља Палић, као и воде из рибњака током излова. Тиме се добијају високе воде у кориту у јесен, када је природни водостај изузетно низак. Ово има негативан утицај и на ихтиофауну подручја. Некадашња ихтиофауна карактеристична за плитке воде овог подручја (златни караш, чиков, лињак, вијун и др.) је користила водоток Кереша као еколошки коридор између Тисе и Лудашког језера. Изградњом каскада и устава водоток је изгубио својство коридора за водене организме, наведене рибље врсте су нестале, пошто су и квалитет и квантитет воде знатно погоршани, а изгубљена су и некадашња подручја на којима се вршио мрест. Данас у водотоку доминирају алохтоне и инвазивне врсте (сребрни караш, бели толстолобик, брадавичарка, цверглан, сунчаница, главоч тркач), које потичу из рибњака, а које су у Киреш доспеле испуштањем воде приликом излова.

Рибњак „Капетански рит“: На западној страни заштићеног подручја, у заштитној зони налази се рибњак приватног власништва под називом „Капетански рит“. Периодично испуштање отпадних вода богатих азотом, фосфором, тешким металима из хране и лекова и суспендованим материјама

у еколошки коридор доводи до до промене физичко – хемијског квалитета воде и седимента Кереша. Приликом узгоја рибе долази до емисије следећих материја у животну средину: отпадне воде из рибњака, чишћења базена, санитарне и техничке отпадне воде. Приликом излова рибе на рибњаку, током јесени, врши се испуштање воде из рибњака у водоток Кереш. Том приликом у водоток доспевају велике количине седимента из рибњака (настају услед примене техничко – технолошких рибњачких мера), и могу да садрже различите материје (једињења богата азотом и фосфором, тешки метали из хране и лекова као и суспендованем материје) које су штетне и неповољно утичу на екосистем Кереша. То практично значи да је крајњи реципијент угрожен са аспекта физичко – хемијског квалитета излазне рибњачке воде.

Интензивна пољопривредна производња и хемизација: Негативни ефекти пестицида на животну средину испољавају се услед предозирања, где уз површинско влажење и спирање по профилу земљишта, пестициди доспевају до подземних и површинских вода, улазећи у ланце исхране.

Сметлишта: Коришћење земљишта за одлагање отпадних материја (комуналних и индустријских) условава деградацију састава земљишног слоја и доводи до загађења ширег окружења.

Дугорочни циљеви заштите:

Основни циљ је дефинисање услова неопходних за одржавање биолошке равнотеже, односно опстанка постојећих типичних и специфичних аутохтоних екосистема који су у целини, по својим појединим компонентама, или у мозаик – комплексу са другим типовима екосистема, као тип панонског пустарског типа предела, темељна природна вредност заштићеног подручја. Тако би се на овом специфичном и ограниченом простору трајно очувале репрезентативне природне вредности и реткости Панонске низије, које у себи носе основна биогеографска обележја региона. Дугорочни циљеви заштите природе, очувања природних ресурса и развоја специфичних функција заштићеног подручја Предео изузетних одлика „Кањишки јараши“ за наредни десетогодишњи период су:

1. Заштита специфичних и посебних типова влажних, пешчарских, степских и слатинских станишта са популацијама ретких и угрожених врста флоре и фауне – одржавање континуитета радова на унапређењу стања угрожених врста и станишних типова;
2. Активна заштита екосистема, ревитализација станишта, реинтродукција врста – примена мера активне заштите природе на свим стаништима која су у процесу ревитализације; трајно уништавање популације инвазивних дрвенастих врста; заштита популације птичијих врста кроз примену мера активне заштите природе постављањем вештачких гнездилишних дупљи;
3. Повезивање са екокоридорима у окружењу;
4. Успостављање мониторинга стања екосистема, угрожавајућих фактора, ефеката мера активне заштите и утицаја дозвољених активности;
5. Усклађивање дозвољених видова коришћења природних ресурса (водопривреда, шумарство, пољопривреда) са потребама заштите и очувања природног добра и развијање принципа одрживог развоја. Усклађивање планова и основа са потребама адаптација предвиђеним климатским променама – нарочито већ постојећем тренду смањења нивоа подземних вода и већој учесталости екстремних климатских утицаја (поплаве од унутрашњих вода и сушни периоди);
6. Сарадња у оквиру националне и регионалне мреже заштићених подручја, нарочито у установавању прекограничног заштићеног добра са Републиком Мађарском;
7. Развијање оптималне праксе у управљању и у том оквиру одговарајуће презентације специфичних природних вредности од националног и прекограничног (међународног) значаја;
8. Ажурирање базе података природних вредности подручја у циљу што ефикасније процене стања заштићеног подручја за потребе ревизије граница и режима;
9. Унапређење стања слатинских, травних и мочварних станишта екстензивном испашом и другим облицима традиционалног газдовања пашњацима, ливадама и тршћацима;
10. Развијање сарадње са локалним становништвом и другим корисницима природних ресурса, ради њиховог укључивања у спровођење активности одржавања и унапређења стања заштићеног подручја.

Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, у оквиру својих надлежности, дао је водне услове, у складу са одредбама чл. 113-118 Закона о водама („Службени гласник РС”, број 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 и 95/2018-др.закон).

Према одредби члана 117 став 1 Закона о водама, објекат потпада под тачку 19) планови и програми управљања заштићеним односно рибарским подручјем. На основу члана 43 истог Закона, у смислу водне делатности, у питању је заштита вода од загађивања.

Предметна локација припада сливу Дунава и водном подручју Дунав.

Услови предложени у Мишљењу ЈВП-а „Воде Војводине“ из Новог Сада, су прихваћени. Приложено Мишљење је прилог у складу са одредбама члана 118 став 6 Закона о водама.

Услови су дати у складу са одредбама Закона о водама, смерницама из Водопривредне основе РС („Службени гласник РС“, број 11/02) и пратећим подзаконским актима.

Водни услови су уведени у уписник водних услова овог Секретаријата за водно подручје Дунав под редним бројем 1109 од 28.08.2026. године, у складу са Правилником о садржини, начину вођења и обрасцу водне књиге („Службени гласник РС“, број 86/10).

Својим потписом потврђујем да је одштампано
примерак електронског документа истоветан са
оригиналом.
Дана 09.09.2026

ПО ОВЛАШЋЕЊУ ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА
БРОЈ: 003126124 2026 09419 009 015 000 001 04 001 од 30.06.2026. ГОДИНЕ
В.Д. ПОМОЋНИКА ПОКРАЈИНСКОГ СЕКРЕТАРА

Бојана Шашић
ESUFL000712599889
Digitally signed by Бојана Шашић
ESUFL000712599889
Date: 2026.08.28 09:15:44 +02'00'

Бојана Шашић

Доставити:

- Управљачу ЈП „Палић-Пудаш“ Канџишки пут 17а, Палић, путем Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине
- Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде – Републичкој дирекцији за воде, Нови Београд, Булевар уметности 2а (електронски)
- ЈВП-у „Воде Војводине“, Нови Сад, Бул. Михајла Пупина 25 (електронски)
- Надлежном водном инспектору (електронски)
- Водној књизи
- Архиви